

ORIZONT

**REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA**

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

25 IANUARIE 2008

NR. 1 (1504),

ANUL XX

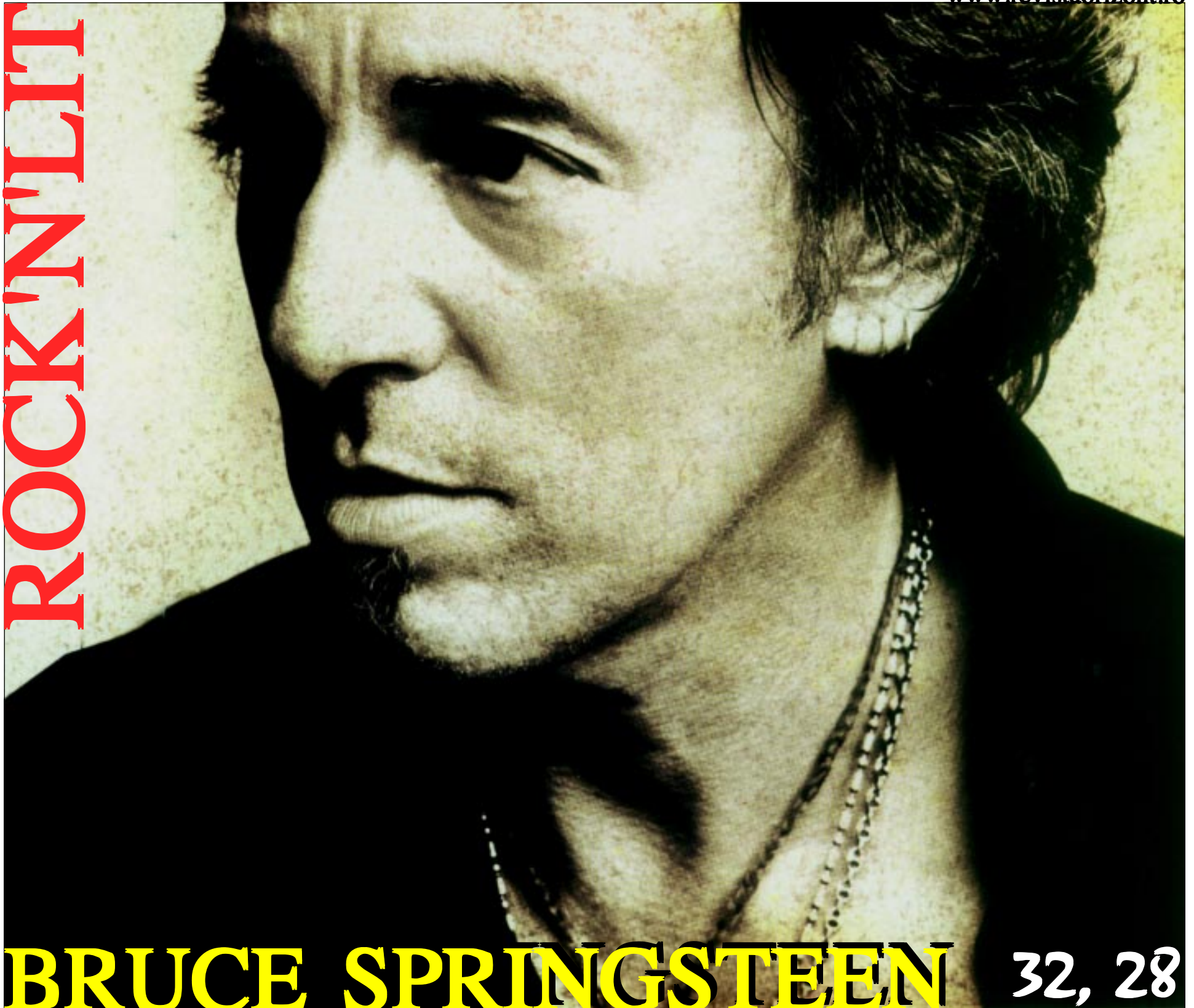
1 LEU

**Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"**

1

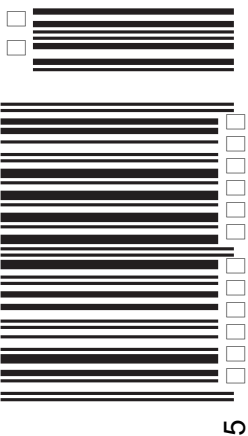
www.revistaorizont.ro

ROCK'N'LT

BRUCE SPRINGSTEEN 32, 28

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara

EUGEN GONDI
EXISTA ÎN MINE MULTE LOCURI FĂRĂ
NUME

"Atunci s-au mobilizat toți muzicienii de jazz și s-a creat primul focar serios de jazz din Timișoara. Știu că la unul dintre festivalurile de la Ploiești ne-am prezentat cu vreo șase sau șapte formații. Ba chiar al treilea festival, care nu s-a mai putut ține la Ploiești, l-am ținut la Timișoara în club. Era o atmosferă extraordinară. Aveam și un bar clandestin în pivniță, unde Schwarz (Cornel Calboreanu), care avea un atelier fotografic tot acolo, împreună cu Coco (Biha George) vindeau vodcă și sandviciuri. Venea lume bună care voia să asculte muzică. Clubul era considerat decadent și elitist; total anti-comunist pe atunci și probabil că de aceea pînă la urmă s-a și închis."

4-5

A SCRIE, A CĂLĂTORI

MARIUS LAZURCA
JURNAL IRANIAN CU CINCI
PRIETENI

CRISTINA CHEVEREȘAN
BEVINGUTS A BARCELONA!

OTILIA HEDEȘAN
RĂMÂNU' CELA, VIOREL...

GHEORGHE MOCUȚA
DECEMBRIE, PARIS

13-18

KEMÉNY ISTVÁN
CAZUL ZERO

Unu, Doi, Trei și Ȑilalți toți,
Numai Zeroul, bietul, nu;
Au să se care, mâine, toți,
Unu, Doi, Trei și Ȑilalți toți,
Iar înapoi, n-ai să-i mai poți
Vede, – nici tu, nici tu, nici tu.
Unu, Doi, Trei și Ȑilalți toți
Numai Zeroul, bietul, nu.

TRADUCERE:
ILDIKÓ GABOS & ȘERBAN FOARȚĂ

22

ÎNTRE MIRCEA ELIADE ȘI EMIL CIORAN

CORNEL UNGUREANU

29 mai 2007. Azi, la Primăria orașului, decernarea titlului de Cetățean de onoare Marianei și lui Mihai Șora. Sunt, într-adevăr, doi oameni de seamă care fac onoare Timișoarei. La primărie, aglomerație, festivitate cu dichis. Discursuri omagiale. După ceremonie, suntem invitați în cabinetul de protocol, unde domnul Mihai Șora spune că l-a cunoscut pe Gheorghe Ciuhandu, bunicul primarului: era un cărturar ilustru, un om politic cu greutate. A fost unul dintre cei care au făcut Unirea de la 1918. A fost un om vrednic. A fost un adevărat cărturar și un om politic de nădejde. Pe urmă ne vorbește despre preotul Melentie Șora, ctitor al unei biserici, publicist energic, paroh atât de iubit încât la înmormântarea sa circulația din oraș a fost întreruptă câteva ore.

Primarul ne oferă o carte a bunicului său, o reeditare a unui vast studiu despre Câmpia Transilvaniei. Pe urmă ne retragem la revista Orizont ca să ne întâlnim cu scriitorii: se cuvine să-i sărbătorim pe noii cetățeni de onoare la sediul nostru. Amintim de paginile din jurnal în care Mircea Eliade îi numește, cu multă iubire, pe cei doi. Când de frumoasă era Mariana Șora și cât de devotat îi era Mihai. Mariana Șora se plânge că e foarte obosită - foarte slăbită (are o întrerupere care pare a inaugura un leșin; o cădere; cu trei zile în urmă, chiar cu trei zile, a împlinit 90 de ani, ce să ne mai spună?) Pe urmă își revine. Da, ea locuia chiar în această clădire, în locul acesta... De la fereastra aceea se puteau zări...

Cu Mariana Șora despre Mircea Eliade. Cum vorbea, cum se revărsa ca un torent - era fascinant, era un orator teribil, un bărbat frumos, seducător. Avramescu editează corespondența lor, sunt scrisori din toate timpurile. Doamnei Șora nu i-a plăcut ce a povestit, ce a scris într-unele cărți, că a pus-o pe Maitreyi, de pildă, într-o asemenea situație. E inadmisibil. N-ai voie să scrii așa ceva. Merge greu, se sprijină în baston, marea problemă rămân treptele. Coboară cu greu și ne promite: o să vă dau scrisorile mele de la Mircea. Mariana se sprijină de brațul fiului său, Andrei, venit de la Paris pentru aceste ceremonii.

23 noiembrie 2007. Mă sună disperat (sau așa mi se pare), George care mă anunță că s-a comis o nouă crimă, câțiva băieți din Oțelu Roșu au scos o revistă intitulată *Vedete* cu poza unei femei goale pe copertă, lângă care scrie: **Votați Eliade! Are sâni mai frumoși decât Alina Plugaru!** E cel mai ticălos atac împotriva lui Mircea Eliade și, poftim, e din Banat, strigă prietenul meu, în tinerețe locatar la Aiud. Îl întreb dacă a cumpărat-o, unde a văzut-o. Unde s-o vadă, e acum, probabil pe toate tarabele din oraș. Îmi închide telefonul, peste cinci minute mă sună din nou: cumpăr-o tu, e cazul să scrii despre ultimul val al atacurilor împotriva lui Eliade! Mă îmbrac repede, ajung la primul chioșc, văd revista Maxim, care are pe copertă, cu litere de-o șchioapă, **CIORAN, ediție princeps**. Întreb dacă revista are supracopertă cu sâni lui Eliade. Omul de la chioșc mai ia câteva

numere, le răsfoiește răbduriu, nici una dintre revistele lui nu are supracopertă. Eliade nu-i. Iar în revista *Maxim*, numărul de pe noiembrie, nu-i nici un semn despre Mircea Eliade. E o revistă foarte elegantă, cum nu cred că puteau să tipărească cei de la Oțelu Roșu. La mega-magazinul Bega e un sector de lux al revistelor, dar nici acolo nu au *Maxim* cu supracopertă. Cumpăr totuși un exemplar cu bănuiala că George a făcut oarece confuzii. Pe copertă, titluri: **Subiectul care nu s-a fumat degeaba. Noi unde mai tragem în piept? Hipodream. Români care visează cai verzi...de curse. Voci cu sex-apeal. Fergie, Gwen, Rihanna, Beyonce. Și Cioran, ediție princeps.** Cumpăr revista - nu-i nici un Eliade. Dar Cioran e berechet, nu Emil Cioran, ci Cristina Cioran. "Demult visam o ediție specială. Visam la un Cioran pe copertă", scrie pe pagina care deschide spectacolul Cioran. Cristina Cioran, frumoasă, machiată cu talent, când Julieta, când Mme Butterfly, când Medeea când Ofelia. Dacă pe copertă e locțiitoarea lui Emil, în revistă este locțiitoarea celor mai mari care au interpretat cele mai aceste roluri. E o actriță care putea fi nu doar Emil Cioran, ci și Enescu, Brâncuși, Eliade, nu doar Medeea. Îl sun pe George să-l întreb dacă nu cumva a luat o revistă a cărei supracopertă... George e în două minute lângă mine - îmi pune revista pe masă. Nu era vorba de Mircea Eliade, e vorba de o tânără care și-a ales pseudonimul Ileana Maitreyi Eliade, fiindcă doar așa va putea atrage atenția. Parcă Alina Plugaru nu e pseudonim? Dar e un pseudonim prost, arată că femeia a vrut să demonstreze că vine dintre țărani. Că este zdravănă ca o țărancă adevărată. Ea nu vrea să facă filme porno decât cu soțul ei, care a citit și el cărțile lui Mircea Eliade și vrea să fie el Eliade, iar ea Ileana sau Maitreyi. George, care e întotdeauna în miezul întâmplărilor jurnalistice, răsfoiește cu tact revista Maxim. Cristina Cioran nu e un fitecine, e o celebritate, e o teleastă de succes, e un telegeniu. Nu-i rău dacă o așezi pe coperta unei reviste și dacă scrii **Cioran, ediție princeps**.

14 decembrie, 2007. Am deja vechime, oarece vechime în **exegeza Cioran**. Apar personaje din ce în ce mai noi și mai spectaculoase. Ultima care intră în scenă, adusă de Cristina și de partenerul ei tv se numește Simona Sensual, o divă mult mai expresivă și mai mediatizată decât Alina Plugaru. Numita Simona ar vrea să ia în grija ei, după modelul Becali, echipa de fotbal din Bolintin. Nu doar cei unsprezece ar putea fi plătiți în natură, ci și alții. Cel mai grozav fotbalist al echipei, un adevărat Mutu al fotbalului din Bolintin, se cheamă Herghelie, fiindcă ar ilustra calitățile unei turme de trapași. Iar antrenorul echipei se numește Antonio Cioarec. Aștept ca doamna Cioran să-l întrebe pe antrenor dacă acesta e chiar numele lui sau l-a preluat din Călinescu. În **Scrinul negru** e un anumit domn Cioarec care deturneză idei și semnificații călinesciene.

15 decembrie. Recitesc Friedgard Thoma, **O iubire a lui Cioran**, în traducerea Norei Iuga. Motto-ul cărții este transcris de pe un șervețel de masă. Pe respectivul șervețel filozoful, literatul și îndrăgostitul ar fi scris: "Pentru nimic în lume n-ar fi renunțat să-și savureze în stilul ei liric și boem toamna extremă". Memorabilele cuvinte îi aparțineau ilustrei Colette, și se refereau la octogenara Margueritte Moreno. I-ar fi plăcut lui Cioran ca respectivele cuvinte să ajungă pe o pagină de carte? Și ca istoriile lor intime să fie decupate atât în această carte, cât și prin interviuri care detaliază istoriile amoroase? Că el, Cioran, să fie Colette, fie Margueritte Moreno? Da, dezvăluie prin interviuri frumoasa filozoafă, iubire a fost, au fost chiar și una sau două încercări de iubire trupestă, deși la vârsta lui...marele filozof nu era capabil decât de performanță filozofică. Istoriile adulterine,

asa cum s-au desfășurat ele, nu înlătură admirația frumoasei din Germania pentru cuplul parizian. Se întâlnesc în doi, în trei, în câte câți vrei. Și scrie admirabila Friedgard Thoma: "De fiecare dată când îi vizitam pe cei doi la Paris, Simone tocmai pregătise o minunăție: păstrăvi, somon, fel de fel de legume, desert, vinuri grozave etc., ceea ce trebuie că le dăduse multă bătaie de cap... Cu toate astea, Simone era mereu aceeași parteneră de discuție extrem de șarmantă și de inteligentă, foarte citită, cu mult umor... cu deosebită sensibilitate pentru muzică, literatură și alte plăceri trupești și spirituale. Într-o zi a scos un volum cu fotografii ale Louisei Brooks, interpreta nimfomană a personajului Lulu în versiunea filmului mut...alcătuit de G.W.Pabst. Atât Cioran, cât și Simone susțineau sus și tare că eu aș arăta exact așa..." (Din Șantier II, un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade)

CĂRȚILE LUNII IANUARIE

VIEZURELE (SAU BURSUCUL) ȘERBAN FOARȚĂ

Lui Călin-Andrei Mihăilescu

Se înșeală cine speră
a momi cu, numai, miezuri
de lipie austeră
doamnele și domnii viezuri.

Povesteau străvechii skalzi
că,-ntr-o baie de urină,
locuința de le-o scalzi,
ies buluc din viezurină.

Poți urechile, apoi,
să le rupi, după ce-i uzi
cu lămâie, – ca, apoi,
să-i înfuleci, vii și cruzi.

Poți să-i și cultivi chiar tu
într-o groapă din Dobrogea,

ca să-i necinstești, – dar nu-
mai când li se schimbă vocea.

Ci mai lesne, ei și ele,-s
de prins zilnic, noaptea, dacă
tribul lor, zis *meles meles*,
e-agrăit în limba dacă.

Merge, când nu știi destulă
dacă, și-ntr-o limbă-n care
viezurile e *vjedhullë*, –
albaneză, mi se pare.

P.-S.
Poți, când ești încredul(ă),
să pronunți și *vjèdhullë!*

CUM NE ÎMPĂCĂM CU COMUNISMUL ÎN FILME? MARCEL TOLCEA

Atunci când vine vorba despre "ce filme ne plac", zic așa: cele rusești, italiene, francezi, câțiva nemți, spanioli, mulți asiatici. Apoi adaug că mă simt atașat de cinematografia fostului lagăr comunist. Și că ăia mari care au plecat către Hollywood m-au dezamăgit. Și Forman, și Polanski. **Iubirile unei blonde** nu se compară cu **Amadeus**, iar **Cuțitul în apă** (foarte french!) are mai multe tăceri decât în toate filmele de după. Ce să mai zic de premonitoriul filmuletz mut **Doi bărbați și un dulap**, în care Polanski străvede uciderea soției sale Sharon Tate. Mai adăugați că îl iubesc pe Menzel fiindcă putea să plece "afară" și nu a făcut-o.

După cum vedeți, nu prea mă dau în vânt după filmele americane! Recunosc însă repede că sunt pradă unor grave și de necorectat prejudecăți spengleriene conform cărora preeria americană nu se aseamănă cu stepa decât, cel mult, din profil. Și, pe măsură ce îmbătrânesc, mi se pare că Omul – scuzați deranjul din majuscule! – filmelor de dincolo de Ocean are la subsuoară O Altă Viață. Sub forma rece a unei doze de bere fără alcool. Cu cel puțin trei-patru excepții pentru mine, până acum: Woody Allen, Jarmusch, Linklater și Tarantino, dintre "aborigeni". Sigur că, de dragul simetriei, s-ar cuveni să cred că rudele mele continentale se referă la numita entitate sub semnul grecesc al "irremediabilului pierdut", un *après gout* pe care filosofii cinici îl disprețuiau, iar americanii moderni îl răstignesc în eternul "I'm sorry!" Nuanțez însă de dragul discuției și avansez ipoteza că spațiul simbolic al cinematografului din blocul comunist a fost locul în care am încercat să ne împăcăm cu sistemul. Am încercat să ajungem la un *modus vivendi*. Sau am fost încercați, poate. Cu cât conștiința organizată a unui eșec împotriva comunismului a fost mai prezentă, cu atât cred că a fost produsă și încurajată o cinematografie de acest fel.

Ziceam că, dacă nu ar fi fost italienii, aș fi rămas și astăzi un cine-ruso-fil. În ciuda unor nenumărate paradoxuri ce se comportă ca o valoare adăugată, cum se va vedea mai la vale. De fapt, imaginând un scrutin despre viața de după putere a marilor imperii de celuloid, cred că nici în ruptul capului (les yeux y compris), nu aș fi recunoscut destrămarea Uniunii Sovietice pe micul ecran. (Peretele alb dincolo de care îmi imaginam, copil fiind, că o să ajung la Finalul meu, probabil din cauza aburilor de motorină de pe podele!) Și astăzi mă uit cu o mirare ciudată la **Zboară cocorii**, de pildă, și nu înțeleg cum un film de propagandă din anii războiului rece poate fi atât de viu. Nu înțeleg nici de ce nu mă irită sovietismul de convență al **Siberiadei**, nici poveștile sfâșietoare ale războiului civil ale **Femeii comisar**. Culmea, unul dintre cele mai frumoase filme ale lui Nikita Mihalkov de după 1990, **Burnt by the Sun**, dedicat tuturor celor care au fost arși de soarele Revoluției, relativizează atât de mult raportul din sistemul-călău și victimă încât mă sperii de concluziile dependenței mele față de regizorii filmului rusesc, plus fostele republici sovietice. De atunci și de-acum: de la Klimov, Abuladze, Iosseliani, până la Sokurov sau Zviagintsev.

Vi se pare, de pildă, că un film cum e germanul **Viața celorlalți** ar fi fost posibil de făcut în România?

Cred că știu de ce nu am fost entuziasmat de **4, 3, 2**. Fiindcă nu ne iartă trecutul. De fapt, fiindcă nu știe să ne ierte trecutul.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

*** 19 decembrie.** Anul literar 2007 s-a încheiat cu prezentarea volumului *Timișoara literară. Dicționar bibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor – Filala Timișoara*, realizat de Paul Eugen Banciu și Acvilina Birăescu, sub egida Bibliotecii județene Timiș. Despre șansele și neșansele prezenței în dicționar, despre remarcabila reușită a lui Paul Eugen Banciu și a Acvilinei Birăescu au vorbit Lucian Alexiu, Eugen Bunaru, Maria Pongrăcz-Popescu, Cornel Ungureanu, precum și autorii volumului.

*** 11 ianuarie 2008.** A avut loc lansarea **Istoriei secrete a literaturii române** (Editura Aula) de Cornel Ungureanu. Volumul a fost prezentat de Grațiela Benga și Eugen Dorcescu. Au mai luat cuvântul Adriana Babeți, Daniel Vighi, Viorel Marineasa. Întâlnirea a fost moderată de Maria Pongrăcz-Popescu. Cornel Ungureanu a descris, în deschiderea întâlnirii, proiectele Filialei pe 2008.

*** 12 ianuarie 2008.** Librăria Humanitas "Joc secund" din Timișoara a fost gazda unui numeros public pentru o triplă lansare a Editurii Aula: volumul lui Alexandru Cistelecan, *Aide-mémoire*, epistolarul lui Alexandru Mușina, *Scrisorile unui geniu balcanic* și *Istoria secretă a literaturii române* de Cornel Ungureanu. Autorii și-au prezentat cărțile și au acordat autografe. Întâlnirea a fost moderată de Robert Șerban.

18 ianuarie. Sub semnul **Itinerarelor Eminescu** a avut loc o întâlnire cu scriitorii din Oravița. Moderată de Ilie Chelariu, întâlnirea a beneficiat de intervențiile lui Robert Șerban, Mihai Moldovan, Viorel Marineasa, Călin Chincea, Maria Nițu, Gheorghe Secheșan, Ion Marin Almăjan, Cornel Ungureanu. Au fost prezentate publicului cărți și reviste din Oravița.

24 ianuarie. *Odă la Vodă* (Editura Polirom, 2007), volumul-album realizat de colaboratorul revistei noastre, artistul plastic și caricaturistul Ion Barbu, a fost lansat la librăria "Joc Secund" din Timișoara. Au luat cuvântul Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Robert Șerban, Marcel Tolcea.

25 ianuarie. Volumul de proză *Puzzle venețian* al Veronicăi Balaj, apărut la Editura Hestia, lansat în sala de cenaclu a filialei timișorene a USR, a fost prezentat de Pia Brînzeu și Robert Șerban.

În cadrul proiectului TIMIȘOARA ÎN CĂRTI, Fundația "A Treia Europă", Filiala din Timișoara a USR și Teatrul Maghiar de Stat "Csiky Gergely" din Timișoara organizează vineri, 25 ianuarie, ora 17, în spațiul librăriei "Joc secund" o întâlnire cu prozatorii **Attila Bartis** și **Filip Florian**. Fragmentele din romanele celor doi sunt citite de actorul **Attila Baláz**, directorul Teatrului Maghiar de Stat din Timișoara. Moderatori – Adriana Babeți și Radu Pavel Gheo.

O FESTIVITATE DE ADIO LA UNIVERSITATEA DIN VIENA HANS DAMA

Directoarea Bibliotecii Institutului de Romanistică de la Universitatea din Viena, doamna dr. Maria Lauber, s-a născut la Odzaci, în Voivodina (Bacika), Serbia, și, pe când era copil de patru săptămâni, a fost trimisă împreună cu mama ei, cu cele trei surori și cu bunicii, în lagărele de exterminare de la Filipova și Gakovo.

După ce în 1946 a reușit să se refugieze, mai întâi la Budapesta, apoi, în 1947, în Austria, traseul profesional al doamnei dr. Lauber a trecut prin Viena, München, Paris, ajungând la Londra. La Paris și la Viena a făcut studii de germanistică și romanistică, iar din 1986 a funcționat ca directoare a Bibliotecii Institutului de Romanistică. Această evoluție trebuie evocată pentru a putea înțelege mai bine festivitatea multiculturală organizată de institut pentru doamna dr. Lauber în 7 decembrie 2007.

Și, întrucât doamna dr. Lauber, marcată de proveniența sa dintr-un loc de graniță, întruchipează cel mai bun exemplu de toleranță vie, și-a dorit muzică balcano-orientală, căreia i-a dat expresie audiovizuală *Mosa Sisici & The Gipsy Express-Band*.

Chiar felul în care s-a prezentat lăutarul din Banatul sârbesc Mosa Sisici ("Eu nu sunt nici rrom, nici sinti, – sunt un țigan...") i-a buimăcit pe cei prezenți, care nu și-au revenit din uluire nici când muzicantul cu studii la Conservatorul din Viena și interpretări de mare succes în țară și în străinătate a excelat prin adevărate execuții

de virtuozitate, nu numai din punctul de vedere al tehnicii, dar și al punerii în scenă – de-a dreptul extraordinar. Ovațiile în picioare, minute în șir, ale colegilor încântați au fost o experiență "sub vraja" acestor melodii oferite (din Balcani, prin Israel, până în spațiul indian) care nu se vor uita prea curând.

Când, după reprezentația muzicală, m-am apropiat de artist, am căutat să stabilesc contactul într-o manieră lingvistică particulară, spunându-i în sârbește: "*Ia sam iz Banate, druje!*" ("Eu sunt din Banat, prietene!"), iar apoi în romanes: "*A ne jam romanes, pralo!*" ("Dar eu nu vorbesc romanes, frate!") m-a privit cu mirare și a zis: "*Apoi, să vorbim rumâniește!*"

Ultima propoziție au înțeles-o și alți colegi de la romanistică, sosiți în grabă și interesându-se în ce limbă ne întreținuserăm adineauri. I-am relatat de unde mă trag și l-am întrebat dacă-l cunoaște pe un fost coleg de-al meu din Timișoara cu care cântasem odinioară în orchestra Casei de Cultură a Studenților sub bagheta lui Peter Oschanitzky. "*Sigur că-l cunosc pe Laza Knejevici*", mi-a răspuns Mosa Sisici, trecându-și degetul peste mustață – o aluzie la cunoscuta podoabă a lui Laza.

O seară de neuitat la Viena, într-o atmosferă bănățeană și o ambianță orientalo-romanică, a aruncat o punte spre tinerețea mea timișoreană, conectând la ziua de azi cunoștințe și trăiri de demult.

EXISTĂ ÎN MINE MULTE LOCURI FARA NUME

EUGEN GONDI

Cu fragmentul de interviu care urmează, continuăm publicarea dialogurilor realizate de Adriana Cărcu în cadrul proiectului editorial *Povestea zilelor noastre*. Din cei 15 creatori timișoreni care s-au stabilit în străinătate și pe care colega noastră din Heidelberg i-a intervievat, l-am ales acum pe Eugen Gondi, reputat baterist de jazz și artist plastic. Născut în 14 aprilie 1947 la Timișoara, el este una din figurile-reper ale vieții artistice românești din anii '70-'80. Interviul a fost realizat la Amsterdam, orașul unde muzicianul timișorean locuiește și lucrează de aproape 20 de ani.

Pe Pötyi l-am văzut prima dată la Jazz Clubul din Timișoara, la "Arlus". Trebuie să fi fost pe la sfârșitul anilor '60. Exersa singur la baterie în subsolul clubului unde coborâsem cu o prietenă ca să schimbăm confidențe. Era complet cufundat în studiul lui și ne-a ignorat în totalitate. Avea un aer hotărât, o privire clară, directă și parcă plutea cumva deasupra lucrurilor. Apoi au urmat multe repetiții la care am asistat în clubul de jazz sau la Bebe Jivănescu în pivniță, multe concerte. Odată, pe la începutul anilor '70, într-un apartament din Piața Maria care aparținea Casei de Cultură a Municipiului, unde Pötyi împreună cu Paul Weiner, Emil Müller, Bebe Jivănescu și Ervin Abel repetau pentru un festival de jazz din Cehoslovacia, auzindu-mă cum mă extaziam la vreun solo sau altul, eu, care abia începusem să dau de rostul jazzului, Pötyi mi-a spus clar și senin, fără nici o intenție jignitoare, "eu cred că ești cabotină". Îmi amintesc cum, alarmată, am cerut atunci ajutorul lui Paul, care trebuia să confirme că începusem să înțeleg jazzul. Paul a confirmat, dar eu l-am înțeles pe Pötyi abia mai târziu. Acel amestec rar de candoare și intransigență îl definește și azi. Pötyi spune lucrurilor pe nume, privindu-te cu ochii lui albaștri drept în ochi, se arată fără stînjeneală în toată goliciunea simțirii lui, relatează cu seninătate și umor lucruri despre sine pe tonul rezervat de obicei persoanei a treia. Mai târziu, când s-a mutat la București cu soția lui, Mirela, i-am vizitat de câteva ori în casa lor de un minimalism admirabil. Tot ce-mi amintesc din casa aceea este un perete alb și portretul în creion al unui bărbat văzut din spate.

L-am vizitat la începutul anilor '90 la Brebu, unde se retrăsese o vreme și unde, într-o după-amiază de vară, am vorbit despre trecut și despre eventuala perspectivă a plecării lui din țară. La scurt timp după aceea ne-am revăzut la Amsterdam. Mi-a dat atunci cadou o lucrare pe care scrisese "cu dragoste și dor de casă", deși încă nu se stabilise definitiv în Olanda. Ne-am mai văzut de câteva ori la Amsterdam; o dată am vizitat împreună muzeul Van Gogh, altă dată am petrecut un revelion împreună. Apoi a urmat o lungă tăcere.

După ce mi-a acceptat imediat propunerea de ne întâlni, Pötyi mă așteaptă la gară în Amsterdam, într-o seară ploioasă de februarie, pe un vînt tăios care, așa cum spune el, are calitatea inexplicabilă de a bate din toate direcțiile. Ne îmbrățișăm fără rețineri și începem să vorbim parcă înnoind o conversație întreruptă. Îmi povestește despre orele îndelungi petrecute la atelier când exersează la tobe sau face filme de animație. Ajungem acasă. Pötyi începe să vorbească. Este senin, dar nu resemnat, e sincer și lipsit de amărăciune. Îmi spune: "Viața atîta te încearcă pînă pricepi." Și îmi mai spune că a trebuit să parcurgă un drum lung ca să ajungă la concluzia simplă că rostul vieții este viața însăși și că fericirea e făcută din momente. Îl întreb cum se simte

în Amsterdam și-mi răspunde: "Eu nu sunt niciunde, nici în România, nici aici. Sunt zile cînd probabil că visez și mă trezesc dimineța fără să știu unde mă aflu. Cîteodată îmi trebuie o zi întreagă ca să mă dumiresc".

Adriana Cărcu: Pötyi, care este prima ta amintire?

Eugen Gondi: Trebuie să fi avut vreun an, stăteam legat cu hamuri într-un cărucior tapizat și vedeam cerul albastru printre ramurile unui pom. Apoi am văzut umbrele frunzelor mișcînd pe jos, dar cînd am vrut să le ating am rămas atîrnat în hăturile ălea, între cer și pămînt, cu mîna întinsă spre ele.

— Ai avut preocupări artistice din copilărie?

— Cred că da. Mama a fost cea care m-a susținut și m-a încurajat întotdeauna în direcția asta. Ea ar fi vrut să devină cîntăreață de operă, avea o voce foarte frumoasă și era talentată, dar familia ei s-a opus, pentru că pe vremea aceea circula prejudecata că numai femeile ușoare se urcă pe scenă. Eu cred că a vrut să vadă acest lucru realizat prin mine. Era foarte interesată de artă în general, de artă plastică, de teatru, de muzică; citea imens. Ea l-a pus pe tata să-mi cumpere tobe. Tatălui meu nu-i era prea clar cu ce mă ocup eu și care era rostul trebiilor mele. Complimentul cel mai mare a fost cînd mama a făcut o serie de radiatii la o clinică oncologică din Cluj și acolo, la registratură, a apărut un tip cu actele ei sub brat și a întrebat-o dacă este cumva mama lui Eugen Gondi. Era chiar directorul spitalului, mare fan de jazz. Așa a avut mama o serie de înlesniri. A fost instalată într-o rezervă și putea să plece din spital cînd voia. Abia atunci a spus taică-meu "na, acum vād și eu că jazzurile ăstea au fost bune la ceva". A fost cea mai mare apreciere din partea lui.

— Mie mi s-a părut un gest frumos de recunoaștere și faptul că, așa cum spuneai tu altă dată, ți-a dăruit un clopoțel de percuție înainte să moară. El arăta că te-a acceptat ca artist și că voia să contribuie cumva.

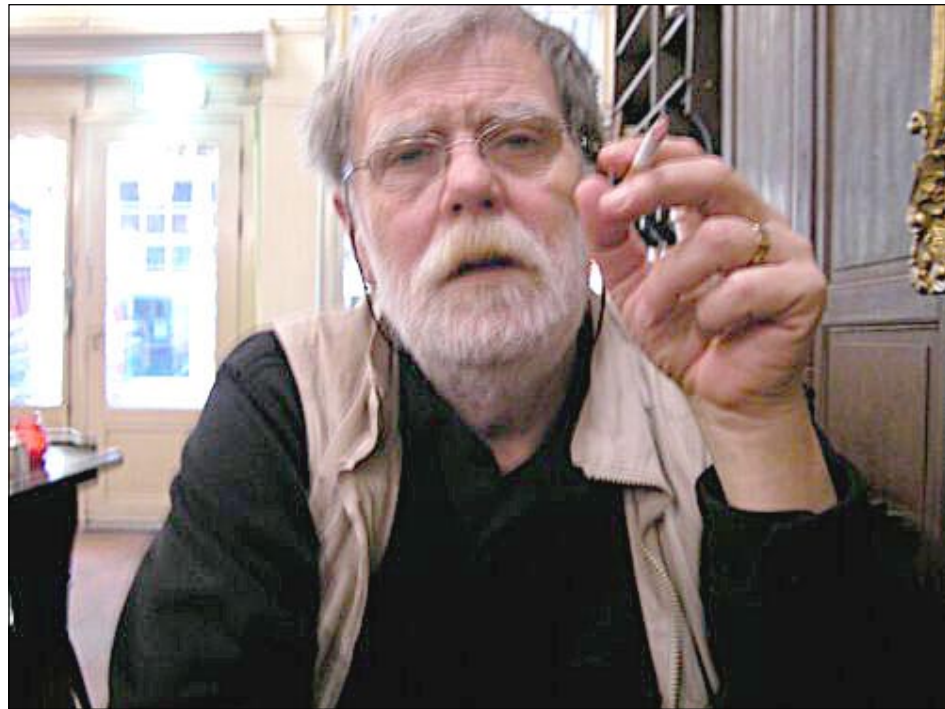
— Da, într-adevăr a fost un gest foarte frumos. În afară de asta, era mîndru să vadă că se scrie în ziare despre fiul lui.

— Pe părinții tăi îi știu prezenți la toate concertele tale din Timișoara.

— Da, mama ținea să vină, dar taică-meu de cele mai multe ori adormea în timpul concertului. Cînd exersam acasă, el obișnuia să stea întins pe un divan într-un cot, poziția lui favorită. Eu exersam la un metru jumate de urechea lui și el dormea. Ce ciudat, acum asta e poziția mea favorită.

— Cum se face că tu, deși aveai foarte devreme o înclinație atît de vădită spre muzică, ai făcut liceul de arte plastice?

— Prima mea pasiune au fost tobele, dar destul de devreme m-am simțit atras și de artă. La pubertate eram un tip melancolic și cam singuratic; umblam destul de mult prin parcuri. Treceam prin Parcul Poporului spre Parcul Pionierilor ca să-mi mai alin singurătățile. Apoi o luam pe malul

Begheului spre Parcul Trandafirilor. Acolo exista înainte o pasarelă peste Bega, unde într-o zi am văzut un tip care desena la șevalet. L-am urmărit ca vrăjtit. A prins pasarella aceea din cîteva linii cu o rapiditate și o exactitate care m-au zăpăcit. L-am întrebat cum a făcut. Mi-a spus "uite așa" și a schițat liniile acelea din nou. Am știut imediat că vreau să pot desena ca el. Mai târziu mi-am dat seama că tînărul respectiv fusese Toma Viorel, care, cum se spune, "ieșise la peisaj". Asta m-a pornit. M-am dus exact în locul ăla și am început să desenez și eu aceeași pasarelă. Așa am început să desenez. Cînd am terminat școala generală, mama, care vedea că mă ocup de desen, m-a întrebat dacă nu vreau să dau examen de admitere la liceul de arte plastice. M-am dus să mă înscriu pentru admitere și primul pe care l-am întîlnit a fost Constantin Răducan, iar al doilea Nicu Covaci, cu care am fost coleg de bancă cinci ani. Îmi amintesc că la examen mă uitam la Nicu, care era foarte talentat, cum desena cai și copaci cu frunze și mă gîndeam că eu n-am nici o șansă. Spre surprinderea mea am intrat totuși, chiar cu o medie mare. Cînd am terminat liceul am vrut să dau la facultate, dar n-am avut bani. Părinții mei nu aveau mijloace, așa că m-am apucat de cîntat.

— Cum îți petreceai restul timpului?

— Mergeam la pădure, în pădurea mică și la Pădurea Verde, unde era un fel de observator. Mă urcam în el și stăteam acolo, deasupra copacilor, ore în șir. Aveam o melancolie în mine și locuri cărora nu le puteam da nume. Da, există în mine multe locuri fără nume.

— Cum s-a produs contactul tău cu jazzul? Cum s-a dezvoltat conștiința ta de muzician și cum ai ajuns la concluzia că asta este muzica pe care vrei s-o faci?

— Îmi amintesc că aveam un difuzor acasă cu care prindeam radio Novi Sad, unde se dădea o emisiune numită *Randevu sa muzikom*. Aveam vrea 13 ani și auzeam acolo un soi de muzică de asta ciudată care-mi plăcea, fără să știu că e jazz. Apoi am început să umblu pe la cluburile de dans din Timișoara, unde se cînta sporadic și jazz.

— Îți mai amintești ce se cînta?

— Mergeam la URCCE, un club de pe lîngă Piața Unirii, unde se cînta Glenn Miller, Duke Ellington și Count Basie. Acolo cînta

prima generație de jazz care — acum, cînd mă gîndesc — era destul de numeroasă: un pianist căruia nu-i mai știu prenumele, Wisinger, dar și Bratu Bănică, Robert Teufel, Tubi Holtz; de asemenea, saxofoniști ca Svoboda Karcsi, Metelka Karcsi și Bebe Jivănescu, apoi chitariștii Puiu Lazaru, Gogu Prunaru, basistii Ștefan Pethö, Virág Joska și Puiu Dăneț sau Puiu Bodea la tobă. Acolo mi-a spus cineva că, dacă mă interesează jazzul, să ascult la "Vocea Americii" *The Jazz Hour* cu Willis Connover. Îmi amintesc că prima trupă pe care am auzit-o a fost Miles Davis.

— Tu ai cîntat jazz neîntrerupt?

— Am avut o întrerupere cînd am plecat să cînt prin țară cu o trupă din Arad, dar gîndul meu de a face jazz era mereu prezent. Așa că, după vreo doi ani, m-am întors la Timișoara și m-am apucat de jazz. Primul contact a fost cu Emil Müller, un basist foarte talentat, cu care la început cîntam împreună acasă. Prin el i-am cunoscut pe Paul Weiner, care cînta la pian și care avea să-mi devină prieten pe viață și pe Bebe Jivănescu, saxofonist și unul dintre marii animatori ai jazzului timișorean. Cu Paul am început să cînt la clubul cooperativei Higiena, tot pe lîngă Piața Unirii. Cîntam Thelonius Monk, Paul era înebunit de Monk pe vremea aia. Înainte de a pleca din Timișoara începusem să învăț un pic de jazz de la Robert Teufel, un pianist destul de cunoscut în țară la vremea aia. Împreună cu el am cîntat prima piesă de jazz, *Lady, Be Good!* de George și Ira Gershwin.

— Ai fost unul dintre fondatorii clubului de Jazz din Timișoara. Povestește-mi puțin despre începuturile clubului.

— Bebe Jivănescu și Ștefan Pethö (Pedro), cu care cîntasem deja în grădina de vară de la restaurantul Cina, se cunoșteau cu Ion Teslaru, directorul Casei prieteniei româno-sovietice aflată la parterul clădirii în care se află redacția *Orizontului*. Ion era fan de jazz și făcea emisiuni muzicale la Radio Timișoara. Am hotărît împreună să facem un club de jazz, ca să aibă și el activitate (în clubul ăsta al prieteniei nu se prea petrecea mare lucru) și să avem și noi unde cînta. Am făcut curățenie, am amenajat și am izolat pivnița ca sală de studiu și repetiții și am început să ținem clubul o dată pe săptămînă, marțea în sala de marmură de la parter. Am făcut cu Paul și cu Emil un

trio cu care cântam free jazz, iar cu Pedro, cu Tubi Holtz la pian și corul Bega al lui Sergiu Țapuchievici cântam jazz à la double six of Paris. Acolo a început o activitate muzicală foarte intensă, s-au mobilizat toți muzicienii de jazz și s-a creat primul focar serios de jazz din Timișoara. Știu că la unul dintre festivalurile de la Ploiești ne-am prezentat cu vreo șase sau șapte formații. Ba chiar al treilea festival, care nu s-a mai putut ține la Ploiești, l-am ținut la Timișoara în club. Era o atmosferă extraordinară. Aveam și un bar clandestin în pivniță, unde Schwarz (Cornel Calboreanu), care avea un atelier fotografic tot acolo, împreună cu Coco (Biha George) vindeau vodcă și sandviciuri. Venea lume bună care voia să asculte muzică. Clubul era considerat decadent și elitar; total anti-comunist pe atunci și probabil că de aceea pînă la urmă s-a și închis.

— **Care a fost următoarea stație în evoluția ta ca muzician de jazz?**

— Pe la începutul anilor 70 am plecat la București. Acolo am cîntat o vreme la clubul *Petőfi Sándor*. Am început să cînt mai întîi cu Richard Oschanitzky și apoi cu Marius Popp. De fapt, la București am început să mă ocup de jazz în mod serios; cîntam la clubul arhitecturii cu *Quintetul București* al lui Marius Popp în fiecare joi. Am făcut multe înregistrări de muzică de film și am avut destul de multe ieșiri la festivaluri internaționale, la Liubliana, la Paris, la San Sebastian, la Prerov, în Cehia (unde am fost cu quintetul Paul Weiner), festivaluri la care am luat și o serie de premii.

— **Ai detașarea necesară să amplasezi jazzul românesc din vreme aceea în context european?**

— Acum îmi dau seama, ascultînd înregistrări cu englezi, cu francezi sau cu olandezi, că dacă *Quintetul București* ar fi avut expunerea necesară, ar fi fost una dintre marile trupe europene din vremea aceea.

— **Deci în România se cînta jazz de calitate.**

— Absolut. Pe de altă parte, jazzul era o formă pasivă, subtilă de protest. Majoritatea veneau să ne asculte pentru că era muzică americană și pe scenă era o libertate pe care ei nu o mai întîlneau niciunde.

— **La vremea cînd ai plecat la București erai activ și în alte domenii artistice?**

— De fapt, la București am plecat în parte pentru că făcusem un film la cineclubul CFR, cu care luasem un premiu la un festival de animație de la Nancy și m-au chemat la studioul Animafilm ca să-l pun pe format profesional de 35 mm. La scurtă vreme după aceea m-am și angajat la Animafilm. Tot pe atunci m-am ocupat și de pictură. Expusesem deja la două binerale de pictură (deci baremul de intrat în UAP îl aveam), dar am realizat că asta nu mă va face să fiu un pictor mai bun, ci că probabil va trebui să fiu pe linia partidului, așa că nu am mai făcut demersuri ca să mă înscriu în Uniune. La București am avut o perioadă foarte bună timp de vreo nouă ani, dar prin '74 -'75, cînd a început revoluția culturală, s-a ales praful de tot. Pînă atunci exista un climat intelectual de emulație culturală și am cunoscut mulți oameni interesați; pe Sorin Dumitrescu, pe Constantin Călția, pe Mirel Zamfirescu, pe Sorin Ilfoveanu, tot grupul acela de pictori buni. Tot atunci i-am cunoscut și pe Andrei Pleșu, pe Adrian Boeru și pe Petre Țuțea. Prin '76 am avut o confruntare semi-grotescă cu Securitatea. Situația în București devenea tot mai opresivă, așa că la un moment dat m-am hotărît să mă întorc la Timișoara.

— **Cînd te-ai întors la Timișoara?**

— În 1980. La București fusesem integrat într-un mediu intelectual și la început am făcut o criză cumplită, pentru că nu aveam

contacte. Îmi amintesc că primul pe care l-am întîlnit a fost Bebe Costinaș, care s-a bucurat că vom face filme împreună. Atunci am început o relație apropiată cu Victor Cîrcu, pe care îl știam dintr-un turneu cu Phoenix, unde am cîntat și eu ocazional. Îi văzusem două piese la Teatrul de Păpuși, care mi-au plăcut. Mă mai vedeam destul de des cu Nelu Perciun, un plastician. În rest, nu aveam contact cu nimeni. Îmi făcusem un studio acasă și lucram singur. M-am angajat ca profesor de percuție la Școala populară de artă, unde am lucrat pînă în '87, cînd n-am mai avut voie să apar pe scenă dacă nu plăteam din gajul meu un procentaj școlii. Mai apoi am aflat că motivele erau de fapt altele. Mica mea satisfacție a fost cînd, după revoluție, l-am văzut pe fostul responsabil cu cultura de la Securitatea din Timișoara. M-am dus la el și l-am întrebat dacă mă mai cunoaște. Mi-a zis că nu, mi-a întors spatele și a plecat. Și atunci l-am urmărit pînă acasă în așa fel ca să mă vadă și ca să simtă cum este cînd te urmărește cineva. Asta a fost răzbunarea mea. În general n-am avut treabă cu ei, pentru că nu mă expuneam. Cu tobele nu aveau ce să-mi facă: eram inofensiv.

— **Tu cum ai trăit revoluția din Timișoara?**

— La revoluție am fost pe stradă. Am făcut pichete, am închis străzile; aveam două tuburi de oxigen și ziceam că dacă vine cineva le dau foc. Entuziasme de revoluționar. Fratele meu aduna răniții cu mașina. Iar după revoluție, cînd s-au publicat numele informatorilor, am descoperit cu amărăciune că printre ei erau mulți prieteni vechi de ani de zile. Eram bulversat total de lumea din jurul meu, eram în criză cu Mirela și am intrat într-o criză mare de existență pentru că-mi pierdusem complet încrederea în instinctele mele.

— **Care au fost împrejurările plecării tale din țară?**

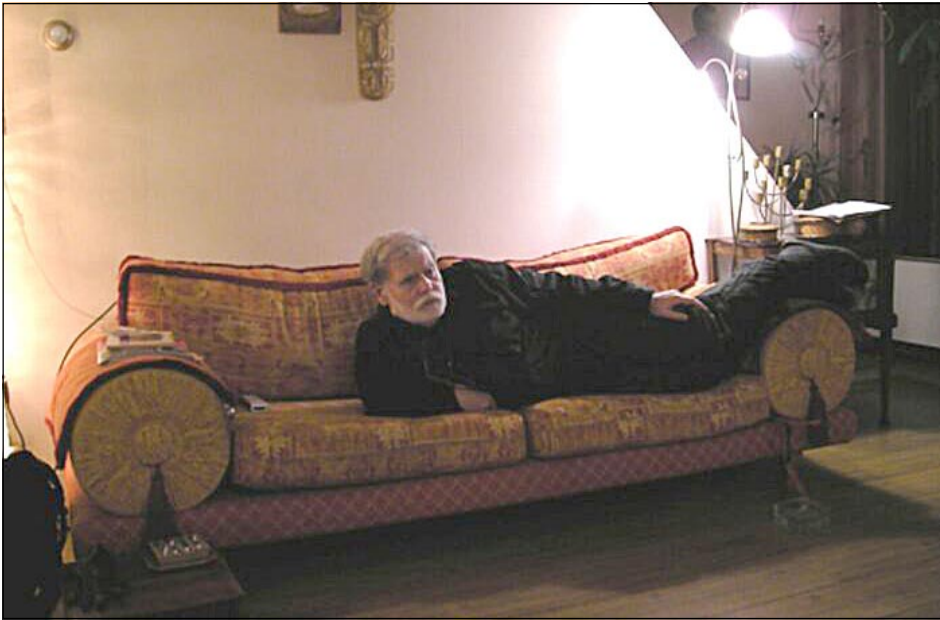
— Cam în perioada aceea m-am retras sus la munte, la Brebu, și acolo am întîlnit-o pe Henny, actuala mea soție. Totul a mers foarte repede. Am venit trei luni de probă la Amsterdam ca să văd dacă pot supraviețui aici și dacă ne înțelegem. Ne-am înțeles și în 1992 ne-am căsătorit și m-am stabilit în Amsterdam. Eu am plecat din România din dragoste.

— **Cum a fost impactul cu noua viață?**

— În primii doi ani am pictat. Mi-am dat seama repede că pentru cei din generația mea pîinea fusese deja împărțită în Olanda. Mai cîștigam un ban cu cîntatul și la un moment dat am făcut o expoziție la o cafenea boemă. Un prieten care mi-a văzut expoziția m-a sfătuit să particip la un concurs național de pictură al Uniunii artiștilor plastici din Olanda. M-am înscris, am trimis lucrarea și după două săptămîni m-au înștiințat că am cîștigat concursul: 57 de mii de guldeni, o groază de bani, care s-au dus în doi ani, după care a trebuit să-mi cîștig pîinea cu ceva. Înainte de concurs mai puteam să vînd cîte o lucrare cu două-trei sute de guldeni, dar dacă cîștigi un asemenea concurs ți se triplează automat prețul și oriunde expui nu poți să ceri cît vrei tu, ci galeristul decide; deci nu prea mai vinzi nimic. Atunci m-am angajat să îngrijesc un teren de tenis, de la 5 pînă la 10 dimineața, cînd se deschidea clubul, și să fac curățenie pe la oameni bătrîni acasă. Puteam să stau cu capul sus că-mi cîștig existența.

— **De cînd lucrezi la Rijksmuseum?**

— În 1996 am văzut un anunț în ziar că se caută un restaurator la *Rijksmuseum*. M-am prezentat, am luat concursul de specialitate și m-au angajat imediat. Acum lucrez la restaurarea unui model de ambarcațiune din secolul XVII; eu fac partea de pictură.

Omul e la fel peste tot, că e Olanda, că e Germania, că e România. Mă înțeleg bine cu colegii, s-au obișnuit cu mine; cînd mă văd spun *"dar kommt de Romain"*.

— **Cum ți-ai reluat activitatea muzicală?**

— La început mergeam prin cluburi și cîntam la jam session pe bere și pe alune. După o vreme am început să mă cunosc cu muzicienii de aici și să cînt cu ei. Am cîntat cu Curtis Clark, un pianist care avea trupa lui. Cu ei am făcut și un disc. Am avut presă bună și am luat 4 stele într-o revistă de specialitate, numai că stelele nu țin de foame. În general sunt mulțumit. Am avantajul că ceea ce fac aici este luat în serios și respectat. Petrec mult timp la atelier studiind la tobe și pictînd.

— **Cum arată parcursul unei zile obișnuite pentru tine?**

— Mă scol dimineața la 4 și fac mîncare, îmi place să gătesc, iar de la lucru mă duc direct la atelier și exersez sau pictez pînă pe la zece seara. Dimineața, în timp ce mîncarea fierbe, am orele mele cele mai bune. Visez la ce am să mai fac, îmi fac planul zilei. Exersez mult, dar cînt doar la cîteva festivaluri pe an.

— **Preocuparea pentru artă este preponderentă azi?**

— Mă ocup destul de mult de artă, deși eu nu mai cred în artă în sens tradițional. Arta ca furnizoare de iluzii și-a încheiat rolul, iar trăirile avute prin intermediul artei nu se compară cu nici o experiență directă. Aș putea să mimez tot felul de chestii, dar atunci experiența mea de viață și procesul de autocunoaștere ar fi nule. Dacă ești sincer cu tine, în momentul facerii ești singur cu ceea ce faci și o faci pentru că nu se poate altcumva. Iar relația dintre artist și social este o poveste frumoasă. Nichita Stănescu mi-a spus odată o poveste care mi-a plăcut foarte mult: a fost odată un artist care a vrut să creeze un cub perfect, a muncit o viață întreagă la el și cînd cubul a fost gata l-a expus. Oamenii treceau pe lîngă el ignorîndu-l complet. Artistul s-a înfuriat și într-o bună zi a luat un baros și i-a ciobit un colț. Atunci oamenii au început să se oprească în fața cubului și să zică, vai ce păcat, dacă nu avea colțul ciobit, cubul ăsta ar fi fost perfect. Cam asta este relația dintre emițător și receptor. Asta e capcana socială.

— **Ești mulțumit de viața ta creativă?**

— Nu, nu sunt mulțumit. Tocmai de aici, obsesia mea cu cu iluzia. Eu întotdeauna m-am iluzionat că viața este altceva decît era. Pentru mine acum rostul vieții este viața însăși.

— **Care sînt proiectele tale?**

— În iunie o să am o cîntare la Iași cu Ion Baci, la Festivalul Oschanitzki. Am cîntat în Austria acum doi ani la *Porgy & Bess*, un workshop cu jazziști din diaspora română și din țară, și am primit o invitație de la un

saxofonist, Harry Sokal, care face parte din *Vienna Art Orchestra*, să cînt cu el pe 21 iunie în Viena. Lucrez de asemenea la un *one-man show* în care am să expun niște obiecte. Vreau să fac mai multe instalații cu lucrurile la care eu țin, muzica și desenele animate, cu tot ce am făcut la viața mea și să prezint un show complex, unde omul să nu se plictisească, iar eu să cîștig un ban. Am să cînt *live* la tobe pe un fond muzical compus tot de mine, iar în pauză am să proiectez niște video-uri, filme de animație pe computer nerealizate în România. Concepu-l încă nu e finalizat. Plănuiesc să ies cu show-ul ăsta pe la cafenelele literare din Amsterdam. Mai am dreptul să particip o singură dată la concursul de pictură. Mă gîndesc să mai particip o dată, pe la 65 de ani, ca să-mi pun niște bani la o parte pentru bătrînețe.

— **Te consideri depresiv?**

— Mai degrabă melancolic, deși am avut și momente de depresie, un fel de *mal du siècle*, o stare de tristețe difuză, de care căutam să mă eliberez. Voiam să dau nume la tot ce mă frămînta și cred că asta mi-a dat imboldul creativ.

— **Poți să identifici persoane pe care ai dorit să le urmezi?**

— Nu am avut modele concrete. Toți oamenii cu preocupări artistice care aveau ceva de spus mă impresionau, dar nu a existat o persoană pe care să o pot numi. De aceea cred că evoluția mea nu are o linie ascendentă sau un stil anume. În momentul în care găseam mijlocul potrivit de exprimare îl foloseam și apoi mergeam mai departe în adîncul meu și găseam alt mijloc, fie că acela era muzică sau pictură, animație sau proză. Deci linia nu este ascendentă, ci mai degrabă sinuoasă, ceea ce probabil că se datorește și faptului că sunt autodidact.

— **Există o formă de exprimare pe care o consideri preponderentă, care te reprezintă cel mai bine?**

— Firul roșu au rămas tobele, acela a fost primul meu gînd, prima chemare.

— **Dacă te uiți la viața ta și la toată devenirea ta artistică, există o sintagmă cu valoare definitorie?**

— Viața mea e o căutare perpetuă a mijloacelor și formelor de expresie care să mă reprezinte cel mai bine, care să-mi definească propriile stări și să mă ajute să le comunic și altora. Eu nu sînt un tip foarte talentat, care să se poată exprima repede și clar printr-un singur mijloc. Este mai degrabă vorba de un proces organic, de un drum pe care-l faci singur, drum pe care de fapt nimeni nu te poate însoți. Este vorba aici de un proces, de o succesiune de revelații interioare care se continuă și în ziua de azi.

Interviu realizat de
ADRIANA CÂRCU
Amsterdam, februarie, 2007

DESĂVÂRȘIRE

TUDOR CRETU

Versurile au o gravitate tipică originarului, textului biblic. Spunerea e liberă și, în același timp, rimată. Așa încât, adesea, rima cade ca un accent ce pare a confirma învățătura, potriveala lucrurilor, nu doar a cuvintelor. Saftul limbii vechi capătă, în context psalmic, o rezonanță sacrală. Contextul amplu, al operei autorului, ne obligă s-o spunem: Șerban Foarță stăpânește totalitatea registrului; "limba veche", și nu numai, cu felurite-i nuanțe, e, în cărțile sale, atât sursă a unui aparent divertisment filologic, cât și a gravității oraculare. E o savanterie eliberatoare: cunoașterea e salvatoare și la acest nivel, al unei erudiții (estetice) exhaustive. Ceea ce ar trebui, musai, să pulverizeze suspiciunile de poezie făcută mai mult cu capul decât cu "inima", mai mult din condei decât din "simțire" și care, grație unor prejudecăți mioritice, încă planează, în mintea unor critici, asupra autorului *Simplerozelor*.

Șerban Foarță s-a specializat într-un fel de traductologie de dincolo de limbă, specie, gen – l-a tradus magistral pe Mallarmé, a "tradus" tablouri din *Un castel în Spania...*, l-a tradus pe Caragiale pre "limba poezescă" și acum, iată, psalmii. Orice traducere autentică devine o a doua creație, o a doua naștere a textului tălmăcit. Indiferent de natura tălmăcirii. Aproape că se poate parafraza: nu va cunoaște "Împărăția cerurilor" autorul ale cărui texte nu trec prin această a doua naștere, printr-un proces esențial de omologare și relansare.

Efectul rimelor sincategoriale e straniu și hotărâtor. În genere, rima sincategorială (cea între părți de vorbire identice) e printre cele mai contraindicate. În psalmii, ele, rimele acestea, sublimază psihismul agonie printr-o agonie sonoră, printr-o cadentă voit tărăgănată și "îngreunată", cu alte cuvinte, prin autentificarea textuală a stării, a plângerii. Alura de poezie "simplă" și tânguitoare întetește efectul liric. Semnificativă este jonglarea cu tipologiile rimei – când "potrivelile" sunt heterocategoriale, atunci efectul, scontat și realizat, rezidă în dinamizarea textului, a ritmurilor. Cu alte cuvinte: oscilația stilistică respectă trăsăturile bazale ale psalmului, însă, între fruntariile genului, pendulările sunt maximale: de la o monotonie voită și o simplitate "primitivă", cu o deschidere aparte spre sacral, la tonalități deschise, cvasi-euforice.

Totodată, acest tip de simplitate... savantă generează un profund efect incantatoriu, ceea ce parafează, o dată-n plus, religiozitatea demersului. În ce privește religiozitatea, ea e, înainte de toate, o culminație a intensității, a pulsației interioare. Ceea ce vădește implicarea de pe urmă, "desperarea" cu care apelezi la ultimul resort – Dumnezeu.

Originalitatea lui Șerban Foarță se vădește într-o manieră paradoxală: nu printr-o personalizare necuvioasă, ci prin spectaculozitatea canonică a textului, prin echivalarea poetică a versiunii biblice. Imageria e, la rândul ei, clasică: "e Domnul care ne-a-născut/în bunătate ca-ntr-un scut". Totuși, sunt accesate și activate, deopotrivă, latențele senzoriale ale vocabulei vechi, care, în cazul de față, generează mazăga (în sens arghezian), carnalitatea inconfundabilă a discursului. Nu arareori, rimele sunt interiorizate, strămutate în "cuprinsul" versului, "manevră" extrem de sugestivă, întrucât, fertilă în efecte incantatorii, ea potențează, în același timp, impresia de procesualitate magico-religioasă: "Tu, care-le-mi cunoști rărunchii/și inima o știi, a mea./Voi, cei nedrepți cu Domnul, n-aveți/dreptul să-i cereți să vă dea, –/căci drept e ajutorul Lui". Rima, uneori, "se pierde", câștigă în subtilitate tocmai pentru că e efect obscurizat, pentru că afinitățile sonore coagulează versurile în felul unei substanțe ce cunoaște, pe parcursul textului, diferite stări de agregare: proeminente sau eterate, cârturărești sau mucalite.

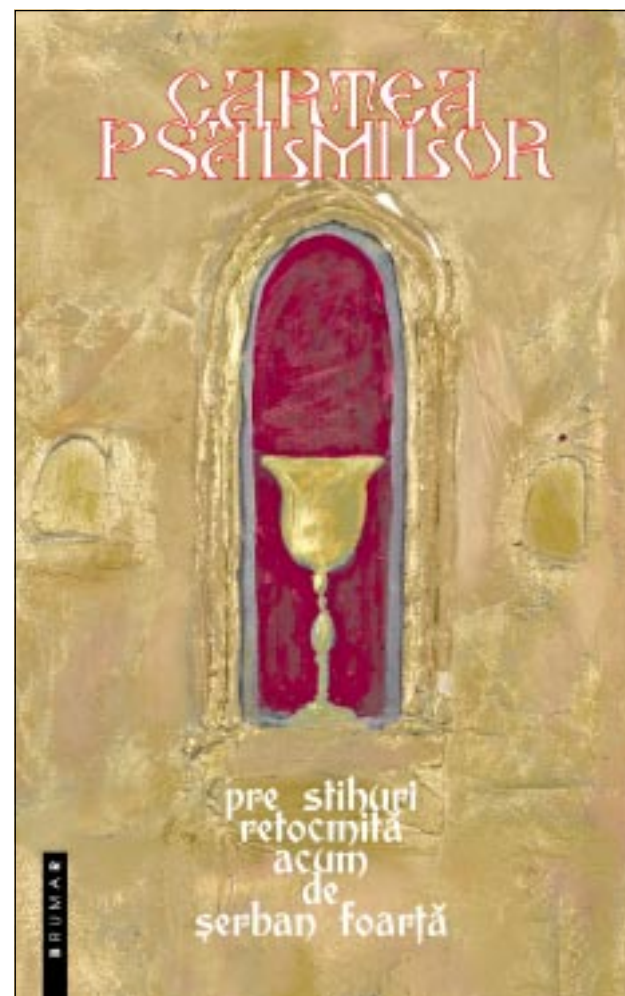
Asistăm, pe de altă parte, la o extrem de pregnantă estetică a urâtului, la o oțărare a limbii, atunci când e vorba de a denunța scârna lumească. Deșertăciunea capătă, astfel, trăsături de... deșert. O lume fără Dumnezeu devine o epifanie a aridității, a materiei uscate: "Câți numele-l cunosc, al Tău,/nădăjduiască-n Tine, căci/le-ai dat lăstari când erau

crăci/uscate..." Sau: "Cel rău/căzuta-n gropnița săpată/de dânsul, cu hârlețul său./căci Dumnezeu, la judecată,/are-a-ai întoarce propriul rău". Crăci uscate – uscăciune gregară. Gropnița însăși, prin magia sonoră a evocării, pare săpată în pământ mai uscat decât groapa, în țărână mai secetoasă, mai grea. Paradoxal, ca în versurile eminesciene, *grea* se referă, mai ales, la țărâna, uscată care, dehidratată fiind, și-a pierdut din... greutate, și e, deci, cu atât mai aspră, mai seacă și aridă. *Grea* trece aici printr-o metamorfoză semantică, denotând primitivismul materiei. Sub acest aspect, *ț-urile, ci-urile* etc. sunt sunete pivot, concretizări ale ideii înseși de uscăciune, tristețe.

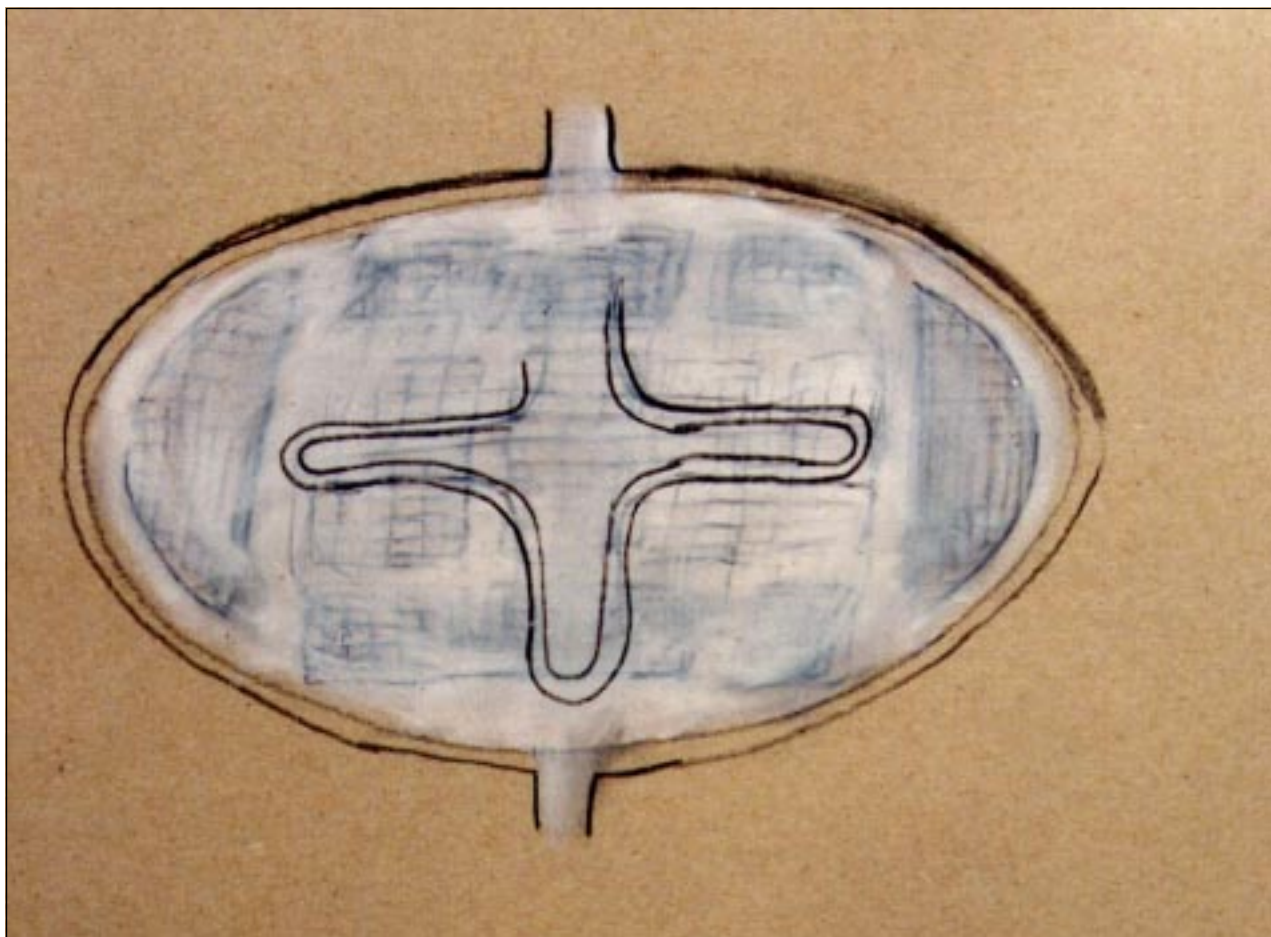
Același dezgust... înălțător generează culminații ale vervei invective: "cei mâniași îs, azi, o stivă/de tigve..." Acuitatea, concretețea sonoră a versului devin un barometru prim al autenticității, al clocotului stării. Celebrul "sentiment al stării de creatură" resimțit în fața sacrului e în directă legătură cu un asemenea lirism. Parnasianismul, departe de a fi doar o știință rece, o ars combinatoria, constituie o dovadă și o tălmăcire literală a "zbuciumului interior", aspect mai puțin înțeles de criticii de pe la noi. Avem de a face cu unul dintre cele mai dificile registre ale autenticității: cel în care starea devine/trebuie să devină dinamică literală, în care textul "fură sufletul" autorului captându-i zbuciumul în cel mai propriu și acut sens.

Este, după mine, o fază plenară a existențialismului... textual. În și *prin* acest discurs, limba devine *altceva*: urcă spre sacral și originar, sonurile și rezonanțele se schimbă. E, tot mai puțin, un simplu act comunicativ. Cuvintele se leagă-ntr-un alt mod, incantatoriu, iar textul nu mai comunică doar referențial, ci prin propria-i dinamică și culoare... sonoră. Muzicalizarea nu e, în psalmi, o orchestrare îndulcitoare, feerizantă și liniștitoare. E, mai degrabă, vorba de o muzică bizară, care dă impresia că limba însăși e pe punctul de a căpăta alt statut, de a deveni "cu totul altceva" decât ce știm și folosim în mod uzual. *Cu totul altceva*: resimțim, o dată cu autorul, ceea ce Rudolf Otto numea *ganz andres*: simptom esențial al contactului cu sacrul, mostră, în "cazul Foarță", de autenticitate, nu doar de savanterie.

Cartea psalmilor rotunjește plenar periplusul printr-o gamă

deconcertantă de registre lingvistice al unui mare poet. De la "filologice" la... "sacrale". De la un clasicism "postmodernizat" la un postmodernism ai cărui clasici (români) încep cu Șerban Foarță. Poezia e, pentru mine, (cea mai liberă) cale de cunoaștere. Sunt lucruri salvatoare pe care ajungi să le știi/cunoști prin poezie. În alt chip, eliberatoare e și cunoașterea magistrală a (științei) poeziei. Șerban Foarță este unul dintre puținii care au ajuns la o realizare de sine pe ambele căi: cunoaștere *prin*, cunoaștere magistrală a poeziei. El trece dincolo de postmodernism, experimentalism etc. Fabuloasele sale experiențe și experimente se conjugă "întru zidirea" genului psalmic, într-un registru dintre cele mai grave și severe. Carte și etapă care desăvârșesc armonizarea contrariilor (parodie, elegie, holorime, psalmi...) într-o Operă irepetabilă, a cărei consacrare vine, iată, și pe calea acestei "psaltiri", a contactului real cu sacrul. Nu e un joc de cuvinte, ci o constatare a unui proces deplin.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic EUGEN GONDI

SPERANȚELE ÎNCEPUTULUI ETERN

CLAUDIU T. ARIEȘAN

I. Dacă bilanțurile, sintezele și recapitulările marchează finalurile fiecărui an în toate domeniile, la debutul oricărei noi perioade, mai mult decât planurile seci cred că speranțele de rodnicie și îmbunătățire conferă farmec repetabilului miraj al începuturilor. Nădăjduim ca și în aria cărților de cultură clasică, spiritualitate genuină ori construcție religioasă anul 2008 să ne ofere motive de bucurie intelectuală și entuziasm enciclopedic.

II. Dascălul teologiei timișorene Pr. **Nicolae Morar** (re)scrie despre ***Credințe și idei proto-filozofice în principalele religii politeiste precreștine***, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2007, 358 p. Această sinteză alertă și bogat formulată, ce ne plimbă mental prin Mesopotamia și Fenicia, pe malurile Nilului ori în vechiul Iran, printre cultele greco–latine și geto–dacice caută să arate că "religia, ca și surata ei mai simandicoasă, filozofia, oferă un răspuns la întrebările ultime ale conștiinței umane, familiarizând-o cu exercițiile admirative, dar și cu obișnuința de a-și măsura măreția și micimea cu un *etalon* aflat deasupra oricărei relativități". Argumente solide pentru un pariu ontologic ce nouă ne apare ca deja câștigat.

III. Cea mai cunoscută încercare antică de armonizare a Evangheliilor creștine, realizată în jurul anului 175, a dobândit o versiune românească. Este vorba de Tațian, ***Diatessaron (Armonia celor patru Evanghelii)***, ediție îngrijită și coordonată de Monica Medeleanu, Editura Herald, București, 2007, 208 p. Autorul, cunoscut la noi ca Tațian Asirul sau Sirianul a fost ucenicul "teodidact" dar impulsiv al Sf. Iustin Martirul și a întemeiat secta encratiților, ce amesteca la modul gnostic toate ereziile veacului al II-lea. Nararea unitară a vieții lui Hristos, bazată prioritar pe cronologia Apostolului Ioan, dar cu adaosuri apocrife a fost redactată în greacă și echivalată în latină, armeană, paleogermană și arabă, un original siriac fiind descoperit în 1957. Tocmai de aceea e regretabil că îngrijitorii autohtoni au optat să "urmeze" o ediție bilingvă oxfordiană din 1895, cu tot cu studiul introductiv de atunci, în locul unei traduceri specializate după texte originale găsibile în ediții critice moderne.

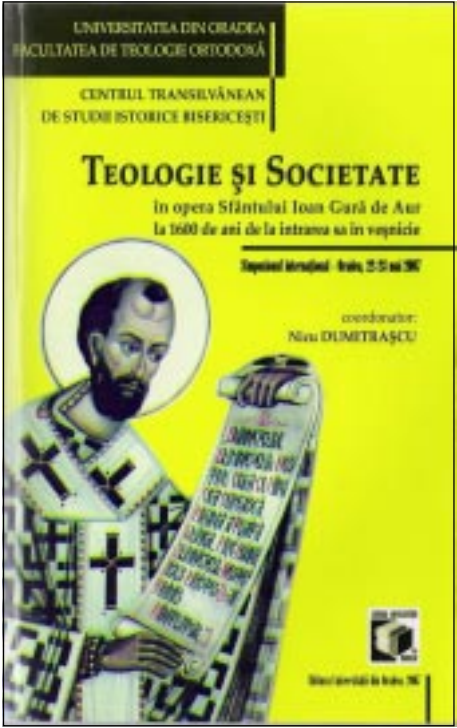
IV. O recuperare de marcă a filologiei clasice românești este N. I. Herescu, ***Istoria literaturii latine***, vol. 2 (Epoca ciceroniană), ediție de Alexandra Ciocârlie, Academia Română, Institutul de istorie și teorie literară "G. Călinescu", București, 2005, primul volum apărând la fel de discret în 2003, la Editura "Jurnalul literar". Reputatul eseist,

traducător din Plaut, Horațiu, Eschil e.a., editor al "Revistei clasice. Favonius. Orpheus" și universitar stabilit în Vest după 1945 reintră astfel în bibliografiile de specialitate cu o sinteză didactică redactată prin anii '40, importantă mai ales pentru caracterul ei de jalon quasi–necunoscut al domeniului. Slaba difuzare și puținele ecouri au făcut ca această remarcabilă ediție, ce cuprinde în *Addenda* și câteva studii, să nu fie semnalată nici măcar în dicționarele recente ale literaturii române, cum ar fi cel "biografic" al lui Aurel Sasu. Personal, am dibuit-o accidental într-un colț prăfos al librăriei Universității clujene și doar atunci am aflat că există, deși goana mea după informații din domeniu e cel puțin acerbă. Cred că atare apariție merită un destin mai fast și o promovare pe măsură, măcar în cercurile de specialitate.

V. La finele unui an dedicat de Biserică și aniversării a 16 veacuri de la intrarea în eternitate a Sf. Ioan Chrysostomul, mențio-

năm și volumul ce adună lucrările Simpozionului internațional desfășurat la Oradea între 22-23 mai, ***Teologie și societate în opera Sfântului Ioan Gură de Aur la 1600 de ani de la intrarea sa în veșnicie***, coord. Nicu Dumitrașcu, Editura Universității din Oradea, 2007, 387 p. Nu mai puțin de 20 de

patrologi români și 4 străini analizează aspecte grupate pe domeniile teologiei biblice, istorice, sistematice și practice, alcătuiund un util compendiu de orientare în scrierile și concepțiile ilustrului Părinte al Bisericii, omagiat cu îndreptățire ca cel mai valoros orator al amvonului din toate timpurile.

ASEDIUL – DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

GRĂȚIELA BENGHA

Anii '80 ai secolului trecut sunt esențiali pentru cariera literară, dar și pentru destinul lui Mircea Dinescu. ***Democrația naturii*** și ***Exil pe o boabă de piper*** fuseseră primele volume de poezie dedicate în întregime ridicării împotriva unei insuportabile stări de fapt. Unele poeme ale Anei Blandiana sau ale lui Dorin Tudoran (publicate de acesta înainte de a lua calea exilului) captaseră și ele atitudinea protestatară, numai că injecția lor polemică nu făcea parte dintr-un proiect de lungă durată. Următoarea carte a lui Mircea Dinescu, ***Moartea citește ziarul***, se înscrie însă pe traiectoria deschisă în 1981 de volumul ***Democrația naturii***. În esență, nimic nou în lirica acestui poet : aceeași dizolvare a realității sub acțiunea sarcasmului, aceeași repliere a esteticului în fața puternicelor șarje ale valorilor etice. Totuși, în 1988, ***Moartea citește ziarul*** nu trece de cenzură.

La sfârșitul deceniului 9, Mircea Dinescu nu mai era doar un poet greu de strunit. Frustrat să privească lumea cetății prin spărtura din zid (așa cum începuse să o facă în ***Democrația naturii***), își asumă rolul de oponent și trece la asediu. Pentru ca viața din fortăreață să-și restabilească reperele, zidul trebuie dărâmat cu totul.

Asediul decretat la porțile cetății nu e pornit din iluzia că atitudinea individuală ar avea forța tunurilor și ar dărâma, ea însăși, zidurile. Mai degrabă, e încercarea răbdătoare și periculoasă de a da un semn celor dinăuntru. Luările de poziție ale lui Mircea Dinescu și versurile poetului cu același nume sunt menite să însufle acestora credința în puterea adevărului. Din această perspectivă trebuie înțelese unele gesturi ale lui Mircea Dinescu. După ce poetul-profet cedase locul poetului-cetățean, acesta din urmă este din ce în ce mai des dublat de vocea limpede a locuitorului cetății : răzvrătirea lirică își găsește proiecția în revolta politică. Părăsind sfera esteticului și soclul colțuros al eticului, Mircea Dinescu coboară tot mai des în politic. În 1988

face declarații îngrijorătoare la Radio Moscova. În luna septembrie a aceluiași an merge la un Colocviu de literatură organizat de Academia de Arte din Berlinul de Vest, unde discută fără rețineri despre locul scriitorului în societatea totalitaristă. Poetul dă interviuri, își exprimă liber opțiunile într-o lume în care această poziție era cu totul de neconceput. Devine rapid un caz de o maximă gravitate – este elementul disturbant care trebuie neapărat înlăturat. Cum să apară, în aceste condiții, un nou volum semnat Mircea Dinescu? Din contră, e scos din circuit, urmărit, concediat de la "România literară".

Dar, în loc să fie oprit, asediul asupra cetății continuă iar discursul se radicalizează. Numărul din 17 martie 1989 al ziarului "Libération" publică un interviu luat de Gilles Schiller lui Mircea Dinescu. Cum textul ar merita citat în întregime, selectăm un fragment ales la întâmplare: "Lașitatea a fost, într-un anume fel, instituționalizată. În numele persoanelor particulare vorbesc instituțiile prin conducătorii oficiali ai statului, mari specialiști în trucarea realității. Opinia particulară a fost abolită. Orice tentativă de rostire a adevărilor neplăcute (căci adevăurile plăcute au migrat în țările calde) e socotită drept erezie și sancționată prompt." În urma acestui interviu, poetul este arestat la domiciliu. Câțiva scriitori importanți trimit președintelui Uniunii Scriitorilor o scrisoare în care îi cer să îl apere pe confratele lor. Ca răspuns, li se retrage dreptul de semnătură. În 11 noiembrie 1989, Mircea Dinescu publică în "Frankfurter Allgemeine Zeitung" un text virulent, a cărui doză inițială de umor tragic se transformă în deznădejde pe parcurs, pentru a sfârși într-un îndemn la greva generală a scriitorilor adevărați, "soluția cea mai la îndemână întru salvarea obrazului culturii române." După 20 de ani, Dinescu primește, la Botoșani, premiul național de poezie. Nu mai e om politic, e, din nou, poet. Dar despre simbioza dintre cei doi, poet și lider politic, altădată.

SIRENA FILOZOFIEI

SAU DEZBATERI NECESARE DESPRE CULTURA ROMÂNEASCĂ

MIRCEA LĂZĂRESCU

Unele cărți merită nu doar citite și comentate circumstanțial, ci și dezbătute. Opusul recent al lui Horia-Roman Patapievici¹ conține o constatare și un mesaj clar: cultura românească e în esența ei una a "culturii generale", care nu s-a structurat în specializări bazate pe instituții cultural-științifice autohtone solide și competent întreținute. Așa a fost de la începuturi și așa a rămas. E rău. Dar e și un bine ce ar merita să se perpetueze în lumea actuală, în care cultura generală e devalorizată prin opțiunea exclusivă pentru specializări.

Deși semnalul acesta clar e adresat în ansamblu omului recent, ținta sa specială este intelectualul român. Tot ce e prea clar trebuie bănuț de profunzime și de multiple probleme subiacente. Să urmărim pe scurt firul argumentării. Iese în relief încă de la început sintagma "noi românii" și trimiterea la cultura românească. E vorba, desigur, de cultura instituționalizată, și nu de cea răspândită în datini, obiceiuri și limbaj, cea despre care au scris Simion Florea Marian (*Nunta la români* a apărut în 1890), Tudor Pamfile (*Cerul și podoabele lui*, în 1915) și Constantin Noica (*Rostirea filozofică românească*, 1970).

Această cultură era una a românilor de pretutindeni – nu doar a celor din spațiul moldavo-valah – și în plus una rurală, incluzând, cum spunea Noica, o filozofare implicită. Cultura instituționalizată ține de instituții, iar acestea sunt pendinte de istoria politică. Pentru a nu privi prea departe, să ne gândim că Universitatea din Cracovia s-a înființat în 1364, iar cea din Praga în 1348, ambele într-un context statal puternic și bine organizat. Poate că meteahna "culturii generale" nu este chiar a nației române ca atare, ci a ritmului în care ea s-a structurat socio-politic. Și aceasta, fără a căuta scuțe în vitregiile istoriei.

Istoric privind lucrurile, mai intră în joc, pentru tema propusă a instituțiilor culturale și a specializării, ritmul alfabetizării și al civilizării, ciclu pe care Europa l-a parcurs în Epoca Luminilor. E de ajuns să deschidem cartea clasică a lui Pierre Chaunu, *Civilizația Europei în Secolul Luminilor* (ediția românească, în 1986) la harta de la pagina 90 privitoare la etape și densități ale implantării urbane în Europa orientală și baltică, pentru a înțelege unde și cum se plasa în acea vreme zona noastră. Și să citim în continuare capitolul privitor la alfabetizare, care a progresat treptat de la vest la est, cuprinzând în cele din urmă, parțial și firav, Prusia și Ungaria, iar apoi topindu-se abrupt.

Problema e că o temă atât de gravă cum ar fi caracterizarea culturii unui popor merită să fie abordată nu doar în stilul articolelor de revistă, uneori de foarte bună calitate. Mulți și-ar putea pune întrebarea:

oare pasiunea pentru cultura generală nu e și o caracteristică a poporului bulgar, sârb, grec sau rus? Iar dacă ar fi să fie așa, oare nu e un stil specific ortodoxiei? Un răspuns l-am putea găsi la croați, care sunt catolici, sau la unguri – care sunt catolici și protestanți. Dar ungurii, deși nu au avut o urbanitate comparabilă cu cea germană sau vest-europeană, au fost mai aproape de vârful piramidei în conducerea Imperiului Austriac. Oare cum se raportează ungurii și polonezii la cultura generală?

Comentariile de mai sus nu vor să spună că tema cărții lui H. R. Patapievici ar trebui abordată doar istorist și comparatist. Desigur că o carte clară, cu iz critic și polemic, de largă audiență, precum cea de față e necesară. Institutul Cultural Român, pe care autorul îl conduce, ar putea însă face metodic, cu obiectivitate, și o abordare a problemei din toate perspectivele menționate.

Interesant e că autorul își dezvoltă argumentul centrat pe filozofie, formulând de la început întrebarea: de ce, având filozofi, nu avem și o istorie a filozofiei românești? Spiritul științific, inclusiv al argumentării, se învață în primul rând în Universități. Exemplul ni-l furnizează chiar autorul, reproducând "Regulile Polemicii Civilizate, stabilite de Universitatea din Oxford în 1890". În Universități se învață și matematică și fizică, medicină, limbi moarte și vii, literatură, istorie, iar mai nou comunicare, politologie, științele mass-media ș.a.m.d. Dar și filozofie.

Cultura Europei a fost în esența ei făcută de Universități, temă pe care Jaspers a comentat-o într-un text celebru. Heidegger și-a susținut celebra cuvântare: "Ce e metafizica?" în fața corpului reunit al profesorilor Universității din Freiburg. Filozofia s-a scaldat în apele științei organizate și ale teologiei sistematice, fiind în esența ei diferită de acestea. Dar spațiul public al ideilor – agora intelectuală – a fost instituit mult timp mai ales prin dezbaterile filozofice, cele științifice fiind prea tehnice. Pe vremea lui Descartes la o carte se răspundea cu o altă carte, Merssene fiind un mediator excelent. Schimbul epistolar a fost esențial în acea vreme în care gazetele abia se iscau. O cultură bine alcătuită este, desigur, una organică. Hegel apare pe temeliile puse de Kant, Fichte și Schelling. Doar că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, când cultura românească instituționalizată tinde să se închege, filozofia însăși își pierde din vigoare sa tradițională. După filipicele lui Nietzsche, secolul XX dezvoltă fenomenologia – și cântecul de sirena al lui Heidegger – iar filozofia analitică anglo-saxonă începe să domine scena. În această atmosferă o cultură filozoficească bine rânduită, precum cea greacă, post-cartesiană sau a idealismului german nu are cum să apară în România. Sunt oare de vină

românii, cu pasiunea lor pentru cultură generală? Și apoi, mai contează și ce s-ar putea scrie într-o astfel de istorie a filozofiei? Ar fi interesant de știut ce idei s-ar afla într-o bine rânduită istorie a filozofiei suedeze.

Rămâne dureros de acută întrebarea ridicată de autor: ce-i de făcut? Ce se poate face cu acest univers spiritual românesc, așa cum s-a constituit el – cum a fost el aruncat în lume, ar fi spus Heidegger – în această vreme a globalizării și a migrației generale. Univers spiritual românesc ce ne dă tot timpul extraordinari matematicieni și hackeri, poeți și muzicieni. De ce nu și

gânditori? Cum să ne păstrăm înclinația spre cultură generală și să propunem această formulă lumii actuale? Cum?

Argumentele de mai sus sunt, în intenție, tocmai încercarea de a nu trece lăutărește pe lângă o temă gravă pe care autorul o lansează publicului larg. Din acest public larg fac parte și specialiștii de toate soiurile, inclusiv cei ai filozofiei. Precum și cei care doar se delectează cu aroma sau aburul acestora.

¹ Horia-Roman Patapievici, *Despre idei & blocaje*, Editura Humanitas, 2007

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!
 Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
 Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

MEMORIE ȘI MORALITATE

SMARANDA VULTUR

Cartea lui Vladimir Tismăneanu, *Refuzul de a uita*, a apărut în aceeași serie, *Actual* (coordonată de Doina Jela), de la Curtea Veche, cu cea publicată în urmă cu un an, *Democrație și memorie* și conține articole și comentarii politice din anii 2006 – 2007. Suntem așadar în istoria care se face sub ochii noștri cu rapiditate, trecând de cele mai multe ori în efemer și uitare fapte, întâmplări, oameni. Mai mult, textele apărute în *Cotidianul*, *Evenimentul zilei*, *Revista 22*, *Observatorul cultural*, *Idei în dialog* participă la facerea acestei istorii, într-o societate pe care Vladimir Tismăneanu o concepe, în sensul lui Karl Popper, ca o «societate deschisă». Pledoaria lui pentru o astfel de societate se face în opoziție cu societatea totalitară, în principal cu cea de tip comunist (nu lipsesc comentariile care o analizează pe aceasta în relație cu cea de tip fascist). Astfel încât refuzul de a uita exprimă nevoia de a ne aminti și de a ști mai ales cum s-au întâmplat lucrurile cu comunismul românesc. Credința autorului este că acest efort anamnezic și anti-amnezic, împărțit și acceptat ca unul colectiv, ar putea împiedica lucrurile să se repete, deci are o dimensiune morală.

Ordonate cronologic, articolele, comentariile, interviurile din carte (cu Rodica Palade, Ovidiu Șimonca, Marius Vasileanu) sunt un seismograf sensibil al atmosferei politice în care societatea românească se războiește cu un trecut neîncheiat. Ele au toate șansele să devină parte a unei documentări importante și necesare pentru cei care vor avea curiozitatea să studieze cândva această perioadă de la distanța unui timp mai puțin tulbure, cu atât mai mult cu cât partea cea mai consistentă se referă la condamnarea comunismului în România, la condițiile în care a avut ea loc, fiind completată firesc de acele texte care comentează idei, evenimente, lecturi sau evocă personaje legate de istoria stalinismului și comunismului într-o perspectivă comparată.

O altă categorie de texte e stimulată de aniversări sau momente comemorative, prilej de a evoca, cu talent narativ și o știință a esențializării ce conferă expresivitate uneori literară textului, personalități din lumea politică americană sau europeană, dar și de a analiza ideologii, atitudini, convingeri, fără a pierde din vedere nici o clipă contextul istoric, liniile de evoluție ale societății în care aceste personalități s-au exprimat. Unele texte, precum cele consacrate de pildă lui Jean - François Revel sau Virgil Ierunca (indirect și Monică Lovinescu), lui Adam Michnik sau Mihai Șora, lui I. P. Culianu, Andrei Saharov, A. M. Rosenthal (jurnalist reputat, timp de 17 ani director la New York Times) sau istoricului american Arthur Schlesinger Jr. sunt adevărate exerciții de admirație. Dar sunt și incursiuni în istoria ideilor, meditații asupra rolului intelectualului în societate – pentru Tismăneanu funcția acestuia este evident una de instanță critică și reflexivă, implicată în treburile Cetății – ocazii de a defini conduite politice (*Harry Truman sau decența ca virtute politică*, *Paradoxul lui Aleksandr Zinoviev*, *Jeane Kirkpatrick: In memoriam*), de a reflecta la natura totalitarismelor, de a afirma valorile liberalismului anticomunist.

Acest gen de reflecție face ca unele articole să se transforme în mici eseuri de politologie, unele de extrem interes pentru a înțelege conjuncturile politice actuale (*Furtunile ideologice ale secolului XX*,

Comunism după comunism? Intelectualii și politica, *Totalitarism și islamo-fascism*), confruntările de idei care domină începutul de secol. Ele ar putea fi folosite, cred eu, cu succes, și în scop didactic, ca puncte de plecare în dezbateri cu studenții de la științe politice sau jurnalism, inclusiv pentru a discuta asupra formelor de discurs în care astfel de conținuturi pot deveni accesibile și asimilabile de un public mai larg.

Nu lipsesc din galeria portretelor contemporane nici figurile intelectualilor de stânga ce au luat distanță critică față de comunism, ca Leszek Kolakowski, dar și mulți alți intelectuali evocați în *Stânga democratică și responsabilitatea intelectualilor*, ale căror poziții constituie o tradiție despre care, observă Tismăneanu, se vorbește încă prea puțin. Pentru el, ca pentru Havel, «ideologiile sunt în ultimă instanță forme de schilodire a libertății spiritului. Probabil că nu putem trăi complet fără ele, însă rolul intelectualilor este să le demistifice, să le critice mereu și fără inutile rețineri».

Câteva dintre portrete privesc figuri ale actualității imediate, ca Silviu Brucan sau Ion Iliescu, ocazii pentru a discuta cum stăm în privința scenei publice românești, pe care găsim deopotrivă, continuități cu aparatul birocratic al partidului comunist, «puseuri bolșevice», recrudescențe antidemocratice, «cinism oligarhic, refuzul de comunizare, idealizarea trecutului totalitar», convertiri de ocazie, dar pe care se conturează pregnant și efortul rememorării, al analizei lucide, al sensibilizării la vocea victimelor (un articol e consacrat mărturiilor lui Vasile Paraschiv), al deschiderii arhivelor și al dezvoltării societății civile și a instituțiilor democratice. Nu putea lipsi din acest peisaj Securitatea cu crimele ei, dar și cu complicitățile ei cu partidul comunist, al cărui instrument de reducere la tăcere a adversarului a fost. Sunt denunțate caracterul ei criminal (cf. *Nevoia de claritate morală*) și puterea ei de a perverti pe cei pe care și-i apropie prin șantaj, amenințări, corupere. Stau dovadă inclusiv comentariile lui Dan Tapalagă la dosarul de urmărire ce i s-a întocmit lui Vladimir Tismăneanu (sub numele de cod Cain), ca și faptele relatate în acest dosar, din care nu lipsesc detalii portretistice pe care le găsim în gura detractorilor de azi.

În același context trebuie amintite articolele despre Pantiușa Bodnarenko (alias Gh. Pintilie) și Alexandru Drăghici, crochiuri extrem de sugestive și pagini din istoria stalinismului românesc ce se completează perfect cu alte articole în care se pătrunde dincolo de culisele puterii, spre personaje de la vârf, din epoca Dej, dar și din cea ceașistă, spre încrângăturile de relații și complicități care le leagă între ele și cu conducătorii lor. Două observații revin în mai multe texte: una privește eșecul destalinizării în România în comparație cu țări ca Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria și în contrast cu antistalinismul hrușciovist, cealaltă, propulsarea după Revoluție în prim planul puterii a unor lideri strâns legați de regimul comunist, care refuză să își asume orice fel de responsabilitate în legătură cu acest trecut, manipulând adevărul și profitând de ignoranța celor mai mulți. Derivate de aici au fost opoziția față de pluralism și schimbări esențiale, imediat după 1989, tendințele spre autoritarism, bazate pe încercarea de demolare a adversarului prin orice mijloace, incapacitatea de a dialoga și de a accepta opinia adversă. Sunt aspecte

pe care le observăm cu ușurință și în felul în care se petrec lucrurile în multe din instituțiile românești.

O parte importantă din carte documentează condițiile și pașii străbătuți de la *Apelul de condamnare a comunismului*, inițiat de Sorin Ilieșiu și înființarea Comisiei prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste pe care Vladimir Tismăneanu a primit de la șeful statului dificila misiune de a o înființa și coordona, până la finalizarea raportului în baza căruia președintele Traian Băsescu a condamnat regimul comunist în 18 decembrie 2006. Raportul a fost de curând publicat de Editura Humanitas și a fost supus, încă de la apariția ideii redactării sale, mai ales la numeroase atacuri și mai puțin la critici care să țină cont de faptul că e un raport menit să documenteze o acțiune precisă, și nu un tratat de istorie. Nu voi face inventarul rațiunilor care au stat la baza acestor atacuri, pentru că o face excelent și în stilul lui expresiv și tranșant Mircea Mihăieș în postfața volumului. Descriind și comentând felul în care s-a desfășurat în Parlament prezentarea Raportului, Tismăneanu aduce și el argumente pentru a înțelege de unde vine respingerea ideii de condamnare a comunismului. Cei doi au publicat de curând *Cortina de ceață* (Polirom 2007), în care dialoghează pe teme înrudite cu cele din carte, încercând să lămurească înspre ce ne îndreptăm și lăsând o mărturie despre modul lor de a trăi timpul și istoria.

O parte din articolele și interviurile lui Vladimir Tismăneanu aduc și ele explicații posibile ale acestor atacuri, dezvăluind cine vorbește, de pe ce poziție, cu ce determinare, recunoscută sau nu, pentru că e vorba mai ales de discursuri ce sunt o formă de acțiune (adesea politică), uneori de o mare virulență, în care se amestecă absolut totul, de la motivații foarte pragmatice la pasiuni de diverse sortimente, de la idei dintre cele mai năstrușnice, la suspiciuni din cele mai aberante, adesea multă rea credință și uneori ignoranță. Mai rar, foarte rar, critici îndreptățite și oneste, susținute de o parcursare a întregului raport, venite din partea unor oameni bine informați.

De altfel, aceste critici au sens mai ales pentru cei care vor să folosească în viitor raportul, împreună cu volumele de documente ce urmează a fi publicate la Editura Humanitas, pentru cercetări mai dezvoltate, pentru că raportul a fost finalizat și utilizat în conformitate cu scopul său inițial. Așa cum a precizat Vladimir Tismăneanu, el e perfectibil și toți cei care au lucrat la el rămân deschiși spre noutățile pe care, să sperăm, arhivele ni le vor mai livra în viitor (după câte boicoturi tacite sau vizibile au existat – pe unele autorul le dezvăluie în carte: sigur mai există multe lucruri de descoperit, legate de un regim care s-a specializat în minciună și secretomanie și în ștergerea urmelor faptelor sale rușinoase sau criminale).

Cu un calm și o răbdare demne de admirat, uneori și cu o doză de binevenit umor, încercând să dea o ținută demnă polemicii, în ciuda ingredientelor otrăvite ce vin din partea adversă, Vladimir Tismăneanu răspunde multora dintre atacuri și obiecții, aduce clarificări de pe pozițiile nu doar conjuncturale ale comisiei, ci și în calitate de care îl definește în primul rând, aceea de politolog specializat în analiza stalinismului. Face în multe articole și comentarii, inclusiv în cele care privesc oamenii politici - mereu - actuali (adică dispărând de pe o poziție, dar răsărind proaspeți în alta), considerații generale asupra

VLADIMIR TISMĂNEANU

Refuzul de a uita

Editura Curtea Veche, 2007, 300 p.

sistemului comunist și a regimului comunist din România, scurte, dar expresive analize asupra naturii și modului lui de funcționare și asupra comportamentelor și mentalităților pe care le-a generat.

Sunt câteva teme care revin, inclusiv în acele tablete de istorie contemporană comparată care privesc revoluția maghiară din 1956 și mișcările muncitorești din Polonia, cărora li se acordă atenție în mai multe articole, între altele ca etape ale prăbușirii sistemului, dar și pentru a comenta modurile de a reacționa ale puterii din România în fața unor situații în care au avut de înfruntat opoziție sau revolte. În acest sens e analizat într-o serie de articole cu titlul *Un puzzle cu Securitate, partid și UTC* momentul cheie al anului 1965, a travers un episod de la Facultatea de Filosofie, când un grup de studenți «lideri infomali ai unei studențimi tăcute și timorate» au fost stigmatizați și pedepsiți «exemplar», cum se spunea – și cu sprijinul celor care au sărit să îi «demaște» cu virulența specifică epocii. Printre ei și răsfățatul (inclusiv, pentru o perioadă, de TVR) comentator și jurnalist de azi Iosif Boda.

Nu sunt uitați din acest adevărat tablou de epocă nici alți oameni politici actuali (C.V. Tudor, Gigi Becali, Virgil Măgureanu, Octav Cozmâncă și mulți alții), dar nici liderii comuniști de după comunism din Grecia, Venezuela sau fosta Iugoslavie, protretul pe care îl face Tismăneanu lui Slobodan Milošević, fiind unul memorabil.

Deși se dezvoltă în atâtea direcții, *Refuzul de a uita* e o carte diagnostic, prin care Vladimir Tismăneanu încearcă să păstreze, așa cum mărturisește, un dialog cu cei care îl citesc în țară. E o carte extrem de vie, plină de informații și o excelentă incursiune în lumea postcomunistă, descrisă în conformitate cu viziunea pe care i-o atribuie lui Michnik, ca «un imens experiment în care se reconstruiesc identități, atașamente, sentimente și convingeri. Este un cosmos social tensionat în care coexistă nostalgii colectiviste și instituții pluraliste.» Apărător consecvent al liberalismului democrat și al libertății de gândire, ca și prietenul său polonez, Tismăneanu există pentru a ne reaminti că «sfârșitul iluziilor (a se citi al ideologiilor) nu înseamnă nici abandonarea speranței», nici a ideilor și principiilor.

CIORAN ȘI DEMIURGUL CEL RĂU?!

MIRCEA A. DIACONU

Căutarea esențialului îi oferă lui Cioran prilejul să disocieze între ceilalți, cei din jur, care incită eul să se exhibe megaloman, și Dumnezeu. Cum îi disprețuiește pe ceilalți ca pe sine însuși, cum păcatele eului, ale propriului eu, sînt adesea incriminate, Cioran se raportează la Dumnezeu ca la soluția ultimă: "Limitează-ți viața la o discuție cu tine însuși sau, și mai bine, cu Dumnezeu. Alungă-i pe oameni din gândurile tale, nimic exterior să nu-ți dezonoreze singurătatea, lasă-le bufonilor grija de a avea semeni. *Celălalt* te diminuează, căci te silește să joci un rol; suprimă din viața ta gestul, mărginește-te la esențial*" (I, 50).

Nu discutăm cît orgoliu se ascunde în convingerea că refuzul semenilor l-ar îndepărta de esențial; discutăm despre faptul că Dumnezeu nu mai este, cum sînt ceilalți, în afară, în exterior. Și, cu acest prilej, să ne amintim că Cioran îl sfătuia pe Eugen Ionescu să se roage, că lui însuși își spune "Înapoi la sihăstria", pentru a-și angaja orgoliul în fuga de lume: "Să-mi inventez o singurătate, să clădesc în suflet un schit cu resorturile de ambiție și de orgoliu ce mi-au mai rămas" (I, 73). Iată-l, deci, pe Cioran, demonicul Cioran, care spunea despre sine că nu este "credincios, nici măcar religios" (II, 343), căutîndu-și, totuși, reperele dacă nu în Dumnezeu, măcar într-o singurătate care să i-l apropie pe Dumnezeu. Îl înfurie, oricum, ateismul, mai ales atunci cînd e agresiv, considerîndu-l "la fel de odios ca și intoleranța religioasă" (III, 30).

O știm prea bine: simplificarea lucrurilor e împotriva metodelor cioraniene de a-și fixa identitatea; el preferă tortura de sine: "Creștinească la mine e doar pasiunea de a mă tortura, de a-mi complica inutil conștiința și zilele" (I, 177). Nu-i vorbă, Cioran se declară adesea un necredincios: "Dacă aș fi credincios, m-aș ocupa de Dumnezeu. Nefiind credincios, mă ocup de mine..." (III, 153). Pentru a nuanța, într-un loc își spune "a-creștin" (III, 217). De fapt, dacă se simte "ispîtit de credință", lucrul acesta se datorează chiar lășității sale de a nu pierde într-o competiție cu ceilalți, o lășitate care ia chipul demonismului: "e preferabil să te afli pe o poziție de inferioritate față de Dumnezeu decît față de semenii tăi" (III, 285).

In fine, nici o surpriză dacă Cioran scrie un text împotriva creștinismului. Doar că, în același timp, aderă la el. Negarea se dovedește a fi afirmare, contestarea, o convertire. Iată labirintul – imaginar?! – din care Cioran nu poate ieși, fără să aibă speranța că va ajunge în centru. Spune: "Terminat de scris un articol împotriva creștinismului; la sfîrșit, mi-a fost cu neputință să nu regret, și să o spun, năruindu-mi prin asta întregul edificiu al textului. M-am convertit aproape întotdeauna la ideile pe care mai întîi le-am atacat" (I, 316). În plus, îi citește pe gânditorii religioși, probabil pentru că descoperă în ei căutări identice cu ale sale: "Sînt un necredincios care nu citește decît gânditori religioși. Motivul adînc este că doar ei s-au apropiat de anumite abisuri. La care «laicii» sînt refractari sau de care sînt incapabili" (III, 238). Ba mai mult, ajunge

să le ia apărarea: "S-a spus că un filozof creștin nu poate fi, în adevăratul sens al cuvîntului, un filozof, pentru că el nu mai caută, pentru că el a găsit. // Da, sigur. Însă un filozof creștin, crezînd că posedă credința, riscă oricînd s-o piardă, iar acest risc, alimentat de neliniștea lui, face să nu fi găsit niciodată cu adevărat" (III, 148). Ce altceva face Cioran însuși?! Așa încît certitudinile privind lipsa sa de religiozitate sînt dublate nu numai de îndoială, ci și de convingerea opusă, într-un echilibru pe marginea abisului: "Nici Dumnezeu n-ar putea spune unde mă află în materie, nu de credință, ci de religie. Aparțin așa de puțin acestei lumi că mi-e cu neputință să mă socotesc necredincios! Prin această inaderență aparțin «religiosului» (ca să vorbesc precum Kierkegaard)" (I, 274).

Credința e, oricum, un atribut pe care Cioran și-l dorește. Altfel n-ar spune: "E mai meritoriu să crezi decît să nu crezi" (*idem*). De fapt, el face din Dumnezeu o prezență chiar atunci cînd mărturisește că nu crede în el. "De obicei, îi spune cuiva, Dumnezeu îmi pare de neconceput, dar în anumite momente pot concepe să mă adresez Lui, fără să cred cu adevărat în el" (III, 72). Se crede un *sucupat al diavolului* ("Dintr-un sucupat al diavolului; iată din ce sînt plămădit" – I, 11), dar ezită între "rugă și blasfemie" (I, 9), între "extaz și rînjit" (I, 295), pentru a mărturisi paradoxul că nu poate trăi "nici cu Dumnezeu, nici fără Dumnezeu" (I, 157). Într-un moment de orgoliu superb, afirmă: "Sînt o natură profund necredincioasă și profund religioasă: sînt un om fără certitudini și aș putea spune, precum Celălalt, că împărăția mea nu e din lumea aceasta" (III, 7).

Așa încît, ce este Dumnezeu pentru Cioran? Poate că este chiar neantul în care el însuși, apropiindu-se de experiența misticilor, tinde să se scufunde. O spune explicit: "În articolul despre Cailliois, am scris că neantul e o versiune *mai pură* a lui Dumnezeu, și că de aceea misticii preferă să se scufunde în el" (III, 163). Poate că este, așa cum îl numește într-un loc, "marele Străin" (III, 203). E deopotrivă un confident (așa îl numise Kierkegaard, iar Cioran comentează: "E singura formă de credință pe care-o pot concepe și unicul rol ce i se poate atribui lui Dumnezeu" – III, 29) și interlocutorul ultim ("Există clipe în care, oricît de departe am fi de orice credință, nu putem concepe alt interlocutor decît Dumnezeu" – III, 402); este, de asemenea, o compensație pentru neputința lui Cioran de a se înscrie în social: "Dacă aș fi putut avea raporturi sincere cu oamenii, cu siguranță că m-aș fi lipsit de ideea de Dumnezeu" (I, 161).

Ideea de Dumnezeu? Chiar dacă nu e vorba de Dumnezeu, ci numai de *ideea de Dumnezeu*, tot e ceva. În plus, ideea aceasta s-ar muta în realitate dacă singurătatea ar fi suficient de puternică: "Dumnezeu nu are o aparență de realitate decît dincolo de un anumit grad de singurătate. Cum să stabilești acest grad? Cînd mă apropii de el, îl știu, îl simt, dar nu pot stabili un criteriu. E ca și cu dorința de a plînge. De ce ne vine să plîngem? Nu știm. Tot așa vine și Dumnezeu" (III, 274). De aici și pînă la

vidul care-l întruchipează pe Dumnezeu, pentru Cioran nu-i decît un pas: "Cu cît mă gîndesc la vid, cu atîta îmi dau seama că am făcut din el un concept mistic, sau un substitut al infinitului, poate al lui Dumnezeu" (I, 25). Nevoia de Dumnezeu face ca pînă și vidul să poată lua înfățișarea lui: "M-am înfundat atît de tare în Vid că o nimica toată ar fi de-ajuns să-l schimb în Dumnezeu" (III, 196).

La drept vorbind, Cioran chiar îl înfîlnește pe Dumnezeu: uneori cînd îi ascultă pe Mozart și pe Händel, de fiecare dată cînd îl ascultă pe Bach. Notează într-un loc: "*Mesie* de Händel. Paradisul trebuie să existe, sau măcar să fi existat – altfel ce noimă are atîta sublim?" (I, 31). Altundeva: "*Recviemul* de Mozart. Plutește în el un suflu de dincolo. Cum să crezi, după asemenea audite, că universul n-are nici un sens? *Trebuie* să aibă un sens. Sufletul, ca și înțelegerea, refuză să admită că atîta sublim ar putea dispărea în neant" (I, 74).

Cînd e vorba de Bach, lucrurile sînt și mai explicite. Își spune într-un loc: "De fiecare dată cînd ascult Bach, îmi spun că e cu neputință ca totul să fie *aparență*. Trebuie să existe altceva. Apoi îndoiala mă cuprinde iarăși" (I, 85). "Nu am decît o religie: Bach" (II, 259), notează cu altă ocazie. Și dacă aici religie nu înseamnă Dumnezeu, există o mărturisire în care Bach și Dumnezeu stau alături. Mai mult chiar, Dumnezeu nu mai e o iluzie a singurătății. Spune Cioran: "Ființa căreia, după Dumnezeu, îi datorez cel mai mult este Bach, fără îndoială" (III, 344). Bach, oricum, conferă atributul credinței. "*Arta fugii*. Cînd ascult, *cred*" (III, 190), mărturisește Cioran. Altundeva, și mai evident: "*Variațiuni Goldberg*. / ... După așa ceva, nu mai e nimic de făcut. Dumnezeu este, chiar dacă nu este" (III, 189-190).

Așadar, Dumnezeu ca prezență, dar ca o prezență cosmică, al cărui atribut definitoriu este sfîșierea de sine. Astfel, citim: "Dumnezeu e cineva care se *sfîșie* dintotdeauna – nu pot să mi-l închipui altfel. Universul nu e decît spectacolul unei supreme sfîșieri" (III, 164). Nu cumva Cioran îi atribuie lui Dumnezeu propriile atribute? Cum altundeva, după cum am văzut, se aseamua Celuilalt, faptul nu este ieșit din logica modului cioranian de a gîndi și proiecta

lumea. Dar lucrurile nu merg întotdeauna pînă aici, ceea ce nu înseamnă că, ieșind din limitele viziunii panteiste, Dumnezeu nu-i reconfirmă ființa. De aceea spune Cioran: "Dumnezeu: o boală de care te crezi lecuit fiindcă nimeni nu mai moare din pricina ei și care te surprinde din timp în timp, cînd afli că mai există încă" (III, 362).

De altfel, știm: boala are la Cioran un sens întemeietor. Oricum, suferă că trăiește într-un timp cînd pentru Dumnezeu nu mai moare nimeni. Ai aproape senzația că, în acest caz, propria-i suferință e legitimată și generată de nevoia de a-l confirma pe Dumnezeu, poate chiar de a-i institui prezența. Nu spunea el că i se pare creștinească tortura de sine? Iată: "Creștinească la mine e doar pasiunea de a mă tortura, de a-mi complica inutil conștiința și zilele" (I, 177). Pe de altă parte, e dezamăgit că "nu există rîs în creștinism" (II, 355).

Cioran ar prefera, oricum, un Dumnezeu care să aibă atributele demonului; astfel, el însuși i-ar semăna: "N-aș putea să ader decît la o religie în care Creatorul și-ar rîde de Creațiune – un Dumnezeu zeflemitor. // Totul ar fi atît de simplu dacă am accepta un Dumnezeu zeflemitor" (*idem*). Dar uneori trăiește sentimentul că, totuși, suferința hrănește numai impostura sensului: "Mă gîndesc tot mai mult la suferințele ce n-au nici un sens, ce nu servesc la nimic, și mă revolt contra iluziei creștine ce le conferă tuturor o mare, o adîncă semnificație" (II, 183). În fine, cînd se hrănește din durerea deșertăciunii, nu al angajării, Cioran invocă atributul sfințeniei. Doar că această durere nu e suficientă pentru sfințenie. Își spune: "Dacă sentimentul deșertăciunii universale ar putea, singur, să confere sfințenia, ce sfinț aș mai fi! Aș ocupa întîiul loc în ierarhia sfinților!" (I, 15).

În acest context, cîteva teme se asociază religiozității lui Cioran, care vorbește uneori de fondul său religios, chiar dacă recunoaște că se poticnește în fața absolutului. Este vorba despre tema *paradisului pierdut*, despre *obsesia sfințeniei* și despre *fascinația rugăciunii*. La limită, despre felul în care Răul e o legitimare a Binelui, iar scepticismul, o formă de religie.

Continuare în pagina 31

CORESPONDENȚĂ ȘI EXISTENȚĂ

ALEXANDRU RUJA

Revista "Pagini literare" reprezintă o pagină luminoasă din istoricul presei românești din Transilvania. Desprinsă din "abecedar" după nu puține contorsionări de atitudine și căutări de opțiuni culturale, publicația de la Turda își găsește drumul și își sporește miza valorică prin atragerea colaborării unor scriitori consacrați, dar mai ales a unor tineri care vor confirma în viitor. Colaborează la "Pagini literare" Aron Cotruș, V. Voiculescu, Ștefan Baciuc, I. Agârbiceanu, V. Horia, Octav Șuluțiu, Emil Cioran ș.a. Nu fac o înregistrare a foarte tinerilor colaboratori, dar amintesc pe Pavel Dan, Eugen(iu) Todoran, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș. De altfel despre "abecedar" scrie în termeni favorabili Victor Iancu, atunci când discută despre publicațiile ardelene premergătoare "Revistei Cercului Literar", în primul text de valorizare a Cercului Literar și de clarificare a împrejurărilor în care a fost conceput și redactat manifestul. În cultura română stăruia, însă, pe o rază destul de extinsă un spirit reacționar, chiar antimodernist, în prelungirea semănătorismului, legat de pitorescul etnograficului sau de un sentimentalism desuet. Victor Iancu vede în mișcarea literară din jurul revistei "abecedar", apărută la Brad și transferată la Turda, începutul unei revigorări, ce nu reușește, totuși, să se impună, nu din motivul absenței unei noutăți a direcției, ci al lipsei unui spirit critic îndrumător.

Născut în același an cu Aron Cotruș, Teodor Murășanu devine coleg cu autorul lui *Horia* la Blaj. După studii universitare se fixează într-o activitate de profesorat la Turda. Existența lui Teodor Murășanu (1891 – 1966) se leagă, însă, de publicația "Pagini literare", pe care a păstrat-o cu un rar devotament și nu cu puține momente de sacrificiu. Aspecte din această existență descoperim în scrisorile publicate de Ileana Ghemeș în volumul de *Correspondență*. Ileana Ghemeș cunoaște bine viața și activitatea lui Teodor Murășanu, fiind și autoarea unui studiu monografic dedicat mentorului de la "Pagini literare" (Alba Iulia, 2002). Ediția este realizată cu atenția acordată rigori științifice, prin menționarea surselor, precizarea volumelor/revistelor unde au mai fost publicate scrisorile, cu note și precizări de istorie literară, cu atenție la transcriere etc. "Volumul de față cuprinde 211 scrisori, cărți poștale, bilete și telegrame primite între anii 1924 - 1966 de către Teodor Murășanu de la 52 de corespondenți. Alături de acestea, s-au păstrat 27 de ciorne ale scrisorilor probabil expediate de către Teodor Murășanu. Au fost transcrise și incluse și acestea, numerotate cu cifre romane, chiar dacă nu există certitudinea că ele au fost trimise în această formă. Am considerat că materializarea gândurilor de moment ale scriitorului în raport cu persoanele cu care s-a aflat în corespondență completează informația necesară pentru înțelegerea corectă a contextului social și cultural în care s-a desfășurat acest schimb de scrisori. [...] În cazul scrisorilor care au mai fost publicate, trimiterile necesare pentru identificarea celorlalte surse au fost consemnate în note. Transcrierea textelor pentru ediția de față s-a făcut însă după materialul original, păstrat în arhiva familiei și pus la dispoziția noastră cu rară generozitate de către acad. Camil Mureșanu, fiul scriitorului. Cu această ocazie, s-au corectat tacit eventualele inadvertențe din textele publicate anterior." (*Notă asupra ediției*)

Despre începuturile revistei, mai ales scrisorile lui Pavel Dan redau atmosfera

tensionată și chiar o anumită animozitate între grupările revistelor ardelene. "Am vorbit cu Popa și cred că dacă Boldea și cu Giurgiuca fac multă gură, îi putem da peste bord oricând: tărâia o formăm noi, nu ei. La mijloc e tot Chinezu, care a încercat mereu toate trucurile împotriva "abecedarului". Dar să nu Vă pese, cât timp vom fi alături toți, n-o să ne facă nimic. Conferința lui, în care a atacat "abecedarul" a fost – spun martorii – o pelticarie." (Scrisoare datată, Blaj, 27.III.1934).

Te rebuia renunțat la "abecedar", se căutau soluții, inclusiv noua denumire a revistei. S-a propus "Orizont", fapt care provoacă indignarea lui Pavel Dan. "În nici un caz să nu-i ziceți "Orizont". Au mai fost și alte "Orizonturi"! Mai bine e "Pagini literare", dar eu cred că cel mai bun e "Pagini ardelene". Revista va deveni reprezentativă și prin titlu. Ar fi oarecum sinteza și miezul literaturii ardelene. E un titlu simplu și caracteristic pentru felul producției noastre care tinde tot mai mult să reprezinte Ardealul în tot ce are mai bun. Va trebui însă anunțată prin ziare și printr-un afiș special atât trecerea de la "abecedar" la forma nouă, cât [și] reorganizarea." (Scrisoare datată, Blaj, 26.IV.1934). Curios cum peste marele arc al timpului numele lui Pavel Dan reverberază în spațiul cultural al Timișoarei. "Orizont" este, de mult timp, numele celei mai prestigioase publicații din spațiul vestic al României și nu doar de aici. În Timișoara funcționează cel mai longeviv cenaclu literar studențesc din România care poartă numele lui Pavel Dan. Să fie doar o simplă întâmplare?

O colaborare relativ extinsă la "Pagini literare" are Eugen[iu] Todoran, reprezentant de marcă al viitorului Cerc Literar de la Sibiu și, peste timp, profesor al Filologiei timișorene. Din 1940 publică frecvent în revistă până la încetarea apariției acesteia. Scrisorile trimise lui Teodor Murășanu arată dorința colaborării la "Pagini literare", dar și anumite opțiuni culturale prin cărțile solicitate pentru a fi recenzate. Cele mai multe scrisori sunt expediate din Arad, unde Eugen[iu] Todoran efectua stagiul militar la Școala de Ofițeri de Rezervă. Peste ani Eugen Todoran, vorbind despre colaborarea sa la reviste, va include "Pagini literare" între "revistele de autoritate publicistică". (cf. interviul din "Orizont", Timișoara, nr.2/1989).

"Mult stimată Domnule Profesor, Atenția pe care Dv. mi-o acordați, cu toată diferența de vârstă, îmi provoacă bucuria unui sprijin pe care îl găsesc lângă mine în aceste zile destul de grele, și totodată îndemnul la continuarea activității mele literare, pe care mi-ați sprijinit-o dintru început, cu toate greutatea pe care le întâmpin în aceste împrejurări. Țin să Vă mulțumesc pentru suma pe care mi-ați trimis-o și care mă ajută acum, când toate veniturile mele sunt epuizate. N-am să uit niciodată ceea ce ați făcut pentru mine și am să vă păstrez totdeauna amintirea unui stimat încurajator în activitatea mea literară.

Alături Vă trimit o recenzie a cărții *Cordon*, care mi-a plăcut. Cât despre cealaltă, Vă rog să mă scuzați, dar nu pot scrie, întrucât m-am pronunțat odată la Sibiu asupra ei, dezaproband unele fragmente pătinoare, mai ales în ce privește viața teatrală la Cluj și n-ar fi corect să revin acum susținând contrariul.

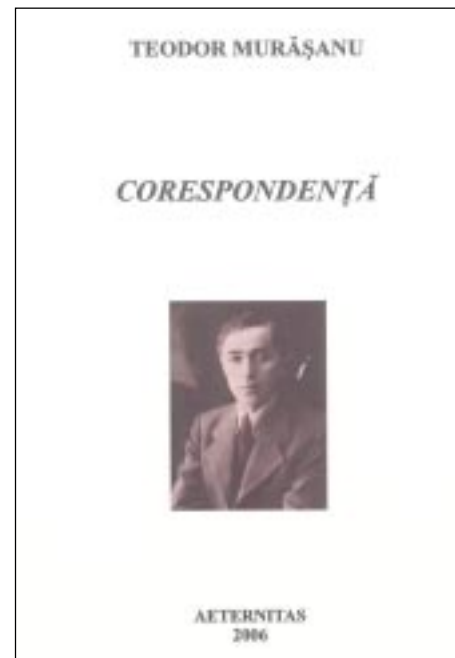
În ceea ce privește cărțile pe care mi le-ați putea trimite, m-ar interesa îndeosebi următoarele:

Tudor Vianu: *Filosofie și Poesie*; Șerban

Cioculescu: *Aspecte literare contemporane*; Ion Zamfirescu: *Orizonturi filosofice*; Ion Petrovici: *Studii istorico-filosofice*. De asemenea, nu știu dacă aveți cărțile noi ale lui Ovidiu Papadima: *Creatorii și lumea lor* și *Neam, sat și oraș în poezia lui Goga*. Dacă nu le mai aveți pe acestea, Vă rog să-mi trimiteți și altele, sau unele reviste cu articolele care m-ar putea interesa, căci voi ști să fiu corect în restituirea lor. Cu aleasă stimă, Eugeniu Todoran." (Scrisoare datată, Arad, 4. IV.1943).

Pagina luminoasă a "Paginilor literare" se încheie, orizontul cultural se întunecă, România trece prin schimbările cunoscute, iar oamenii de cultură suferă percheziții, persecuții, întemnițări, tocmai pentru că au făcut cultură. Scrisorile dezvăluie anii de teroare, apoi cei de marginalizare.

"Condamnat «pentru păstrare de reviste și ziare de sub regimurile trecute», fără drept și posibilitate de apel, am făcut 1 an de pușcărie la Aiud (13. XI. 1948 – 13. XI. 1949). Mi-am pierdut catedra, cariera și existența. Întors, n-am mai putut obține un loc nici măcar în învățământul elementar. În cele din urmă, pentru ca să nu mor de foame, am fost nevoit să intru muncitor necalificat – la lopată – (singura posibilitate ce mi-a pus în vedere oficiul) brațelor de muncă), pe-un șantier local, cu un câștig de 240 lei lunar. După 9 luni, cu chiu cu vai, am obținut un obscur serviciu de funcționar la toate, pe lângă Abatorul din Turda, serviciul cârnii, cu un salariu de 309. Între timp, la 15. VIII. 1952, odată cu ridicările masive, am fost luat din nou. M-au ținut în pușcăria din Cluj, până la 24. X. 1952, când m-am reîntors îmbătrânit și slăbit. ... Iar toate celelalte, trăite și petrecute, nu mai încap în paginile aceste! [...] Atunci, toamna, în 1948, când mi s-au iscat toate nenorocirile și le-au căsunat pe mine, cu perchezițiile, mi s-au ridicat cărți, reviste, pe care nu le-am mai recăpătat, după ce în război (1944-1945) mi s-a distrus aproape toată arhiva "Abecedarului" și a "Paginilor literare". Nu mai posed aproape nimic din prețioasa corespondență a revistelor. La 60

TEODOR MURĂȘANU
Correspondență, ediție îngrijită de Ileana Ghemeș, cu un *Cuvânt înainte* de Mircea Popa
Aeternitas, Alba-Iulia, 2006, 344 p.;

de ani împliniți, după un serviciu de 32 de ani în învățământ, am încercat să obțin o pensie de profesor. Am fost refuzat, pe motiv că din 1948, când am fost scos, nu mai sunt în învățământ.[...] Muncesc și alerg 8 ore – pentru câțiva gologani, zilnic, la o vârstă când aș avea dreptul și eu la odihnă. Am albit, am încărunit și eu și soția, considerabil, și umblăm în zdrențe." (Scrisoare către Romulus Demetrescu, datată Turda, 4. III. 1954). Situație de coșmar pentru cel care a fost mânat de pasiunea de a face cultură. Dialogul epistolar cu Romulus Demetrescu scoate în evidență această condiție a marginalizării, într-o perioadă de inversare a valorilor.

Volumul mai cuprinde scrisori de la Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Pavel Bellu, Victor Felea, Emil Giurgiuca, Emil Isac, Andrei A. Lillin, Yvonne Rossignon, Bucur Tincu, G. Bogdan-Duică, Ion Clopoțel, Ionel N. Palade ș.a.

la CURTEA VECHE

RINOCERUL SI DRAPERIILE ROȘII

ALEXANDRU BUDAC

Unul dintre paradoxurile timpului în care trăim este faptul că avem atâtea teorii despre film și despre literatură – ori despre ambele, laolaltă -, încât nu mai știm prea bine cum să ne apropiem de ele. Sunt acestea simple forme de *entertainment* într-o lume pe zi ce trece mai tulburată? Câtă relevanță au opiniile criticilor privitoare la cărți și filme, într-o cultură în care tot ce este atins de mass-media devine instantaneu piesă de sezon? Este oare neapărată nevoie să descifrăm îndărătul modalităților de exprimare proprii fiecăruia cineast ori scriitor oculte mobiluri ideologice, așa cum ne învăță Michel Foucault și epigonii săi?

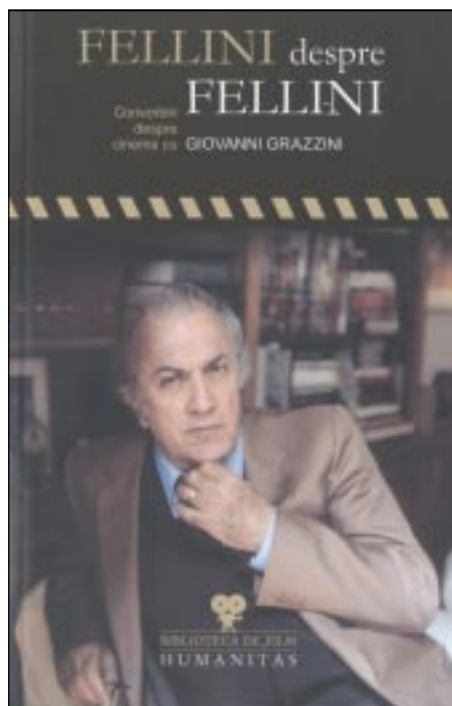
"Plăcerea lecturii" a devenit o sintagmă desuetă, și mă tem că exercițiul de a privi filmele cu detașare față de "mesaje" și implicare pur estetică, tinde să dispară la rândul lui într-o cultură predominant vizuală, unde gusturile se formează pe *youtube* și cu spoturi publicitare. Prin campanii spectaculoase de "marketing viral" poți să urmărești evoluția producțiilor așteptate în sezonul următor cu perseverență cu care descarci de pe Internet noutățile încă absente din cinematografe; studiourile îți vor pune la dispoziție, pe DVD, atâtea scene tăiate și versiuni definitive ale filmului preferat, încât începi să uiți cum arăta originalul; fastul și scandalurile iscate la festivaluri îi fac uneori până și pe cei mai pătimași cinefili să ignore faptul că Wong Kar-wai sau Quentin Tarantino, Martin Scorsese sau Terry Gilliam, Pedro Almodóvar sau Michael Mann, Woody Allen sau Gus van Sant, ca să numesc doar câțiva dintre cei care fac astăzi jocurile pe platourile de filmare, îi omagiază de fiecare dată pe Eisenstein, Hawks, Lang, Godard, Welles, Bergman, Buñuel, Antonioni sau Hitchcock.

În acest context, apariția "Bibliotecii de film", coordonată de Alex Leo Șerban, la editura Humanitas este mai mult decât binevenită. Chiar dacă pare doar un cadou pentru cinefili, colecția vine în întâmpinarea unei necesități reale în cultura noastră, în care nu se poate vorbi nici măcar despre o tradiție a revistelor de cinema. Să citești cărți bune despre cinema poate fi un prim pas spre aflarea răgazului și educarea privirii de care ai nevoie în sălile cu fotolii roșii. Lectura nu înlocuiește, în acest caz, mersul la cinematograful, dar contribuie, fără îndoială, la rafinarea gustului și te ajută să distingi mai bine între "viziunile unor artiști" și "clișeele unor artizani", după cum s-a exprimat Alex Leo Șerban, cu ani în urmă.

Cele două volume care inaugurează "Biblioteca de film" – *Fellini despre Fellini* și *Cum să prinzi peștele cel mare* de David Lynch – sunt aidoma genții diplomat din *Pulp Fiction* sau, dacă vrei mai amintiți, aidoma cutiei chinezului din *Belle de Jour*: au un rol precis în economia poveștilor de viață ale celor doi regizori faimoși, sunt provocatoare, îți captează tot interesul, dar nu dezvăluie taine. Altfel spus, ezoterismul lui Lynch și spiritul jucăuș al lui Fellini se regăsesc în fiecare pagină, dar accesul la ceea ce face imaginația lor atât de specială ne rămâne, în mod firesc, interzis.

Convorbirile cineastului italian cu Giovanni Grazzini sunt atât de spumoase, încât fiecare pagină te conduce la o petrecere veselă și zgomotoasă. Un Baron Münchhausen care nu se sfiște să amestece frânturi de biografie și plăsmuiri, vârtejurile memoriei și rolele de film, nostalgia și decorurile de studio, pedanteria regizorală cu sinestezia fabuloasă, Federico Fellini este, pur și simplu, *larger than life*. La fel ca pentru Luis Buñuel, lumea prin care el se mișcă este plină de semne stranii și surse de inspirație. Fellini vorbește despre "frumos" în termenii filosofiei grecești și descrie funcția luminii în film cu vorbe alese – "Lumina e sarea halucinatorie care, arzând, desferecă viziuni" -, dar nu confundă niciodată modalitățile diferite de exprimare ale literaturii și cinemaului.

De la Rimini spre Roma, iar apoi, spre New York și Moscova, din redacția revistei umoristice *Marc'Aurelio*, în echipa lui Rossellini, alături de Mastroianni în *Opt și jumătate* și de Donald Sutherland în *Casanova*, Fellini trece prin viață sprinter, dar fără zgomot de pași - acel zgomot pe care el însuși îl șterge de pe banda sonoră a filmelor sale. Pe Fellini îl stimulează religia – catolicismul joacă în creația sa un rol la fel de important ca protestantismul în filmele lui Ingmar Bergman, doar că aici nu găsești un Dumnezeu-păianjen înfricoșător, ci un *fashion-show* plin de culoare -, însă îl inhibă

criticii simandicoși.

"Dacă spun că în filmul meu [*E la nave va*, n.m.] este un rinocer fiindcă specialiști în domeniul mării m-au asigurat că în 1914 toate pachetboturile erau obligate să transporte câte unul în cală, prietenii din presă își vor spune, pe drept cuvânt, că încerc fără prea mare succes s-o fac pe glumețul; dacă spun, în schimb, că în burta navei, adică în fundul ei, s-a cuibărit *das Es*, adică partea noastră de inconștient, de animal, care trăind în afara timpului și spațiului ne susține totuși existența, obligându-ne să coabităm necesar și providențial cu ea, remarc că unii sunt mai mulțumiți cu un răspuns de acest gen; dar eu mă simt cam ridicol..."

În comparație cu *Fellini despre Fellini*, cartea lui David Lynch este austeră, aforistică și chiar puțin didactică. *Cum să prinzi peștele*

cel mare conține însemnările unui eremit New Age, care se lasă purtat cu grație, când de înțelepciunea vechiului Orient, când de un entuziasm copilăresc pentru camera de filmat digitală. Asupra filmelor zăbovește puțin – o trecere printr-o ușă, filmată pentru *Eraserhead* cu o întrerupere de trei ani, o piesă muzicală apărută la momentul ideal pentru *The Elephant Man*, o casă aruncată în aer impecabil pentru *Lost Highway* -, dar fiecare detaliu are un iz de kôan. În cuvinte puține, îți sunt revelate aspecte surprinzătoare ale artei regizorului american.

Lynch e capricios, pasionat de munca pe care o face și răsfățat. Nimic din universul coșmarec al filmelor sale nu se regăsește în carte. Și totuși, citind-o, nu te îndoiști nici un moment că acolo unde el scrie, se află negreșit niște draperii roșii.

ARIERGARDA

BULETIN DE ȘTIRI LITERARE

● În proiectul epic *Criminalul de război din satul Bulci*, Atelierul de proză *Ariergarda* a constituit un departament de detectivi literari. În cazul în speță echipa este alcătuită din Daniela Rațiu și Lavinia Bălulescu. Traseul căutărilor de pînă acum a trecut pe la Miodrag Milin, de la acest popas telefonic echipa a ajuns la istoricul Silviu Moldovan de la CNSAS (Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității), care a confirmat faptul că un ucrainean medic într-un lagăr fascist de exterminare din timpul celui de-al doilea război mondial a fost MAI MULT CA SIGUR în atenția secției externe a Securității, care doar ea îl putea identifica în colaborare cu KGB-ul și, posibil, CIA-ul sau vreo organizație evreiască de vînătoare a criminalilor de război. Pentru identificarea sa operativă istoricul Silviu Moldovan ne-a cerut numele exact al celui în cauză.

● Departamentul de detectivi literari în ședința lărgită a Atelierului din ședința de joi, 17 ianuarie anul curent, a decis în acord cu ceilalți participanți la proiect că sarcina aceasta nu este simplă, deoarece subiectul căutării s-a prezentat în satul izolat Bulci în 1945 ca fiind de etnie și cetățenie poloneze sub numele Jawolski. În momentul arestării sale din 1962 cei doi securiști veniți de la București l-au identificat în fața mulțimii din sat sub numele Ivan Ivanovici Androhov, criminal de război, medic în lagăr.

● În urma discuțiilor cu domnul Silviu Moldovan, Atelierul a decis ca departamentul de detectivi să fie lărgit și cu alți membri care vor avea ca sarcină de serviciu identificarea femeii cu care Jawolski-Androhov a venit în Bulci la sfîrșitul războiului. Femeia a murit la spitalul din Lugoj în 1955 și presupusul ei soț nu s-a deplasat la înmormîntare. Aici se ridică două teme de anchetă, dificile amîndouă: identificarea femeii la arhiva de stare civilă, secția decese, din Lugoj sau comuna Bata, de care aparține satul Bulci, fostul raion Lipova. Femeia era poloneză, soțul i-ar fi murit în război și Androhov a luat-o cu tot cu acte pentru a se putea ascunde sub identitatea furată a decedatului ei soț. Asta este o variantă. Cealaltă are în vedere acceptul femeii care poate alimenta o poveste de iubire adulterină al cărui început datează din anii ocupației germane a Poloniei și Ucrainei și al cărei final se petrece în spitalul din Lugoj în anul 1955.

● Primele cercetări ale echipei de detectivi literari se vor consuma în arhivele Miliției fostei regiuni Banat din Timișoara. Vom reveni

cu amănunte din jurnalul de misiune al celor aflați pe teren.

● Anunțăm publicul cititor că a apărut la Editura Eurostampa volumul de povestiri ale elevilor de liceu intitulat *În mat cu nebunu*. Antrenorul Atelierului de proză *Litere mici* a fost Borco Ilin de la Atelierul *Ariergarda*. Certificăm nivelul bun al majorității celor antologați. Cartea a apărut după o muncă susținută de un an, ceea ce ne dă speranțe că proza timișoreană are viitor. Le publicăm numele în acest Buletin. Așadar: Andrei Teleagă, Ioan Duță, Tudor Buican, Alex Deaconu, Bianca Chisărău, Vlad Bidiviu, Camelia Filip, Andrada Cădăriu, Dragana Andreici, Iulia Semenescu, Daniela Crăciun. Cartea a beneficiat de sprijinul lui Robert Șerban, Radu Pavel Gheo, Bianca Predoi și Daniela Rațiu.

● La Proiectul *Criminalul de război din satul Bulci* dintre cei de la *Litere mici* au fost selectați Tudor Buican, elev timișorean, și Vlad Bidiviu, dintr-un liceu lugojean. Ei vor munci la cartea criminalului Jawolski-Androhov împreună cu Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Helmut Britz, Daniela Rațiu, Lavinia Bălulescu și Borco Ilin. După cum vedeți o cohortă de prozatori care sigur vor descoperi adevărul. Convenția decisă în ședințele Atelierului este ca toate înfăptuirile scormonitoare să se petreacă în formație completă pentru realizarea unei experiențe comune care va fi mai apoi reflectată de o varietate de semnături, scriituri, percepții.

● Îndemnăm cu acest prilej și pe ceilalți debutanți de la *Litere mici* să se alăture unui viitor proiect epic și fotografic intitulat *Povești contemporane ale unor castele în ruină din județele Arad și Timiș*. Înscrierea pentru participarea la proiect o asigură secretara asociației, studenta Oana Doboși, mobil: 0727903180.

● La Editura Cartea Românească a apărut romanul *Omul negru* al lui Tudor Crețu care a fost citit și analizat în mai multe ședințe ale Atelierului. Mulțumiri lui Mircea Mihăieș care a sprijinit apariția acestei debut în proză de calitate deosebită, în ciuda unor ciudate adversități de generație. De asemeni, Timișoara prozastică are în pregătire încă un roman de bună calitate, a cărui acțiune se petrece într-o lume întinsă din Mehala pînă într-un ashram din India zilelor noastre. Autoarea este Bianca Predoi. Sperăm ca în cursul acestui an să apară și romanul Biancăi, care va amplifica aparițiile epice timișorene și le va da consistența unui fenomen literar.

DANIEL VIGHI

RĂMÂNUL CELA. VIOREL... OTILIA HEDEȘAN

...e cu un an mai tânăr decât mine și acum e unul din oamenii cei mai bogați din Micherechi, satul în care locuiesc cei mai mulți români în Ungaria. Viorel s-a născut undeva în județul Botoșani, a lucrat în tinerețea sa în uzinele comunismului din extremul nord-est al României, de unde a plecat cu prima ocazie, care s-a arătat în săptămânile imediat următoare lui decembrie 1989. Deși nimic nu era dovedit, căci nimeni din cunoscuții săi nu umblase prin Occident, Viorel bănuia că zvonul după care mai la apus de România se poate câștiga bine pe muncă cinstită ar trebui să aibă temei. Și n-a mai ezitat...

A trecut granița pe la Vârșand și s-a oprit la mai puțin de opt kilometri *dincolo*. Nu mai știe de ce a poposit acolo, ce l-a ținut pe loc de nu s-a dus aiurea... Personal cred că Viorel a plecat prea devreme după 1989 pentru a avea avântul de a ajunge mai departe. Fără prea mulți bani în buzunar, fără să fi văzut vreodată altfel de bancnote decât cele românești, fără să vorbească altă limbă decât română, fără să știe cum e prin alte locuri decât din episoadele cenzurate ale serialului *Dallas* văzut în copilărie... Câte șanse ar fi avut?

La Micherechi, în schimb, Viorel a avut surpriza de a da tot peste români. Altfel decât cei de la el din Moldova, vorbind mai ciudat, cu cuvinte pe care adesea nu le înțelegea, după cum nici ei nu înțelegeau întotdeauna chiar tot din ce spunea el, noul venit. Dar povestea asta, cu descoperirea nuanțelor și a diferențelor, cu amintirea clipelor mai degrabă hazlii când unul părea că spune una, iar celălalt înțelegea altceva, povestea asta s-a născut mult mai târziu, după ani și ani, când Viorel a ajuns om la casa lui în Micherechi și, în lipsa altei memorii, și-o remodelează pe aceasta de aproape douăzeci de ani de la venire. Sau, fiindcă tot sunt la lectură în altă cheie a poveștii vieții lui Viorel, acesta a ajuns să se gândească la diferențe atunci când nu mai trebuia să fie grijuliu cu acceptarea sa în comunitate, fiindcă asta se produsese deja. Așadar, nemaitrebuind să devină localnic în regim de urgență, Viorel poate cocheta măcar puțin exersând jocul *privirii îndepărtate* a antropologului.

Dealtfel povestea pe care eu am auzit-o în vara lui 2006 era spusă din această poziție destul de confortabilă în care rămânea loc pentru umor, pentru suspans, pentru

întâmplarea exemplară și memorabilă. Recunoscut, acum, de toți, drept *rămân*, care va să zică *originar din România*, Viorel intuia că poate să vorbească de pe pozițiile pline de autoritate (poate chiar ușor arogante) ale omului care știe că dincolo de el se află o putere, e drept că difuză și nu întotdeauna ușor de activat la modul concret, însă covârșitoare la caz de nevoie prin prestața sa simbolică. Spusă, așadar, dinspre prezentul care s-a rearanjat în favoarea lui Viorel, povestea îl arată pe el cult și dezinvolt, iar pe ceilalți cam neciopliți și chiar puțin greoi, în imposibilitate de a comunica.

Desigur că lucrurile vor fi fost inversate la modul dramatic acum aproape douăzeci de ani, când ele s-au petrecut, Viorel fiind pe atunci doar un fugar taxat ca atare de oamenii înstăriți din Micherechi. Poate că felul lui de a vorbi nu li s-a părut, neapărat, prea straniu, căci fluența și posibilitatea de a exprima nuanțat idei nu se poate să nu-i fi fost identificate, chiar dacă nu neapărat și recunoscute public, dar sărăcia, faptul că nu avea adăpost, nu avea bani și se oferea să muncească absolut orice, lucrurile astea îl aruncau departe, la marginea lumii, în locul de unde, la caz de nevoie, se putea

comunistă, ca unul folosit într-o Ungarie care tocmai ieșise din comunism, iar nu din modul de producție al grofilor posesori de moșii lucrute cu slugi... Dar asta e... De la etajul vilei sale impresionante, de învingătoare, Magdi îi subliniază duritatea, sensul său, hai să zic așa, *politic incorrect*. Nu pune problema chiar în acești termeni, însă atunci când evocă superbia consătenilor săi, lipsa lor de îngăduință și de respect pentru noul venit, cam asta pare să aibă în minte. Problema e că, între timp, Magdi a învățat româneasca literară și percepe exact nuanțele cuvântului. Ceilalți, care au preferat să se căsătorească localnici cu localnici, e puțin probabil să fi aflat că, de la 1919 până astăzi, în românește *slugă* a rămas să funcționeze cu anumite semnificații, în vreme ce pentru a numi omul care execută ceva contra cost, româna îi preferă pe *angajat* ori *lucrător*.

Povestea *rămânului* devenit din slugă ginere și, apoi, cap de familie la Micherechi cu o tramă atât de cunoscută pentru întreaga literatură ardeleană, numai că, drept e, de acum vreo sută de ani are, însă, și un al doilea pas. Într-o bună zi, Viorel a aflat că frații săi mai mici, rămași la Botoșani, s-au decis și ei să plece în străinătate. Era, însă, cândva în pragul lui 2000, când prea puțini români mai plecau la muncă în Occident fără să aibă un plan de bătaie, fără să cunoască pe cineva, fără să aibă o țintă, fără să știe câteva reguli. Așa că frații lui

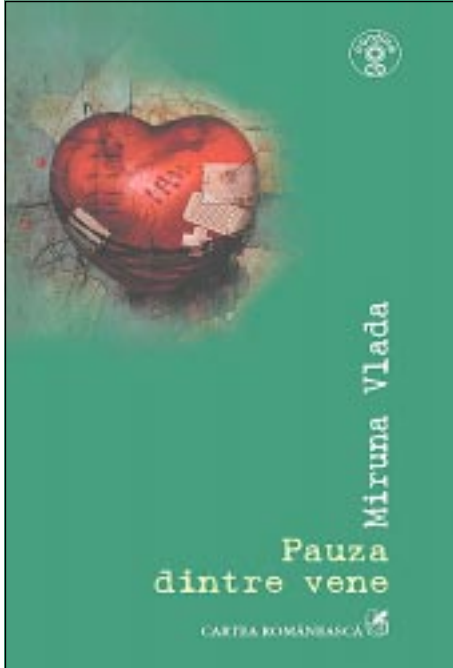
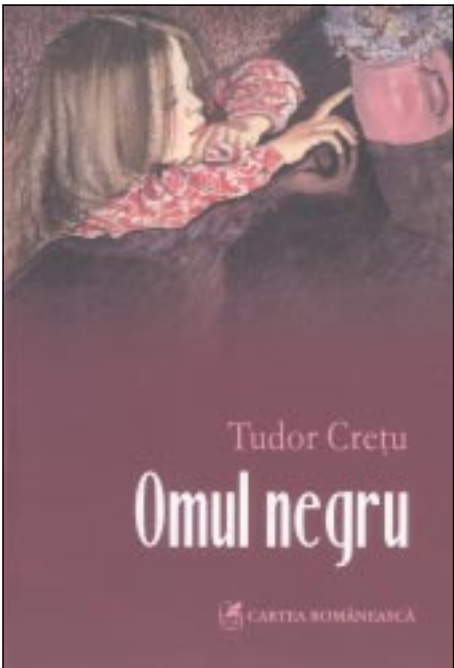
Viorel au mers cu valul, după tradiția deja impusă de vecinii lor, și au descălicat la Belfast. Într-o bună zi l-au chemat la ei și pe Viorel, iar acesta nu a întârziat să plece.

Avea, de-acum, o casă și o familie la Micherechi, nu avea încă nici o poreclă, fiind, ca și copiii din flori, numit doar după prenume... Avea ceva stare și nu se mai pune problema de a fi slugă. Dar a plecat. A fost, iar, primul din noul său sat care a făcut pasul. Cu excepția nevestei sale, nimeni nu i-a dat dreptate până după vreun an sau doi, când banii de pe munca lui de acolo au făcut o incredibilă și neloială concurență câștigurilor din ardeii vânduți în piețele din Budapesta, deja invadate de produse comunitare.

Îmi dau seama acum că povestea lui Viorel pare scrisă de pana câteodată cam lipsită de stil, dar atât de atentă la moralisme a lui Slavici... Dealtfel, Siria e la mai puțin de 50 de kilometri de locul despre care povestesc. Dar chiar aceasta e morala... După ce a revenit de câteva ori acasă, ca să-și ridice vila și să-și doteze și *updateze*, Viorel și-a luat răspunderea pentru fostul său stăpân și l-a luat cu el, ca să-i găsească un loc de "slugă" în Irlanda...

Când am auzit povestea, însă, m-a șocat cu totul altceva... M-a șocat destinul de a fi, simbolic, *român*, într-un sat, de fapt, de români... Despre câte feluri de românitate e de vorbit, până la urma urmei?

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

BEVINGUTS A BARCELONA!

CRISTINA CHEVEREȘAN

Pe un panou de afișaj, literele se scurg strălucitoare în noapte. Mă intrigă ceea ce mi pare pe moment o combinație bizară de spaniolă și franceză. Urmează să descopăr cu surprindere un dialect fascinant folosit de covârșitoarea majoritate a localnicilor. Limbă în sine, nu simplă variațiune pe temă dată. E 29 decembrie. Un vânt ușor scutură frunzele palmierilor la ieșirea din aeroport. 8 grade Celsius îmi zâmbesc din chenarul electronic, făcând uitate minusurile încăpățănate de acasă. Taximetrele dirijate în perfectă ordine, drumul liniștit până la hotelul și mai liniștit îmi dau un sentiment de siguranță. Voi începe anul bine.

Primă trezire în capitala catalană. Soare între gene, aer de început de octombrie. Destinație obligatorie: marea! Găsim cu ușurință stația de metrou. Deloc de mirare: principalele artere (*avingudas*) se numesc Diagonal și Paralel! Indispensabilă, harta. În afara perimetrului boem al Orașului Vechi, totul pare trasat cu rigla invizibilă a unui maestru. Cu toată reputația incendiară a ibericilor, Barcelona se prezintă mai degrabă ca bastion al disciplinei. Bulevarde largi, clădiri somptuoase, piețe și parcuri, totul *respiră* în voie. Senzație de spațiu stabil, generos. Turiștii umplu străzile de murmur indefinit, fără a le perturba echilibrul. E duminică. Printre vizitatorii ce se fotografiază cu lei - străji la monumentul lui Columb -, cupluri de toate vârstele își croiesc răbdătoare drum spre port ținându-se de mână.

Dezamăgire. Până după Anul Nou, și "rândunicile" au vacanță! Cochetele *golondrinas*, ce răsfată de regulă amatorii de plimbări pe apă, dormitează cuminti la mal în auriul amiezii. Străbatem la pas podul rotitor și pontoanele de lemn. Pe bănci, la terase, întregul oraș își ia parcă rămas bun de la anul ce se încheie. Canotori vâslesc nestigherit, în tricouri lejere. Tineri cu răsete la fel de colorate ca jersey-urile ușoare împart gustări și privesc prin nelipsiții ochelari de soare furnicarul de pe docuri. Tablou ireal pentru cineva născut în România cu ierni imune la încălzirea globală. E, totuși, 30 decembrie!

Ocolim Marina înțesată de ambarcațiuni particulare, depășim imensul Acvariu și Muzeul de Istorie a Cataloniei, traversăm Barceloneta, fost sat de pescari. Ne îndreptăm spre turnul de unde funicularul urcă pe înaltul Montjuic. Când nu ne mai așteptam, din stânga ne lovește *Marea*. Înpumate ca în miezul verii, valurile desenează modele pe nisip, alergând îndrăzneții ce-și abandonează încălțămintea. Supravegheați atent de "părinți", câțiva căței încearcă să muște din marginea dantelată, înșelătoare, a apei. Alții, nedumeriți, se ascund schelălăind printre picioarele celor cucerți de plajă. Cât amicele îmi pleacă în căutarea savurosului "fresh" de portocale, rămân să ascult marea. N-am văzut-o tot anul.

"Ne dăm" cu funicularul de la Turnul Sant Sebastià până la Parcul Montjuic. Misiune anevoioasă, de altfel. Unic

funcționar asigură înaintarea celor două cozi: alternativ, vinde bilete și supraveghează ascensorul. Scene absurde se întâmplă "și la case mai mari", deci ne amuzăm o oră. În sfârșit, traversăm golful; spre munte! În urmă, orașul înaintează arămiu din întinderea netulburată a apei. Turle de biserici și nenumărate macarale punctează capitala în construcție: un organism în mișcare. Priveliștea compensează așteptarea; nu și inevitabila răceală. La înălțime, o altă lume. Temperatura scade considerabil, vegetația abundă. Printr-un lanț de grădini ajungem la palatul ce găzduiește Museu Nacional d'Art de Catalunya. Picturi murale, artă gotică, lucrări de spanioli geniali precum El Greco sau Velâsquez, toate în clădirea înconjurată de un banner cu impresionanta inscripție *1000 anys d'art català*.

Pe Avinguda de la Reina Maria Cristina, spre Plaça d'Espanya - inima orașului spaniol. Astăzi, Fântânii Fermecate îi lipsește ... apa?! În stânga se zăresc fortificațiile Satului Spaniol - rămas, ca multe alte elemente de efect, în urma Expoziției Internaționale din 1929. Înăuntru, copii ale caselor specifice fiecărei regiuni. Din afară, sub ornamente de Crăciun, zidurile arată ca desprinses dintr-un basm. Pe dreapta, centrul expozițional Fira de Barcelona este luat cu asalt. Nu ghicim evenimentul, dar admirăm portocalul încărcat de fructe ce pare a lumina întreaga Piață. Clopotnițele îmbrăcate în perdea de lumini vor străluci până în zori. Ne întoarcem "acasă" cu metroul devenit, timp de trei zile, cel mai bun prieten. Nu-l aștepti niciodată mai mult de trei minute.

Luni, 31 decembrie. La Timișoara ninge. La Barcelona plouă. Cu ultimele cumpărături din an. Magazinele și-au deschis porțile pe La Rambla, Passeig de Gracia, în Plaça Catalunya; oameni intră și ies în fugă. Puritate de val, străbatem zonele comerciale ale orașului fără un scop anume. Ne bucurăm de briză, de zâmbetele trecătorilor, de vitrinele împodobite cu stil. "*Barcelona e un oras iubit*", constatăm cu satisfacție. Fără stridente, fără extreme, fără excese. Fără mizerie. Aici, lumea se îngheșuie încă la cozi interminabile pentru achizițiile din secțiunea cărți-CD-DVD a unui FNAC cu trei etaje. Rămân cu gândul la cele două romane pe care nu ajung să le cumpăr din cauza îngheșuiei. Nu azi.

Lecția despre suveniruri. Pe Ramblas, magazinele de profil fac orice să te atragă - de la reduceri la minut până la jonglerii de genul "2-for-1". Cele mai frumoase albume, monografii, lucrări de ceramică și sticlă în culori fabuloase le vom găsi însă mai departe, pe străduțele din Cartierul Gotic, la muzee, la Sagrada Familia. În felul său, fiecare obiect în parte mulțumește geniului lui Gaudi. Liniile-i sinuoase, insinuante se regăsesc până și în bijuteriile artizanale de pe tarabe, la standurile de flori, pe chipurile vopsite ale artiștilor ambulanți. La capitolul zeități contemporane, însemnele FC Barcelona domnesc. La sediul clubului - prețuri ușor descurajante; negocieri în toi oriunde altundeva. Inabilă în arta târguielii, lupt totuși pentru fularul oficial. 1-0 (după

prelungiri)!

Pe Passeig de Gracia, circulația deviată deja pentru Revelion. Noi nu vom fi aici: ne-am promis un *La Mulți Ani* la malul mării. Trecem pe lângă celebrele case Milà și Batlló. E, totuși, decembrie; întunericul se lasă devreme. Scăldate în lumina reflectoarelor și blitz-urilor nesătule, clădirile-manifest pozează ca niște staruri de cinema. *La Pedrera* își unduiește în valuri pereții de piatră albă, sfidând arhitectura în unghiuri drepte. Puțin mai încolo, Sfântul Gheorghe ucide balaurul cu solzi și boturi amenințătoare. Prin ferestrele cu vitralii de la primul etaj, curioșii dinăuntru par a înota - peștișori dezorientați în pântecele unui monstru marin.

Marin prin excelență ni se încheie seara. Și anul. La capătul puterilor după adevărate lupte de stradă, abandonăm aproape speranța de a mai cina. Restaurantele centrale fie sunt rezervate, fie oferă meniuri prohibitive. Pornite din timp, o luăm totuși înaintea localnicilor obișnuiți cu mese târzii. Pătrundem într-un local cu delicatose tipice. Ca antreu, delicioasele *tapas*, gustări cu aspect impecabil, urmate de paella cu fructe de mare, escalivada, varii tipuri de pește și, la desert, inegalabila cremă catalană. Cu forțe proaspete: toate pânzele sus! Orașul se pregătește, calm, de înnoire. Fără petarde, bombardamente de cartier, urlete și elanuri bahice. Pe plajă, chiar și fără artificii...

Lampioane de hârtie luminate pe dinăuntru se ridică, unul câte unul, spre cer. Briza le poartă ușor în calea avioanelor ce zboară și-n acest miez de noapte. Le urmărim până departe, ca pe fantome ale lunilor trecute. La cumpăna dintre ani, în ora-tampon dintre revelionul românesc și cel spaniol, ne punem dorințe, ne facem proiecte, ciocnim simbolic micuțele sticle de șampanie (două din trei de nedeschis!) Fiesta cea mare e undeva, în centru. Pe plajă se îmbrățișează turiști și adolescenți. Un tânăr agitat sună în toate colțurile lumii. Ca într-o reclamă la telefonie mobilă, vorbește în spaniolă,

italiană, engleză și franceză. Pornim spre binemeritata odihnă, cu una dintre garniturile suplimentare de metrou în care oamenii se comportă firesc. Din gulere și buzunare, trădătoare, li se strecoară resturi de betea, confetti, fluiere și coifuri de hârtie. Suntem în 2008!

1 ianuarie, ora 10. Lume pe bulevarde și în stații, curățenie: nici o rămășiță a unei nopți dezlănțuite. Am păstrat "ospățul" pentru final. Sau început? Sagrada Familia: ingeniozitate, descătușare, măreție, ambiție, avânt. Catedrala înghite rapid o coadă enormă într-o dimineață moartă oriunde în România. Incredibilă dantelărie de piatră, rod al imaginației unui artist mai puțin fantezist decât pare. Expozițiile ilustrează principiile arhitecturii organice, corespondențele între natură și construcție. Prin vitralii, razele se cern în nuanțe fantastice. De după un paravan răsună acordurile unei slujbe. Între Naștere, Glorie și Patimi, mă întreb dacă vom trăi să vedem cu ochii visul lui Gaudi. Viața i-a curmat-o, stupid, un tramvai.

Visul nostru continuă în ținutul miracolelor, cu dragoni, fântâni, coloane, labirinturi și ascunzători fascinante: parcul Guëll, o altă minune a copilului de aur al Barcelonei. Ajuns pe vârful colinei, ești în plin basm. Nimic rigid, nimic intimident: fluiditate, culoare, libertate totală! O bucurie intensă, radiantă, asemenea lumii de ceramică. Îmi amintesc căsuțele de turtă dulce din povești. Un băiat câștigă măruniș făcând baloane imense de săpun. Fragil curcubeu transparent, fiecare plutește până se sparge de frunzele unui palmier sau de creștetul vreunui copilaș încântat. Rădem din tot sufletul de un chihuahua, ce se scutură nervos de stropi și admonestează ascuțit "inamicul". Ne așteaptă străduțe înguste, felinare cu aură misterioasă, ganguri, piațete, muzee, palate, basilici și fațade din piatră cenușie. După o după-amiază boemă, Orașul Vechi ne pregătește o seară medievală. *Gràcies*, Barcelona. *Adéu...*

DECEMBRIE, PARISUL GHEORGHE MOCUȚA

Dacă mergi la Paris la începutul lui decembrie, să-ți iei și umbrela. Dar nici umbrela nu te ajută prea mult pentru că vântul suflă cu putere în acest anotimp. Cel mai bine e să iei metroul, să vezi spectacolul lumii subpământene, stupul laborios care framântă energiile lumii. Turiștii din toată lumea, cu planul metropolei în mână se opresc o clipă la spectacolul artiștilor străzii, al vagabonzilor care încearcă să-ți smulgă printr-un discurs bine ticluit, bănuțul existențial.

Dar nici politicienii nu se lasă mai prejos. Profitând de plecarea președintelui Sarkozy într-o vizită tensionată în Algeria, Ségolène Royal, fosta candidată a Partidului Socialist la președenție, își lansează o carte, *Ma plus belle histoire c'est vous (Voi sunteți cea mai frumoasă întâmplare a mea)*. Povești de adormit electoratul. E o încercare de a reveni în prim planul vieții politice povestind dedesubturile campaniei prezidențiale și înfrângerea. Cu detalii picante. Nu e de mirare, cartea e dedicată celor 17 milioane de francezi care au ales-o în al doilea tur. "Nu cunosc încă locul, nici data, dar știu că într-o zi ne vom reîntâlni", le spune ea alegătorilor. În același timp, statisticile arată că 21% din francezi și 28 % din simpatizanții de stânga au încredere în Ségolène Royal că va găsi soluții pentru ieșirea din actuala criză a forței de muncă, a puterii de cumpărare și a pensionarilor.

În rest, muzeele și expozițiile îți oferă adăpostul cel mai confortabil. La Centre Pompidou, din imediata apropiere a Atelierului Brâncuși poți vedea cea mai importantă colecție de pictură modernă, iar printre colecțiile actuale s-a deschis o retrospectivă Alberto Giacometti. Nu poți scăpa ocazia de a vedea nici "Design după Design", o primă formulă de a ilustra istoria designului prin cele mai reprezentative opere de gen, aproape 200, preluate din colecții publice și private. Tot la Grand Palais se află o retrospectivă Gustave Courbet (120 de lucrări!) unde aștepți o oră la coadă ca să poți vedea capodoperele unui mare pictor realist care a avut inspirația să dialogheze cu modernii. Iar la Muzeul Picasso, o retrospectivă din anii cubismului.

În lungile călătorii cu metroul parizian, furnicile laborioase ale mușuroiului de pe Sena moțâie obosite pe banchete sau în picioare, ori citesc un ziar, o carte. Bărbați și femei de toate vârstele și națiile își caută un sens în acest furnicar. Din când în când în vagon urcă un greier. Un artist famelic, un șomer, un lăutar, un imigrant care încearcă să te convingă prin viu grai sau pantomimă să-i dai o monedă. În preajma sărbătorilor parcă s-au mai înmulțit, ilustrând cu oarecare farmec, fabula lui La Fontaine.

Cea mai convingătoare dintre toți mi s-a părut Monique, o femeie de 61 de ani, singura care și-a declinat identitatea și care, după ce și-a spus povestea ei tristă (a fost dată afară din serviciu pentru că nu a rezistat psihic!) a cântat cu vocea ei de Piaf a cavelnelor, cele mai cunoscute șansonete.

Oricât de insensibil ai fi fost și tot te înfiora! Apoi, în timp ce trecea printre călători a avut puterea să glumească, chiar să se maimuțărească în fața unui domn spilcuit care a refuzat-o. A mai cântat o piesă și a mai cules vreo doi bănuți. Și-a jucat cu atâta naturalețe rolul încât mi s-a părut a fi mai degrabă o actriță ratată. Nicidecum ratată, din moment ce m-a convins. Poate că își juca rolul vieții, ultimul rol!

Am văzut mulți artiști famelici în metrou. Care își etalau micul talent cu muzicuța, acordeonul sau chitara. Care te surprindeau cu câte o melodie cunoscută din repertoriul marii muzici, cântată prost, adaptată sau pur și simplu interpretată. Ca să nu mai vorbesc de jongleurii din piețe, care adună cu numerele lor de senzație mulți turiști și copii și gură-cască. Îi găsești în fața la Beaubourg, la poalele dealului care urcă la Sacré Coeur, în jurul piramidei de la Luvru, lângă Place du Tertre.

În metroul care pleacă din Gare Austerlitz spre Bobigny am întâlnit-o pe bătrâna rusoaică cu trăsături de actriță sau l-am văzut pe tânărul african interpretând cu pricepere *L'important c'est la rose*. Dar tânărul afro-american, cu trăsăturile unui Bob Marley hirsut, cu părul aspru împletit într-o mulțime de șerpișori neastâmpărați, care a urcat în vagonul în care mă aflam eu cu fiul meu, cu o chitară mică, neagră, a avut ceva deosebit. A urcat cu un zâmbet larg pe față printre călătorii cam încurcați sau ușor încruntați când vreun artist își începea discursul. Nu era jegos, avea în spate un rucsac, iar hainele erau cam ponosite. A început foarte detașat să-și acordeze chitara, dar o făcea într-o manieră elegantă, glumind, prelungind preludiul și reușind să înlăture prin glume scurte crisparea dintre el și spectatorii de ocazie. Ei bine, când a început să cânte, vocea lui era una cu chitara. Cred că artistul nostru era și puțin drogat. Era un cântec în engleză, din care n-am reținut decât *"this is a song of freedom"*, pe care l-a cântat în transă vreme de două sau trei stații, indiferent la forfota din jurul lui, indiferent că își pierde o parte din ascultătorii (posibili cotizanți) care coborau la prima stație, concentrat până la vibrație asupra instrumentului și vocii. A reușit să creeze o asemenea empatie, încât câțiva tineri de culoare și-au dat jos câștile și au început să intre în ritmul lui, dând din cap sau improvizând percuția. Un alt tânăr, alb, neras, de lângă mine, a început să fluiera. A terminat brusc, și lumea a dat în clocot aplaudând. Inepuizabil și original, a continuat să glumească, să vorbească singur, cu ironie, spunând că nu are rest la doi euro. E pentru prima dată când am dus și eu mâna la buzunar, e pentru prima dată când am văzut tineri și vârstnici scoțând monede de unu sau doi euro, pe care el le primea direct în palmă, mulțumind cu un aer demn, superior. A mai intrat în vorbă cu un copil, apoi a început o lungă tiradă de adio, au revoir, ceao, good bye, în nenumărate limbi, între care am recunoscut cu surprindere și "la revedere". A

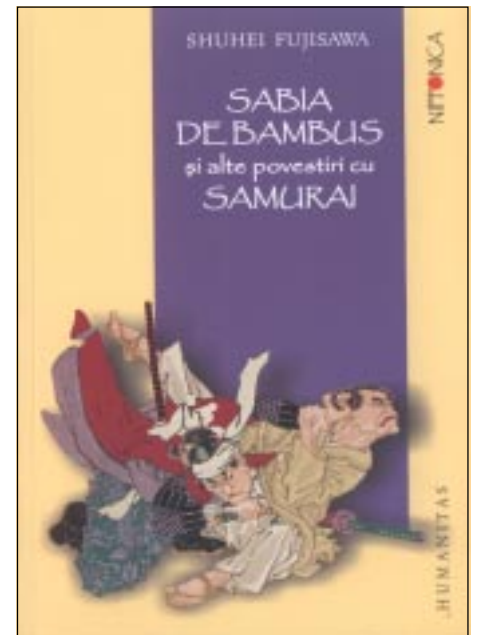
făcut o plecăciune și a dispărut. E pentru prima dată când lumea nu a fost indiferentă, cel puțin o duzină de persoane au început să aplaude. Apariția lui fulminantă și bluesul lui amețitor au lăsat un gol în vagonul metroului și în inimile noastre. Era un artist autentic, pornit să cucerească lumea și atras, inevitabil, de scena marii metropole. Nu lipsea decât impresarul care să îl descopere.

În stația Operei, în timp ce așteptam metroul, pe peronul de vizavi am zărit patru români care vorbeau destul de tare, nestingheriți. O tânără cu o stație de amplificare și un microfon, doi bărbați cu acordeoane și un bătrân lăutar. Vorbeau destul de tare, înțelegeam frânturi din dialogul lor cu accent dâmbovițean. În prima garnitură de metrou a urcat tânara. Apoi unul câte unul, bărbații, în căutarea mușteriiilor. Știu că francezii nu prea dau bani celor care cerșesc. În schimb a cânta e o muncă, zic ei, și mulți o apreciază sau scot un bănuț. M-am întrebat dacă își câștigă existența. Cu siguranță, mi-a spus cineva. Fac zilnic câteva zeci până la o sută de euro. Dar, se știe, chiria e foarte scumpă și mulți dorm prin gări sau clădiri dezafectate sau în rulote, cum se întâmplă cu țiganii noștri.

Nu departe de Bastille, pe Boulevard

Saint-Antoine, l-am întâlnit, ca de fiecare dată când trec pe acolo, pe unul din bruneții mei consăteni. Ei, da, era la postul lui! Așezat pe o cutie de carton de lângă intrarea la un magazin alimentar, îi fixa cu ochii de vultur mioritic, pe trecătorii din cartier pe care îi cunoștea, salutându-i dezinvolt, făcându-le semne. *Bonjour Madame! Bonjour M'sieur! Salut, mon ami! Majoritatea răspundeau la salut și dacă nu-i puneau un bănuț în mână, îi făceau semn că vor reveni mai târziu. Într-un sfert de oră mai mulți trecători, mai ales bătrâni din cartier sau muncitori care își cumpărau de mâncare, l-au miluit cu zeci de monede. Iar o doamnă i-a adus micul dejun într-o pungă de plastic. Mi-a spus chiar că un domn pe care îl cunoaște, i-a îndesat în buzunar o bancnotă de o sută! Mi-a arătat-o discret. O fi făcut și el o afacere bună, azi-noapte...*, mi-a strecurat curticeanul. Apoi a dispărut și a reapărut, oferindu-mi o cafea de la cafeneaua din apropiere. *E plăcerea mea că ne revedem, nu mă refuza dom'profesor! Nu m-a costat nimic, patronul mă cunoaște.* Nu l-am refuzat. Am savurat cafeaua tare și fierbinte din paharul de plastic cu un soi de melancolie, gândindu-mă la fabula lui La Fontaine. Cred că ar trebui revizuită. Sau, mă rog, revizitată!

NOU la HUMANITAS

ALI, LALEH, MEHDI, NEILOUFAR, KAVEH

MARIUS LAZURCA

VINERI 16.11. 2007

Plecarea cu întârziere, pasageri puțini. Un avion, așadar, disproporționat de mare, cu cel puțin 300 de locuri și 8 scaune pe rând. La locul rezervat, măsura ruptă, iar stewardul mă invită să îmi schimb locul. Aproape în exclusivitate stewarzi, mai puțin două doamne, în uniforme întunecate și cu o croială severă. Spre deosebire de stewarzi, așabili, ele pășesc grav pe culoarele dintre scaune, fără zîmbet, privind sever pe deasupra capetelor noastre. Una dintre ele, scundă, zveltă și extrem de oacheșă, cu buzele întunecate și, prin urmare, indistincte pe suprafața, dintr-o dată plată, a feței. E și explicația probabilă a roșului viu cu care, atunci cînd se machiază, își dau pe buze: e un mod de a-și scoate gura din anonim. Înainte de pornirea motoarelor, pe ecrane și în difuzoare, caligrafic și, respectiv, grav, o rugăciune. După care, un scurt documentar cu temă, presupun, religioasă: am recunoscut Mecca.

În avion, un miros, în același măsură greu și distinct: și uzura fotoliilor, îmbîcseala saturată a mochetei, dar și, cu evidență, mirosuri elaborate, mirodennii, parfumuri, arome. Proporția, aproape egală dintre mirosul stătut și parfum, se răstoarnă la ora mesei. Ni se propune orez și carne de vită, sau pui și cartofi. Aleg puil din superstiția, probabil, că încalc mai puțin postul. Dintr-o dată, avionul se umple de arome: impresie de mîncare cu adevărat gătită, nu de aliment artificial, produs de o mașină, ambalat de un robot și distribuit fără menajamente de însoțitorii de bord.

Înainte de urcarea în avion, aproape fără excepție, femeile au capul descoperit. Nu le-ai distinge de nemusulmane, în masa oricum cosmopolită a aeroportului. Cu cît ne apropiem de Teheran, o lentă, vizibilă totuși, metamorfoză: capetele se acoperă, vestimentația se schimbă și ea, uneori. După prînz, ni se oferă căști și ni se propune un film. Iranul produce mai bine de 100 de lung-metraje pe an, mai puțin decît India bollywoodiană, mai mult în orice caz decît orice altă țară din Asia. Prima imagine din film, un mesaj: "în numele Domnului". Filmul: destul de sumar ca istorie, număr de personaje, decor. Probabil un low-cost. Istoria unei răzburări ratate din compasiune. Povestea e condusă stîngaci spre ceea ce ar fi trebuit să fie punctul culminant, în care

personajul principal, care își programează și trăiește anticipat răzburarea, renunță.

Aeroportul din Teheran: uriaș, ultramodern, gol. Pe pistă avioane puține, înăuntru puțini pasageri. Mi se spune că aeroportul Khomeini a fost dat în utilizare în urmă cu abia cîteva săptămîni. Am sentimentul că îl folosește doar – onorabila, altminteri – companie națională. Mă înșel, îl folosesc mai toate companiile din Golf, pentru un trafic regional care nouă, europenilor, ne scapă cu desăvîrșire. La ieșire, în timp ce caut din priviri banda de bagaje, două figuri bărboase îmi fac semn, zîmbind; neîncrezător, nu le dau importanță; văzînd că insistă, îi întreb din semne dacă despre mine e vorba și aflu mirat că da. Îmi vor spune mai tîrziu, în mașină, că mi-au văzut fotografia pe internet.

Iau cina la restaurantul hotelului: un kebab de creveți, gustos, aromat, agreabil. După cină, lungă plimbare prin împrejurimi, pe străzi cufundate adesea în întuneric. La o trecere de pietoni, perfect luminată, o mașină trece milimetric pe lîngă mine. O evit eu, nu, cum s-ar fi convenit, ea. Aflu că așa se întîmplă mereu și că ar trebui să fiu mai grijuliu.

SÎMBĂTĂ, 17.11

Prima zi de conferință: mă trezesc destul de devreme, după o noapte mediocră. La micul-dejun, mai curînd stîngaci, pînă deprind rînduiala. Aleg dintr-un soi de – sărăcăcios – bufet suedez niște gem, miere și o farfurie de legume. La masă, îi cer chelnerului – un mustăcios amabil, cu gura pînă la urechi – cafea. Insistă să îmi dea ceai, insist asupra cafelei. Pînă la urmă, după un minut de dialog al surzilor, îmi aduce, spre sincer regret, niște apă fierbinte și, pe o farfurioară, un plic de cafea solubilă. Să fi știut, rămîneam la ceai.

După masă, în cameră, încercînd să îmi pregătesc sumarul în engleză al conferinței. Merge relativ ușor fiindcă încep prin a mulțumi abundant gazdelor. În fine, după vreo oră și jumătate de lucru, izbutesc să încropesc ceva. Îndată după prînz, pe la unu, îmi întîlnesc ghidul, unul dintre bărboșii de aseară. Îl cheamă Ali Moazzami, e doctorandul profesorului Etemad (organizatorul conferințelor mele), face o teză - știu încă de aseară – despre gîndire și politică la Marx și Arendt. E scund, extrem de hirsut, ca mulți bărbați de aici, cu o privire gravă și extrem

de îndatoritor. Mă conduce la Institut, cale de 15 minute de la Hotel, printr-un parc (al "Studentilor", îmi spune). Aflu că Institutul de Filozofie are o istorie relativ veche și în orice caz prestigioasă, că a fost creat de soția celui din urmă Shah, că se bucură de o oarecare autonomie. Are puțini studenți și doar doctoranzi. Ajunși la Institut, Ali mă introduce într-o sală, după care dispare timid sau doar politicos.

În sală, șezînd în fotolii, o duzină de bărbați și o doamnă. Mă ia în primire doamna, în germană, urîndu-mi cele cuviincioase. Mă prezintă apoi unuia dintre bărbați, mai curînd în vîrstă, în costum de culoare închisă, cu dungi, cu o mustăcioară subțire și un barbișon transparent. Înteleg că e directorul Institutului, profesorul Aavani. Rînd pe rînd îmi sînt prezentați toți cei de față, cu nume și specialitate. Aflu despre un domn corpulent și mustăcios că e mistic. Despre un altul, prost îmbrăcat, că e antropolog. În sală, un cleric impunător, cu barbă și turban negru – îl poartă doar descendenții Profetului – mă asigură dezinvolt că a fost în România, invitat de Academie. După care, cu același aplomb, mă ia la întrebări. Mă tratează ca pe un puști, are probabil dreptate. Ce specialitate am, unde am studiat, despre ce o să vorbesc? Se prefacă interesat, nu mă păcălește. Îmi promite că va fi la conferință, nu îl cred, pe bună dreptate. Brusc, se deschid ușile și ni se aduce de mîncare, în cutii de plastic. Aflu că mîncarea vine de la o universitate din apropiere. E orez și tocniță de vită. Mîncăm cu toții, pe fotolii, sprijinind cutiile de plastic pe măsutele scunde din fața noastră. Atmosfera e destinsă, mîncarea agreabilă. După tocniță: ceai. A început deja să îmi placă și să învăț să îl beau ca ei: ținînd bucățița de zahăr în gură. Din literatură știu că și rușii făceau la fel. Încă o fac, probabil.

Conferința trebuie să înceapă la 3. Mă înființez politicos la sală, sînt primul. Ali mă asigură că ei nu sînt foarte punctuali și mă întreabă dacă românii sînt. Îl mint. Apare traducătorul, înalt, distins, cu o figură de libanez. Între două vîrste, însă mai curînd tînăr. Îl cheamă Pirouz Sayar și nu e un membru al Institutului. Aflu că traduce *Noul Testament* din franceză. Mă arăt mirat și mă asigură că *La Bible de Jerusalem* e foarte tradusă. Admit din politețe. La un moment dat apare Christian Duhamel. Îl recunosc îndată – nu ne-am văzut de la doctoratul meu – și îl abordez cu "tu", așa cum convenisem cîndva. Ne îmbrățișăm cu vădită plăcere. Se plînge că nu l-am invitat, că a aflat tîrziu de

la organizatori și îmi dă ocazia să îmi spun de cîte ori am sunat la Ambasadă și, de asemenea, că i-am scris, fără rezultat, se vede.

Sala de conferință are doar vreo douăzeci de locuri, așezate oval în jurul unei mese. Nu se ocupă toate. Remarcabilă figura unui *mulla*, fin, cu o barbă îngrijită, turban alb, privire sapiențială și blîndă. Îl cheamă dr. Kadivar, e stimat de colegii mai tineri mai cu seamă pentru trecutul de dizidență politică. A fost în mai multe rînduri închis, e un apropiat al fostului președinte Khatami. La conferință cred că s-a plictisit. Am sentimentul de a-l fi zărit ațipind la un moment dat. Nu-i port, desigur, pică.

Înțeleg conferința stînjinit de faptul că trebuie să iau eu inițiativa de prea multe ori. Cîtesc sumarul englezesc, lumea pare atentă, după care, după o explicație în engleză, încep să îmi cîtesc textul franțuzesc. Traducătorul are dificultăți, mă oprește după fiecare propoziție, care, în versiunea lui, devine un lung paragraf. Îmi dau seama că, în condițiile astea, cele douăsprezece pagini pe care mi le programasem vor părea tuturor, mie mai întîi, interminabile. Decid pe loc să sar o mulțime de pasaje, mai cu seamă citatele explicative. Conferința devine caraghioasă. O va rezuma adecvat Christian: "Am aflat astăzi că mînia e un lucru rău". Are dreptate: toată subtilitatea argumentelor despre ira ale lui Seneca, tradiția medicală, nuanțele despre educația elitelor, toate abundent explicate în textul integral, dispăruseră adhoc din pricina încetinirii traducătorului. M-am simțit ridicol.

După conferință, Christian mă invită în biroul unei prietene de la Institut, Laleh. "Laleaua" e scundă, oacheșă, acoperită neglijent cu un batic albastru care o îmbătrînește; vie totuși, dezinvoltă și, cu evidență, inteligentă. În birou am continuat puțin discuția, în jurul unui ceai, după care Christian îmi propune să plecăm. Mă invită la masă, însă mă avertizează că are mai întîi o întîlnire. Mergem așadar la Hotelul Laleh – coincidență – pentru a întîlni un jurist francez și elevul lui iranian. Juristul: fin, cultivat, *vieux jeu*, cu o ironie abia zărită în spatele desăvîrșitei politeți. Iranianul: mare, chel, în căutarea unei burse guvernamentale franceze pe care, de altfel, Christian i-o refuză zîmbind. I-a dat și motivele, erau rezonabile. După întîlnire, cu un taxi exorbitant – se plînge Christian – la restaurantul *Pardis*, elvețian, mi se spune. Nimic paradisiac, nimic elvețian. Un menu internațional căznit și scump. Am mîncat, pentru prima dată în viață,

SAU JURNAL IRANIAN CU CINCI PRIETENI

sturion. De Caspica, probabil. Nici o revelație. Conversația mi-a făcut plăcere, deși am avut de câteva ori sentimentul că sînt tras de limbă. N-am cedat.

DUMINICĂ, 18.11

A doua conferință. Hotărâsc să dedic dimineața lucrului la sumarul englezesc al conferinței. Vorbesc la telefon cu Ali, mă asigură că totul e în ordine, se scuză supărător de mult că nu poate asista, are probleme. La sfîrșitul conversației mă asigură că, dacă doresc, pot să nu mai țin a treia conferință programată. Îmi bat capul pînă după-amiază dacă e doar politicos sau dacă, într-adevăr, mă invită să nu mai țin a treia conferință, care oricum mă îngrozește. Convin cu Ali să nu fiu așteptat la hotel pentru a fi condus la Institut. Politețea aceasta, atît de pisăloagă uneori, începe să mă agaseze. La plimbarea de după micul-dejun am identificat rapid Institutul, știu să ajung, nu e cazul să fiu condus.

La sumarul englezesc am lucrat bine, mi-a ieșit un text destul de dens și fără comode formule ceremoniale. Am prînzit la hotel, după care m-am îndreptat spre Institut, unde am ajuns cu cîteva minute înainte de ora convenită. Am fost din nou primul. După cîteva minute: o doamnă, vorbind bine englezește, îmi cere detalii despre conferința de ieri. Aflu că e cercetătoare și că citește și franțuzește. Îi promit textul conferinței, tema pare să o intereseze. Am totuși impresia că interesul lor, al celor care vin la conferință, e destul de generic, nu strict profesional. Îi interesează virtualmente totul, chiar cu riscul de a fi pînă la urmă dezamăgiți. Supralicitează cultura și activitatea intelectuală. Sînt, din chiar această cauză, extrem de curioși și par foarte cultivați.

Publicul de azi nu se suprapune celui de ieri. E probabil elementul care mă convinge să nu fac și cea de-a treia conferință. Nu pot conta pe nici un efect de acumulare, din mai multe motive. Publicul nu a rămas identic, mai întîi; în al doilea rînd, am fost nevoit să reduc extrem de mult pentru a nu prelungi indefinit conferința dublată de traducere.

După sumarul englezesc, conferința în franceză. Traducerea la fel de dificilă și de prolixă. Am sentimentul că tot ceea ce spun e nu doar tradus, ci și îndelung, probabil inutil, explicat. Sîcîit de toate astea, și atent mai curînd la traducere, am început să citesc grăbit din franceză. Spre surpriza mea, sînt apostrofat de un domn în vîrstă care, aproape imperativ și destul de nepoliticos, îmi cere să citesc mai tare, fiindcă ar urmări în franceză. Persoana cu pricina a fost personajul după-amiezii: a dat o mîină de ajutor traducătorului, a explicat *coram populo* echivalentul persan exact al unor termeni, mi-a pus la sfîrșit o mulțime de întrebări dificile. Am răspuns de bine de rău, convins, totuși, că întrebările aveau un singur scop: să demonstreze că naște și Iranul oameni. N-aveam oricum nici un dubiu. La sfîrșit, cînd ne-am salutat de despărțire, a ținut să-mi spună că sorbonard a fost și el, vreme de 13 ani, și că iranienii "nu sînt barbari". Nu sînt, desigur.

La conferință, și ambasadorul Teodorescu. Persana lui produce impresie. Aflu și eu, alături de alții, că a studiat la Teheran. E politicos, binevoitor și ușor artificial. O curtoazie din alte vremuri. Venise pregătit să mă scoată în oraș, l-am refuzat. Am ales să rămîn cu Ali și ceilalți tineri din Institut, la un ceai, în cabinetul lui Laleh Ghadakpour. Mai erau prezenți o prietenă a lui Laleh, Neiloufar Family și un student curios și prompt în a pune întrebări grave. Îl cheamă

Kaveh Boveiri, e traducător și poliglot. Discuții plăcute, animate, relaxate. M-am simțit între ai mei, nu am regretat nici o clipă faptul de a-l fi refuzat pe ambasador. Am mîncat mere minuscule, roșii și parfumate; am băut ceai. După cîteva ore, am decis să plecăm cu toții. De student ne-am despărțit în parcul "Studentilor": în fața celor doi polițiști care ne priveau cu atenție, cele două fete au strîns mîna băiatului, un gest interzis. Polițiștii, pe care eu îi priveam cu toată luarea-aminte, au observat scena fără cuvinte. Cîteva minute mai tîrziu, le-am spus fetelor că gestul lor curajos m-a impresionat. Mi-au promis rîzînd că în cazul meu vor fi încă mai imprudente. Într-adevăr, în fața hotelului, mi-au făcut franțuzește *la bise*.

LUNI, 19.11.

În fine liber, după decizia, pe care nu o regret, de a anula a treia secvență a conferințelor. La Institut, decizia mea nu a produs nici un fel de emoție. Au luat act. Oricum, directorul, dr. Aavani, mă avertizase că nu va putea participa la ultima prezentare. Convin cu Ali să ne vedem la 10, după micul meu dejun. Pentru astăzi îmi propune vizite. Decid să ne rezumăm la Palatul Gholestan și la bazar. Pînă la Palat, în taxi, prin același înfiorător Teheran. Traficul mă scoate din minți, e incomparabil cu orice experiență precedentă. Palatul - reședința ultimilor regi cajari, în funcție pînă la începutul anilor 30. Din cele văzute, cred că pot deduce că nici Reza Pahlavi, nici fiul său, ultimul Shah, nu l-au folosit. Palatul include o grădină bine îngrijită și are drept axă principală intrarea dinspre Terasa tronului de marmoră. Era locul de primire și de ceremonii al regilor cajari. Remarcabilă sînt decorațiunile tavanelor, din oglinzi închipuind poliedre strălucitoare. Impresie de spațiu și lumină. Remarcabile, de asemenea, turnurile de vînt. Mi se spune că reprezintă o formă arhitectonică specifică și, în același timp, o soluție tehnică remarcabilă. Turnurile, care arată ca patru minarete așezate în colțurile unei clădiri, au rolul de a colecta aerul rece și de a-l dirija către sălile clădirii pe care o înconjoară. Un sistem de aer condiționat, perfect funcțional, și apărut în deșert, unde își dovedește cu adevărat utilitatea.

După Palat, bazarul. Înainte, însă, prînzul la un restaurant lîngă bazar. Ali a avut bunătatea, după multe insistențe, să accepte să fie invitatul meu. L-am poftit să comande el pentru amîndoi. Am mîncat *kebab* de pui și miel. Gustos, mult, prompt pregătit. Excelente micile antreuri pe care Ali ni le-a pus pe masă: murături, iaurt cu mirodenii, măsline. Impresia bazarului – absolut extraordinară. Dobîndești pentru prima dată noțiunea de aglomerat. O fojgăială enormă, într-un perimetru – aflu – de 20 de km². Mi se spune că ar fi 800 de mii de butikuri în bazar. Cifra pare enormă, chiar pentru suprafața uriașă a bazarului. Pe de altă parte, unele butikuri au circa 1 m². Am și încercat să fotografiez unul. În pragul lui, pe prima treaptă, în umbră, vînzătorul. În spatele lui, înșirate pe scările abia vizibile, niște oale, vase, ceainice, din cositor cel mai probabil. Altele – pe suprafețe mari, cu vitrine strălucitoare, expunînd o varietate imensă de bijuterii. Sînt și locurile, mi s-a părut, cele mai frecventate. Ali mă asigură că iranienii sînt înnebuniți după bijuterii. Se vede că mania i se pare caraghioasă și că nu o împărtășește.

În bazar sîntem abordați destul de des, politicos, zîmbitor, însă cu toată directetea. Nu te poți supăra. Sînt curioși și – aflînd că ești străin – extrem de amabili. Într-un un butik, de unde am cumpărat baterii, primesc

o invitație la prînz. Aș fi acceptat-o bucuros, de n-am fi mîncat deja. Pe una dintre aleile principale ale bazarului, în timp ce Ali cere dezorientat relații, sîntem abordați de un tînar zîmbitor. Într-o engleză fluentă, ne spune îndată că s-a născut în bazar, că lucrează aici de la 7 ani și că ne poate ajuta să ne orientăm. Din acel moment preia conducerea. Îmi spune că îl cheamă Hossein Hosseini. "E simplu", adaugă zîmbind. După exemplul bunicului, tătălui și fraților, are un magazin în bazar. Vinde covoare nomade. Îmi explică succint diferența între covoarele nomade și cele "de oraș": amîndouă sînt lucrate manual, însă cele de oraș repetă un model desenat de computer și, de asemenea, sînt colorate artificial; dimpotrivă, cele nomade sînt unice și vopsite natural. Asta le garantează durabilitatea în timp. Ajungem, după aproape un kilometru, la buticul lui Hossein. Îmi pare mic și ascuns. Aflu, totuși, că vinde mult și bine. Nu cred că se laudă. Îl întreb dacă e milionar. Rîde cu poftă și, ridicîndu-și pios mîinile, spune: "îi mulțumesc lui Dumnezeu, nu sînt sărac!". Ne-a arătat o mulțime de covoare și de chilimuri, unele mai frumoase decît altele. L-am rugat să îmi spună cît costă: mi-a răspuns că, pentru faptul de a-l fi onorat cu prezența, va trebui să iau un covor de la el. Gratuit, se înțelege. Mi s-a părut inacceptabil, am refuzat, măgulit totuși. Am aflat mai tîrziu, de la Laleh, că era o simplă formulă de politețe. Mi-a explicat că oricărui client care cere să achite un bun – masa la

restaurant, de pildă – i se răspunde într-o primă instanță că ceea ce a primit nici nu e demn de o asemenea persoană importantă. După care se plătește, desigur. În ceea ce îl privește pe Hossein, mi-aș fi dorit să cumpăr. Nu era, totuși, momentul potrivit: eram deja obosit, Ali mă privea neliniștit din cînd în cînd, dificultatea de a alege era descurajantă. Ne-am despărțit promițîndu-i că voi încerca să vin a doua zi. N-am reușit să mă țin de cuvînt.

MARTI 20.11.

Noapte agitată, cu multiple reprize de veghe. M-am trezit obosit și, mai cu seamă, îngrozit de o nouă zi prin Teheran. L-am sunat pe Ali și l-am rugat să nu ne vedem pînă la prînz. Era mulțumit, părea să fi fost el însuși indisponibil. Încerc să beau un ceai la restaurantul hotelului, constat dezamăgit că e deja închis. Îngrozit de perspectiva de a rămîne în cameră pînă la prînz, sau de aceea de colinda din nou împrejurimile, decid să iau taxiul pînă la prima destinație convenită în ajun cu Ali: *Muzeul covoarelor*. Mulțumit de mine însumi și degustînd anticipat redobîndita autonomie, îl sun din mașină pe Ali. Cînd află că am pornit singur prin oraș, intră îndată în panică. Mă asigură că vine și el la Muzeu. Într-adevăr, abia apuc să intru că mă trezesc cu Ali după mine, identic sieși, scund, oacheș, hirsut, politicos. Pofta de a colinda singur prin muzeu s-a volatilizat. Am parcurs absent și oarecum conștiincios marea

ALI, LALEH, MEHDI, NEILOUFAR, KAVEH

încăpere care găzduiește muzeul, ingrat față de enorma cantitate de frumusețe expusă. L-am rugat pe Ali să bem un ceai. A fost, probabil momentul cel mai agreabil al zilei. Ali mi-a făcut confidențe, grav și, cumva îndurerat. Îi mulțumesc, emoționat, și îl asigur, totuși, că s-ar cuveni să fie încrezător. Mă gândesc, mai cu seamă, la faptul că Iranul are o majoritate tânără – peste 70% din populație are sub 30 de ani; la faptul că cei pe care i-am întâlnit, e drept doar la Institut, sînt extrem de cultivați și de maturi. Nu aș fi surprins, așadar, ca Iranul să evolueze rapid în direcția unei mai mari democrații. Ceea ce lipsește, poate, Iranului este un context regional favorabil, ceva asemănător Europei Centrale și de Est. E limpede, în orice caz, că nu arma nucleară – cu totul improbabilă – îi va face mai puternici decît sînt deja, ci drepturile și libertățile civile, așa cum le înțelegem în Occident.

După *Muzeul Covoarelor*, decidem să vizităm Muzeul de Istorie veche. Remarcabilă: copia codului lui Hamurabbi. Îl știam din manualul de istorie, din gimnaziu aș spune. De asemenea, originalul unei statui a regelui Darius, probabil, din granit negru de Egipt, cu inscripții plurilingve. Muzeul e plin de tinere, zîmbitoare și gălăgioase, mînuind cu dexteritate aparatele de fotografiat digitale și telefoanele mobile. Unele, cu largi cartoane, copiau exponatele prezente.

Seara, împreună cu Ali, la Institut. Încercăm să lămurim plecarea la Isfahan. Încurcat, Ali îmi spune că totul e aranjat, mai puțin biletul de avion Isfahan-Teheran. Îi spun că nu mă deranjează să merg cu mașina, dimpotrivă. Mă încîntă ideea de a vedea cît mai mult din Iran, mai cu seamă zona semideșertică dintre capitală și Isfahan. La discuții asistă Laleh și Mehdi Nasrin. Mehdi – pe care îl cheamă ca pe al 12-lea imam, cel care trebuie să vină la sfîrșitul istoriei – e și el profesor la Insitut. Cred că e prietenul lui Laleh. Iubitul, poate, e greu să îți dai seama într-o țară care inhibă prin lege orice manifestare publică de afecțiune. Mehdi vine cu ideea să mă ducă el, împreună cu Laleh, la Isfahan, cu mașina ei. Ideea ne amuză o vreme, facem glume pe seama ei, însă devine în cel mai scurt timp principala ipoteză de lucru. Le spun că aș prefera să fiu împreună cu ei, în loc de a fi simplul client al unei agenții de turism. Ali se mobilizează, obține prompt toate aprobările. Apare la un moment dat contabila cu un plic enorm de bani. Rîsete vesele, sîntem bogați, chicotește Mehdi. Laleh semnează o chitanță și promite să aducă toate facturile. Sînt mulțumit. Un ultim detaliu: Ali compune la mașină trei adevărinite. Una pentru mine, cu detalii despre cine sînt și ce caut în Iran; o alta pentru Mehdi, prin care devine simplul meu șofer (se amuză inocent); a treia pentru Laleh – ea va fi traducătoarea. Înțeleg că faptul de a fi împreună nu e în sine nevinovat, mai cu seamă, cred, în ceea ce o privește pe Laleh. E nevoie de o explicație și de un scop credibil.

Ne despărțim mulțumiți. Ali e ușurat. Convin cu Mehdi și Laleh să iau taxiul a doua zi și să vin la ea. De acolo, vom lua mașina spre Isfahan. Are și bezină destulă, mă liniștește: din cota lunară nu consumă mai nimic, fiindcă nu conduce aproape niciodată.

MIERCURI 21. 11.

Sosesc la timp, cu doar cîteva minute întîrziere. În Iran e o nimica toată, am putut deja să observ. Îi scuză traficul, dar și, mi-e teamă, mentalitatea. Sun la interfon, îmi răspunde Laleh. Coboră. Mergem la mașină, aranjăm bagajele, nu știm încă nimic despre Mehdi. Nu are telefon, nu ne rămîne decît

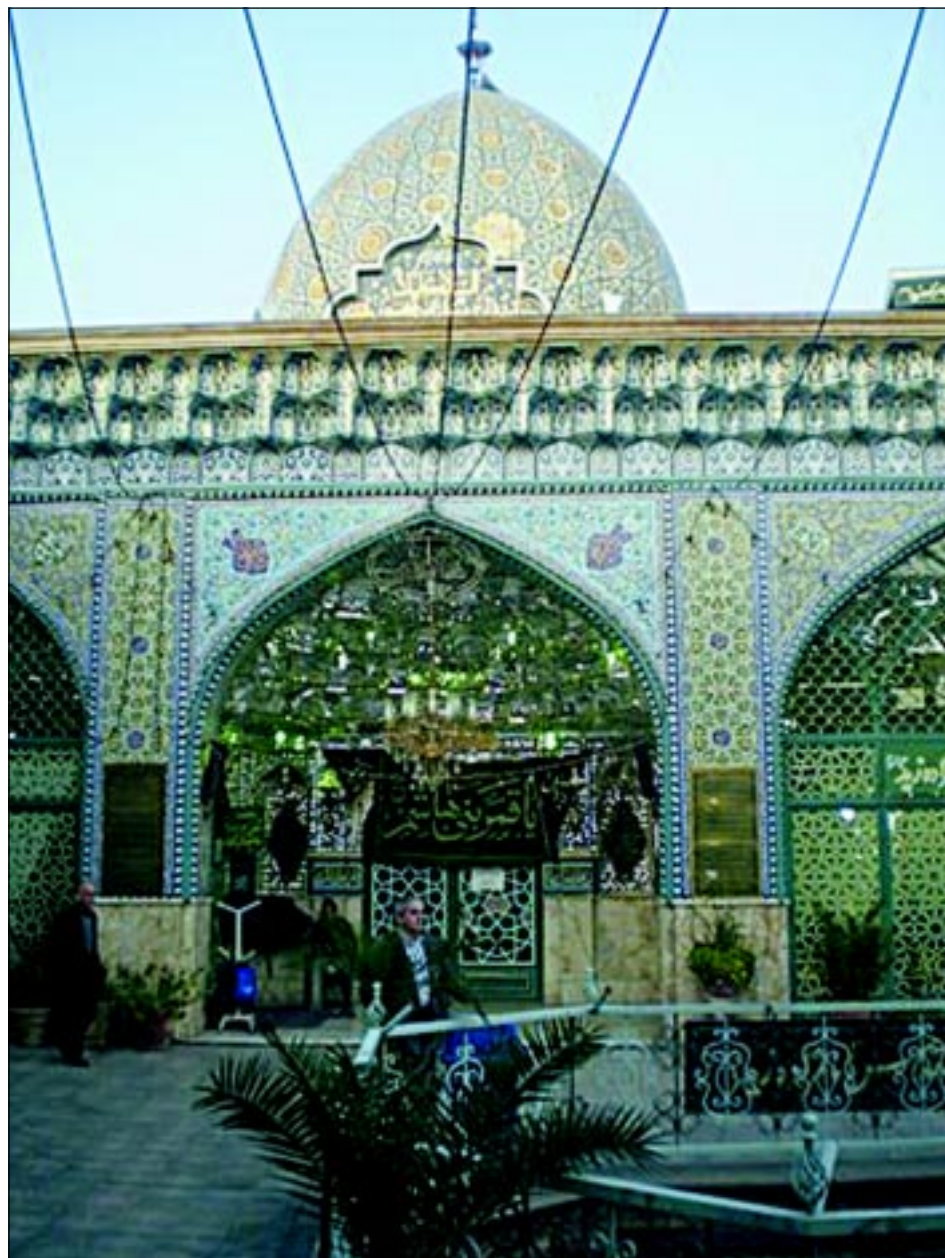
să așteptăm. Apare, senin, cu cel puțin o jumătate de oră întîrziere. Nu știe cît e ceasul, nu pare să îl intereseze, nu are de gînd să își cumpere unul. Nu te poți supăra: nu sînt nepoliticoși – dimpotrivă. Ne urcăm în mașină, eu alături de Mehdi, care conduce, Laleh în spate. Ne ia mai bine de o oră să ieșim din Teheran. Impresie de oraș imens. Mi se spune că, în funcție de zile, populația evoluează între 10 și 15 milioane. Atmosfera e bună, ei sînt agreabili, discutăm mai curînd în englezește; cu Laleh, din cînd în cînd, în franțuzește. Mehdi nu înțelege, totuși, așa că nu abuzăm. Mehdi îmi spune că și-a susținut doctoratul la Ottawa și că acolo locuiesc mama și fratele lui. Așa fac iranienii: merg în străinătate, foarte mulți, după care, senini, se întorc în țară.

Decidem să ne abatem din drum ca să vedem un templu zoroastrian. Am părăsit autostrada după Qom și am luat-o spre Kashan. Templul e într-un sat, Niassar, construit pe teritoriul unei oaze. Laleh îmi spune, traducîndu-l din persană pe Mehdi, că satul e cunoscut pentru apa de trandafiri. E un soi de distilat de trandafiri, pretinde, cu efecte curative diverse. Nu m-am îndemnat să cumpăr. Templul nu are nimic special: arată părăsit și neglijat, cum și este, în mijlocul unui peisaj dezolant. Deși nu e încă deșertul, lipsa aproape completă a vegetației mi se pare șocantă. E un soi de ostilitate a naturii, pe care, în regiunile temperate sau mediteraneene, nu o resimți. Dealurile și munții sînt golași, ca niște grămezi imense de steril. Peisaj lunar, pe care, totuși, Mehdi și Laleh îl percep ca "acasă". Se amuză cînd le vorbesc despre sentimentul strident de *unheimlichkeit* pe care îl trăiesc.

După Niassar, Delijan. În persană, "diligentă". Oprim pentru prînz în caravanseraiul Saadat, "fericirea", adică. A *famous restaurant*, mă asigură Mehdi. Nu înțeleg de ce, în ciuda faptului că nu pot să îl compar cu alte restaurante locale. Îl compar totuși cu restaurantele în care mînc de cînd sînt în Iran: nici mai rău, nici mai bun. Aceeași aglomerație, același apetisant miros de carne prăjită, aceeași promptitudine aferată a chelnerimii, aceeași rapiditate a serviciului, același meniu cu diverse varietăți de *celoo kebab*. Îi las să comande iar, decid să ia trei feluri pentru a-mi da ocazia să gust din toate: mușchi de miel, kebab de oaie și de pui. Am preferat de departe oaia, cu gust pregnant și aromă severă de animal. Prin comparație, puil și mielul sînt fără relief.

Plecăm spre Isfahan, unde ajungem după ora 4. Sînt cazat la hotelul Abassi, cinci stele, un fost caravanserai. Mi-l recomandase și Christian. "Să insiști să te cazeze la Abassi". Avea dreptate, îți taie respirația. Mai cu seamă decorațiunile infinitezimale care ornează pereții și tavanele; dar și grădinile interioare, care lasă impresia de chintesență a deliciilor orientale. Prin comparație, camera e comună, așezată într-un colț al aripii noi a hotelului, cu vederea spre nicăieri. Mi-aș fi dorit o cameră spre grădini, desigur. Îmi schimb cămașa și alerg la întîlnirea convenită cu Mehdi și Laleh. Care sosesc, desigur, cu întîrziere. S-au cazat peste drum, la hotelul Safir, "ambasador", în persană. Sînt mulțumiți de camere. Mehdi ne propune un program ambițios: piața centrală Nagsh-e-Djahan (*imago mundi*, mi se traduce), moscheile Shah Imam și Sheik-Lotfolah, bazarul și podurile – "Celor treizeci și trei de poduri" și, al doilea, Khajou. Sîntem deja în amurg, mi-e teamă pentru fotografii. Căutăm pe hartă piața, unde vom vedea și bazarul și moscheile. După vreo douăzeci de minute ajungem.

Piața se dezvăluie brusc: enormă, de o discretă, dar copleșitoare majestate și eleganță,

marcată pe trei laturi de cele două moschei și de palatul Ali-qapova. Mă plimb năuc, făcînd fotografie după fotografie, suprasolicitînd blitzul și bateriile. Mehdi și Laleh sînt măguliți vizibil de reacția mea. Vedem pe întuneric doar moscheea mare, după care ne pierdem un pic prin bazar. Simt nevoia unui ceai și le-o spun. Sînt amuzați de recent dobîndita dependență. Căutăm în van o cearărie: era una, ni se spune, a închis-o poliția din cauza narghilelor. Veneau femeile și fumau narghilea, iar poliția a decis să închidă localul. Nu înțeleg dacă e o glumă sau nu. Prietenii mei rîd, cel care ne spun istoria pare serios. De dragul meu, Mehdi și Laleh intră într-un mic atelier și cer meșterului-proprietar un pahar de ceai. Bătrînul lasă totul, aleargă la baie să spele propriul pahar, îmi toarnă serios ceai și îmi oferă cîteva cristale de zahăr. Țin zahărul în gură și savurez ceaiul, spre încîntarea tuturor. Laleh încearcă să mă învețe o complicată formulă de grațitudine, renunță repede. Îi spun bătrînului *mersi*, pe care iranienii îl folosesc și ei. Sînt avertizat să nu încerc să îl plătesc, ar fi jignit. Încerc să cumpăr ceva de la el, nimic nu mă convinge, așa că plec oarecum încurcat.

O pornim spre poduri, pe o primă stradă cu farmacii, contemporane și tradiționale, la fiecare pas. Mehdi glumește: "Regimul ar trebui să fie îngrijorat, iranienii nu se simt foarte bine." Ajungem la rîu și la primul pod, cel cu straniu nume de "Podul celor treizeci și trei de poduri". E restaurat și îmi aduce vag aminte de florentinul Ponte Vecchio. În stînga și în dreapta unei alei centrale, o mulțime de nișe. Laleh îmi spune că e locul predilect al întîlnirilor amoroase. Ricanez: "E locul unde tinerii îndrăgostiți, pe ascuns, își strîng mîinile, fiindcă nu-mi pot imagina

nimic mai îndrăzneț". Laleh rîde și traduce prompt în persană. Rîde și Mehdi. Fac fotografii și pornim spre al doilea pod. După mai bine de un kilometru pe mal, apare cel pe care îl luăm drept Khajou. După cîteva minute de derută, realizăm că ne-am înșelat: Khajou e mai jos, îl zărim în depărtare. Obosiți, după mai bine de trei ore de plimbare, ne fotografiem și plecăm mulțumiți către cina îndelung amînată. Abia mă mișc. Mehdi ne promite un restaurant tradițional. Îl căutăm îndelung și în zadar într-un cartier *nouveau riche* și eșuăm în restaurantul unui hotel. Mîncăm pește, sturion parcă. Sînt atît de obosit, încît accept să luăm un taxi pînă la hotel. Mă urc alături de șofer și îi spun eu însumi adresa: e elementar, dar le face plăcere prietenilor mei. Plătesc eu, o nimica toată.

JOI, 22.11.

Ultima zi de Iran. Mîine, foarte devreme, iau avionul spre Roma. Sînt avertizat că va trebui să fiu la aeroport cu două ore înainte de decolare, asta înseamnă că va trebui să mă scol pe la 3. Sînt deja descurajat. După micul-dejun, pornim din nou spre *Imago mundi*, cu gîndul să vizităm palatul Ali-qapova. O facem, destul de dezamăgitor: nu avem acces decît la enorma terasă care domină piața. Văd pînă departe orașul, e imens. În zare, în stînga și dreapta, două moschei: una veche, din cărămida tradițională, gălbuie, alta nouă, strălucitoare sub povara decorațiunilor. Bateriile mă lasă din nou, nu fotografiez mai nimic de pe terasă, sînt din ce în ce mai frustrat. Dezamăgirea sporește și din pricina ca Ali-qapova e închis pentru reparații: deschise sînt doar scările de acces – 6 etaje – pînă la terasă și terasă însăși.

Continuare în pagina 31

PICĂTURA DE CUCUȚĂ

UMBRA
PAUL EUGEN BANCIU

Se crede că omul merge spre Soare, că fața lui e luminată mereu, că în urmă i se întinde umbra, mai lungă atunci când se apropie asfințitul, mai adunată lângă picioarele lui la prânz. Se crede că oamenii au măsura umbrei după înălțimea lor, când de fapt totul stă în jocul razelor de lumină și că în fața Soarelui toți sunt destul de nesemnificativi pentru a nu fi egali. Se crede că dimineața umbra e la fel de lungă ca la asfințit, că la capetele vieții anii se măsoară cu zilele, cu ceasurile chiar, că e mult mai ușor să treci peste prânz, când zece ani se duc ca un fulg, doar că se adună într-o umbră prelungă. Primii pași și ultimii sunt cei mai anevoioși. Dar ce umbră poate avea un copil care merge spre Soare?

Să fie destinul despre care nu știu nimic nici părinții, nici bunicii lui? Să fie suma întâmplărilor prin care va trece dincolo de adolescență? Să fie viitorul cărat în spatele lui în acea raniță întunecată? Să fie trecutul părinților lui pe care i l-au pus în genă? Sau poate că toate acestea la un loc. Copilul merge spre Soare, tânărul merge pe același drum, bătrânul ține cu greu pasul, fără să mai ia în seamă lungimea umbrei sale care-l trage înapoi, așa cum cea a copilului îl împinge înainte. Noaptea ce va să vină va topi laolaltă toate umbrele în una singură luminată rece de Lună, ori când și ea stă ascunsă, de albastrul stelelor din Calea Laptelui, difuz, de pe tot cerul deodată, ca nimeni să nu aibă umbra aceea discretă decât sub propriile picioare.

Și munții au umbre și pădurea și copacul singuratic, și animalele de pe fața pământului, doar peștii și hârciogii și cârțițele nu au umbre, acolo în galeriile lor subpământene. Pentru râme și șerpi și toate târâtoarele pământului, umbra stă ascunsă sub pântecul lor, să nu le aducă aminte de nimic din trecutul lor, să nu le fie raniță pentru viitor. Pentru munți totul e simplu, căci pe cadranul mare al pământului umbra lor trebuie să arate ora din zi după care să-și potrivească viața toate cele vii, și copacii, și animalele, și păsările într-un joc egal până la moarte.

Doar oamenii își au propriile ornice făcute de ei și nu se mai încred în cel mare al Pământului. Doar pentru ei există trecut și viitor. Doar pentru ei, temătorii, zilele de ieri sau de demult adună toate păcatele vieții trăite într-o raniță ce se va deșerta tocmai atunci când se vor crede mai eliberați de ceea ce au făcut cu ani în urmă. Doar ei cred că dăra aceea întunecată, de care par să fugă spre Soare, și care se mărește cu fiecare an, le poate aduce în față ceva din răul făcut altădată, ceva din viața lor de odinioară pe care vor să o uite. Doar ei se tem de propria umbră de la o vreme, și mai cu seamă atunci când cred că își trăiesc o altă viață dintr-un noian de variante posibile.

Pentru toate celelalte vietuitoare de pe fața Pământului umbra nu există. Pictorii vor descoperi că umbrele ființelor și lucrurilor sunt colorate, poate la fel de colorate ca și fețele celor ce stau în lumina Soarelui ori a lămpașului. Pictorii vor descoperi că uneori umbrele au tonuri calde, mai calde chiar decât suprafețele pe care cade lumina. Poetii vor descoperi jocuri de ape în umbrele lăsate de ființele dragi, iar compozitorii ne vor spune că între lumină și umbră sunt

diferențe de tonuri și semitonuri, cu diezi și becar, pe care doar ei le aud.

Apoi din nou poeții vor descoperi că dincolo de ființa omului, în umbra sa, stă un întreg imaginar de vise și întâmplări cu ființe supranaturale, care semnifică câte ceva pentru destinul viitor, mai lung sau mai scurt, al omului, dar pentru descifrarea cărora vor trebui să fie chemați chiromanții, astrologii, necromanții, neapărat ei, pentru că în umbra fiecăruia există semnele certe ale unui transfer de vești dinspre cei dispăruți spre cei vii, prin care-i pun în gardă când se cade sau nu să făptuiască ceva spre binele lor. În umbra fiecăruia stau deopotrivă zilele omului laolaltă cu ale părinților și bunicii lor plecați de pe lumea aceasta, în propria lor umbră. Ori poate că, ne spun tot temătorii poeți, poate că umbra omului viu nu e decât o continuare a uneia ascunsă de mult neam, peste neam, sub pământ.

Doar fizicienii știu, din experiențele lor, că orice grup opac are o umbră. Vor veni din nou poeții să ne convingă că dintre toate ființele de pe Pământ doar omul nu e un trup opac, că prin rezonanța tuturor fibrelor din el, devine translucid, permițând ca întregul său corp să participe la jocul marelui și micului univers și că umbra lui nu e decât o transparență mai întunecată, colorată, cum spun și pictorii, unde se acumulează zilele vieții petrecute să se îmbine cu cele ale tuturor strămoșilor lui, ca a unui nor de vară petrecut pe deasupra dealurilor să facă mai luminoasă clipa de după trecerea sa.

Mai aproape de adevărul cugetătorilor e observația că umbra omului e o parte din noaptea ce va să vină, iar aceea un crîmpei din eternitatea de mai târziu. Și toate se leagă într-un soi de joc de ape de la marginea palpabilului, pentru că dintre toate ființele doar el trăiește jumătate în imaginar, jumătate în realitate, fără să știe niciodată când este cu adevărat el. La fel, și umbra lui poartă cu sine toate semnele unei duble existențe, așezată undeva la marginea dintre realitate și imaginar, fără de care n-ar mai fi el, ci fie un produs al propriei imaginații, fie o ființă ca toate celelalte animale și plante.

Cu umbra omului nu poți măsura timpul celorlalte ființe. El nu e bun de ornic, precum muntele. Se mișcă, fuge de umbra sa, temându-se că-l va strivi, că o ființă care-i vrea răul îl alungă de pe calea pe care și-a ales-o, îl urmărește, îl hăituește, pentru a-l ajunge și a-l contopi în întunecimea sa, pentru că dintre toate ființele, de la un timp, singur omul e cel care știe că trebuie să se teamă de moarte. Și nu sunt puțini dintre cei care văd în umbra omului semnele sfârșitului său. Văzută de către un specialist în contrainformații, lumea arată ca o piramidă de umbre, fiecare om avându-și propria umbră, adică o altă ființă care-l urmărește, îl spionează, îi ține seama bunelor, dar mai cu seamă a relelor pe care le face. Singur omul, prin majoritatea creațiilor sale: literatură, film, muzică sau arte plastice, face dovada dimensiunilor pe care le ocupă umbra în imaginarul său.

Și totuși continuă să se creadă că omul merge spre Soare, că doar în urma sa se întinde umbra, peste dealuri, ca un colos, deși majoritatea acțiunilor sale de taină se fac în absența luminii directe.

BENETTON
PIA BRÎNZEU

Cu toții știm că Benetton este o companie devenită celebră pe piața vestimentară prin articolele sale variat colorate, de bună calitate și scumpe. Puțini știu însă că dincolo de succesul firmei se ascunde o intensă campanie de promovare, bazată pe o idee originală: diferența rasială trebuie cultivată ca o alegere conștientă. Nu avem un corp cu o anumită culoare a pielii, oferit de un destin întâmplător, ci noi suntem aceia care decidem cum să fie acesta. Nu mă refer aici la convingerile orientalilor, care cred că înainte de a ne (re)încarna, ne alegem părinții, momentul nașterii și o viață potrivită karmei noastre. Mă refer la posibilitatea de a percepe culoarea pielii ca nefiind ceva foarte diferit de nuanțele unui obiect vestimentar. De aceea, în reclamele Benetton, apar adolescenți de rase dintre cele mai variate, pentru care toate culorile sunt egale și pot fi combinate în orice fel, spre plăcerea ochiului și a inimii.

Începută în anii 1980, perioadă în care publicitatea se făcea doar cu manechine albe, campania firmei Benetton a accentuat în mod pozitiv diferențele etnice. Rasa, în acest context, nu mai apare ca o problemă legată de culoarea pielii și de caracteristicile fizice ale corpului, ci devine o problemă de stil, de atitudine culturală. De fapt, odată cu variatele nuanțe ale pielii și ale vestimentației, Benetton vinde plăcerea de a privi lumea nu prin ochii celui alt, ci prin culorile acestuia. Astfel, United Colors of Benetton a devenit, ca și United States of America, un *melting pot*, unde biologia și etnicitatea sunt depășite de o acceptare tolerantă a alterității. Același lucru se vrea și atunci când răsfoiești un catalog Benetton și când diferențele dispar pentru că privirea ți se mută de la un model la altul, urmând mai degrabă legile scriiturii verbal-vizuale decât pe cele ale verosimilității anatomice. Percepută ca o graniță dintre piele și lume, articolele vestimentare suprapun calitățile naturale, moștenite genetic, peste cele culturale, stabilite artificial, astfel încât, semiotic vorbind, referentul rasial se găsește în culorile stabilite printr-o relație arbitrară dintre semnificant și semnificat.

Cele mai cunoscute imagini publicitare ale firmei Benetton se datorează fotografului Oliviero Toscani. Artistul a declarat senin că pe el nu-l preocupă să vândă haine, ci să producă imagini veridice despre tineri care populează o lume din ce în ce mai dificilă. Nu-l interesează comerțul, ci măsura în care ne putem face pe noi înșine și pe ceilalți fericiți, indiferent de pielea în care ne găsim. Și nu este asta, în ultimă instanță, ceea ce trebuie să urmărim cu toții?

KARAOKE
ADRIAN BODNARU

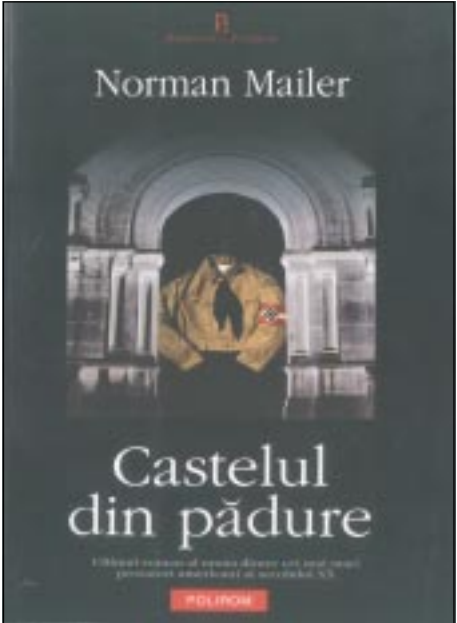
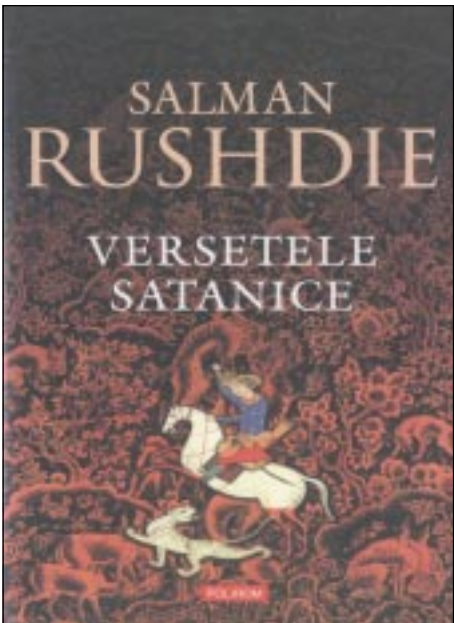
Știam că ții tinerețea sub palton,
la piept, în somnul cățelului pe care
l-ai găsit pe lângă un tub de neon
îngust ca un cuțit murdar de mâncare.

Știam că doar după aceea vei vrea
să-ți deschid să intri acolo pe unde
fiecare casă câte o perdea
și-a trecut de-a lungul luminii rotunde

Poate a venit spre tine cu o pungă,
în locul unei frunze, în urma lui,
cu toată viața înainte și lungă
ridicată în ea de vânt nimănu.

și că va rămâne cățelul la mine,
că-l voi trezi fără mâcar să tresar, —
pe toate astea le știam foarte bine,
dar nu că ții o pungă în buzunar.

NOU
la POLIROM

DEAL-VALE-DEAL PATERNITĂ FRATERNITĂ! ROBERT ȘERBAN

Acuși se împlinește anu' de când s-a născut fiică-mea. Un an de când afecțiunea, energia și interesul meu sunt concentrate spre ea. Pe 10 ianuarie a pornit în picioare! E ca un roboțel. Tot anul trecut "au născut" o serie de prieteni, evenimente care m-au readus prin maternitate și m-au făcut să-mi reamintesc "acele clipe", să dau sfaturi... părintești și ponturi.

În maternitate ar fi aproape ca-n burtă, dacă n-ar "înflori" pe pereți, din când în când, câte-o goangă. Chiar și pe faianță au aderență și viteză, așa că trebuie să mânuiești iute și fără milă papucul. Poc! și drumul fiarei spre fețișoara copilului tău se scurtează brusc, iremediabil. Important e să ți se miște ochii-n cap tot timpul și să ai în fiecare mână câte-o... armă. Noaptea, bebelușii dorm în salonul lor, pentru că acolo – spun gurile bune – nu-s insecte. Dar ca să ajungă în pătuț, copilul este transportat de către asistentă. Vrei să afli care poate să fie maximum de puls, fără să faci cel mai mic efort fizic? Vrei să fii convins că în piept ți bate, ca o fanfară, ditamai inima? Privește atunci cum femeia în halat alb, încălțată în papuci, coboară scările, într-o obscuritate de coșmar, cu puiul tău pe-un braț – se pare că tocmai pe stângul. Dacă nu auzi nici un urlet ori vreo bufnitură, înseamnă că "echipajul" a ajuns cu bine în salon, iar tu te poți lipi cu spatele de perete: te vei scurge încet, ca o înghețată-n soare.

Nu știu dacă bebelușii își notează pe pempârși AMR-ul până la ieșirea din maternitate, dar eu nici în armată n-am stat cu pupilele-n calendar ca atunci. Ziua liberării a fost una cu soare, cu vreo 13 grade la umbră, cu un obraz bărbierit ca-n reclame și cu mașina făcută bec, pe dinăuntru și pe dinafară, gata să transporte, în condiții de maximă siguranță și curățenie, comoara acasă. Țanțos nevoie mare – să vadă tot curiosul că "sărmluța" din brațe e a mea! –, cu-un zâmbet lung și lat, până la perciuni, gata să ofer date tehnice cui întreabă, dar emanând de jur-împrejurul meu un scut de protecție mai ceva ca OZN-urile din "Războiul stelelor", am ieșit victorios pe poarta maternității. Apoi, am constat, cu surprindere, că Fordu-mi poate merge și cu 50 de kilometri la oră, exact cum scrie la codul rutier, că pietonii așteaptă la capătul zebrei nu ca s-o pască, ci ca să treacă strada, că soția nu mai stă lipită în scaun și că nu mai are ochii chiar așa de mari când îmi este pasager...

Dacă veți fi șoferul mamei și copilului, ascultați-mă: nu trebuie să frânați în mijlocul străzii dacă vă strănută urmașul și mai ales să nu vă dați jos ca să-i acordați primul ajutor. Riscați să-l lăsați orfan. Păstrați-vă calmul și nu mai conduceți cu capul întors spre bancheta din spate! Alo! Puneți mâinile pe volan, aveți o viață-nainte să vă jucați cu odrasla. A început să plângă? Nu începeți și dumneavoastră, ștergătoarele nu vă șterg ochii. Privirea-nainte și zâmbiți: show-ul abia începe! La mine durează, iacă, de aproape un an. În curând o să-nceapă și talk-show-ul...

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

ÎN EST, DAR MAI LA VEST (II) RADU PAVEL GHEO

Luna trecută tocmai povesteam cum m-am simțit ca scriitor român în fața publicului din Polonia. Cum spuneam, întâmplarea a făcut ca, în mai puțin de o lună, să fac așa, un tur mic de Europă Centrală – Varșovia, Cracovia, Bratislava, Praga și apoi București, la târgul nostru de carte din noiembrie, "Gaudeamus". Iar dacă în Polonia am dat ochi în două rînduri cu cititori interesați de cultura română (cititori care mi s-au părut destul de mulți și de informați ca să presupun că acolo există un public potențial pentru noi), în Slovacia și Cehia am avut parte de alt gen de întâlniri. Puse cap la cap, toate mi-au conturat o imagine asupra stării culturii în lumea scăpată în 1989 de după Cortina de Fier.

În Slovacia și Cehia am ajuns grație unui proiect pus la cale cu minuțiozitate și entuziasm sincer de doi tineri oameni de cultură din Tîrgu-Mureș, Székely Csaba și Parászka Boróka de la revista *A Hét* (revistă în care tot ei au comentat, tradus și publicat în maghiară numeroase lucrări ale prozatorilor români contemporani). Am fost acolo împreună cu Filip Florian, Dan Lungu și Székely Csaba – el însuși prozator, doar că de limbă maghiară.

Prima întâlnire, cea din Slovacia, a însemnat și un pic de aventură, care mi-a amintit de vremurile adolescenței. Eu urma să pornesc cu trenul din Timișoara spre Bratislava, Székely Csaba venea și el cu trenul (alt tren) sau cu mașina din Tîrgu-Mureș în Bratislava, Dan Lungu pornea cu avionul de la Iași la București, unde se întâlnea cu Filip Florian, iar de acolo porneau amîndoi cu avionul spre Bratislava. Și dacă toate mergeau cum trebuie, urma să ne vedem cu toții undeva în Bratislava. Recunosc, eram ușor îngrijorat. Și totuși ne-a ieșit: Csaba a ajuns primul, m-a așteptat la gară, m-a luat de acolo, am mers la aeroport, i-am luat pe Dan și Filip și iată-ne, patru scriitori din patru orașe – și patru provincii – ale României, gata să vedem cum stă treaba prin fosta Cehoslovacie.

În Bratislava ne-am întâlnit cu editorii de la Kalligram și cu cîțiva scriitori de limbă slovacă și maghiară. La întâlnire – care a durat vreo trei ore și, dacă nu s-ar fi întunecat, ar mai fi durat – s-a vorbit în engleză, maghiară și română, multă română, cu traduceri în toate direcțiile posibile. Și acolo, ca și în Polonia, am avut o senzație ce s-ar traduce, simplu, cu un vers dintr-un cîntec patriotic prereroluționar: "Românii orișunde cresc..." Două din doamnele de acolo vorbeau

românește, Csaba vorbea maghiară și română, noi engleză și română, iar pînă la urmă ne-am înțeles și am aflat destule.

Editura Kalligram e, într-adevăr, o editură central-europeană. Publică volume originale de autori maghiari și slovaci și multe traduceri – nu doar din engleză. Ba chiar are o serie de volume publicate în engleză. Îi publică pe Márai Sándor, Nádas Péter, Jerzy Grotowski, Robert Musil, Czesław Miłosz, dar și pe Umberto Eco, Ismail Kadare, Thomas Mann etc. În 2001 la Kalligram a apărut și *Minima moralia*, volumul lui Andrei Pleșu. Directorul editurii, László Szigeti, a spus că e în continuare interesat de literatura română – ba chiar tot mai interesat, grație succesului pe care l-a avut... cinematograful românesc. Era de bănuț, dar tot a fost plăcut. Unul din scriitorii veniți la întâlnire, Pavel Vilikovsky, știa o mulțime de lucruri despre cultura – inclusiv literatura – română. Mai multe decît știm noi despre cea slovacă. Nu sîntem chiar atît de ignorați pe cît ne plîngem.

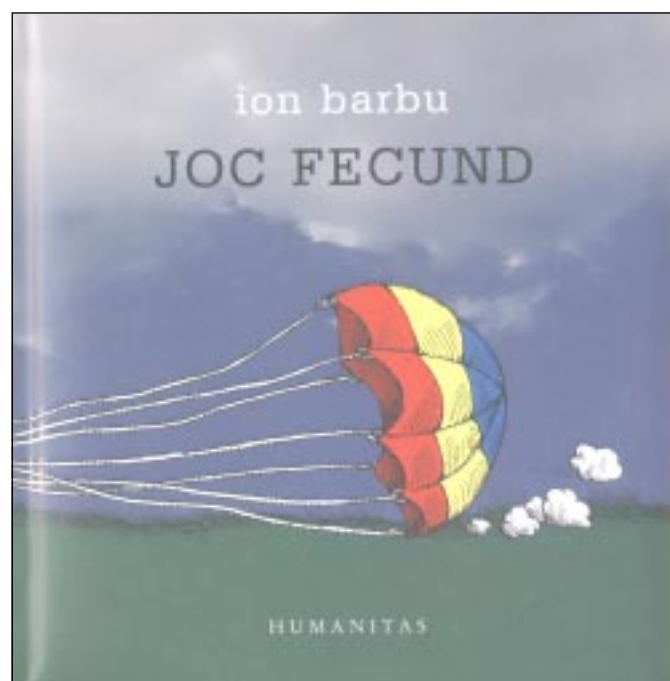
A doua zi am pornit-o spre Praga – de data asta fără Dan Lungu, care trebuia să ajungă la altă întâlnire literară, în Viena (și-acum dau un *copy-paste*, ca să se vadă: "Nu sîntem chiar atît de ignorați pe cît ne plîngem").

Mă gîndeam că în drumurile astea prin Europa noastră vecină parcă am panoramat cumva, în doar o lună, întreg traseul creației literare, de la scriitori (în Bratislava) și editori de revistă (Varșovia) sau editori de carte (Bratislava), pînă la cititori (Varșovia și Cracovia). Mai ales că în Praga nu ne-am întâlnit nici cu cititori, nici cu scriitori, nici cu șefi de editură, dar am avut ocazia să stăm de vorbă cu un reprezentant al asociației editorilor din Cehia. Și am discutat îndelung despre starea cărții și poziția scriitorului la ei, la noi, dinspre ei spre noi și invers.

Interlocutorul nostru auzise, desigur, de succesele cinematografului românesc, ceea ce ne-a ușurat declanșarea dialogului. Dar mai era și faptul că cel mai important premiu literar ceh, "Magnesia litera", care de obicei se acordă unui autor autohton, fusese cîștigat în 2006 de Petru Cimpoeșu (și de Jiri Nasinec, traducătorul său) cu romanul *Simion Vytazník* – *Simeon Liftnicul*.

După atîtea drumuri, întâlniri și discuții, desigur că am ajuns și la unele concluzii – poate pripite, poate pătinoare, dar concluzii. Despre noi și "ceilalți". Le las numai să dospească o lună.

NOU la HUMANITAS

DUPĂ NICI CÎTEVA LUNI DE PRESTĂRI SERVICIU A AJUNS GRAVIDĂ DANIEL VIGHI

Guido privește la o "Fetița comunale", cum le zice el fetișcanelor din Bălășoiu Nou, a și aflat cu ce se ocupă, practic cu mai nimic nu se ocupă "Fetița comunale", mama ei își duce traiul împreună cu sora ei în căsuțele de pe lângă fostele grajduri ale ceapeului. "Fetița comunale" a venit cu familia de undeva de prin Bistrița-Năsăud, nu știe Guido unde vine locul, știe însă Ilie Șfeic care îi și explică plictisit, dar nici Guido nu ascultă, nu-l interesează în mod deosebit locația respectivă. Zilele trecute a venit în vizită la mama și la sora "Fetiței comunale" cu o găină pe care a cumpărat-o din piață de la un țăran posac care i-a drămluit-o în mână: "ia, vezi, dom' tălianu', ce găină grasă îți dau!" S-a tocmnit așa de aspru dom' tălianu' că s-a minunat țăranul cel posac: "domnu' dragă", i-a spus, "așa ceva eu mai rar am văzut la viața mea, și pilăresc de multă vreme". "Ce înseamnă vorba asta, Ilie", a întrebat Guido, și Șfeic i-a spus că e o expresie populară care provine din substantivul pilar care înseamnă ins care stă pe piața liberă și vinde produse agricole aduse din Ungaria. Pilar și apoi pilărit, a pilări, la infinitiv, care presupune activitatea respectivă care se face la tejghea, respectivul pilar merge cu Dacia la Szeged și cumpără marfă ungurească pe care o vinde pe piață. Așadar, s-a fîrguit Guido cu țăranul, a cumpărat găina la juma de preț și s-a prezentat cu ea la mama și la sora "Fetiței comunale", acolo unde stau ele, în căsuțele rămase pe lângă fostele grajduri ale Ceapeului comunei Bălășoiu Nou. A fost mare bucurie la femeile acelea când s-au văzut cu găina, pe dată au pus apă la fier pentru opărire a păsării în vederea pregătirii unei supe pe cînte. Tot Guido le-a adus un cartuș de țigări LM, și se tot minuna cum că ele fumează așa de mult și nici nu prea au bani, adică ce spun, nu au bani deloc, însă de

fumat, fumează toate ca turcii: "de ce se spune la voi vorbele astea, a fuma ca un turc, mio socio Ilie, ce poate fi asta ?" La asemenea întrebare Șfeic a ridicat din umeri a neputință. Revin! Guido a promis "Fetiței comunale" că-i va găsi un loc de muncă la oraș, numai că nu e prea ușor, salariile sînt așa de mititele că nu ajung nici să-ți asigure plata transportului cu RATA de la Bălășoiu Nou la oraș tur-retur, la fel se prezintă situația și în cazul în care ar sta în chirie la oraș, n-ar avea să plătească atît cît cer proprietarii chiria, sau, mai rău, dacă ar avea, ar rămîne pur și simplu fără o lețcaie în buzunar. Situația nu e diferită nici în cazul surorii "Fetiței comunale" care, ce-i drept, e măritată, numai că soțul ei lucrează cînd și cînd, pe la unul și altul, mai repară cîte ceva, mai drege un tractor, mai lucrează la te miri ce reparații la case, face mortar, știe să pună gresie din asta modernă, cum a ieșit acum după revoluție. Se descurcă, dar nu prea bine că mai mult e fără serviciu. "Fetița comunale" stă de cîteva zile la Guido în apartamentul pe care el l-a cumpărat anul trecut de la Ilie Șfeic și care este acum sediul firmei ȘI SRL. Toate bune și frumoase, dacă n-ar fi la mijloc Estera, soția lui Guido, care nu suportă România, nici nu a fost vreodată în vizită să vadă măcar ce apartament a cumpărat soțul ei, cum l-a mobilat, cum a găsit tot felul de vechituri ca lumea, tablouri cu un moș cu mustați răsucite și cu doamne de dinainte de primul război mondial, obiecte populare de tors cînepa, un tablou cu îndemnul "Talprai maghiar" care ilustra revoluția ungurească a lui Kossuth din 1848. Nimic din toate astea nu voiește să vadă signora Estera care urăște cît se poate de fascist România, ba mai mult, se pare că are proprii ei informatori printre conaționali lui Guido, s-ar putea ca unul dintre ei să fie chiar Antonio, leneșul, parazitul și

nepricopsitul care a lucrat o vreme ca body-guard la Banca Veneto, nu departe de gara din Padova, prin urmare aproape de familia lui Guido, în apropierea parcului care adăpostește celebrele picturi ale lui Giotto. Și cum spun, sora "Fetiței comunale" n-a mai rezistat în sărăcia din cămăruțele de pe lângă fostele grajduri ale fostului CAP și a părăsit noroaiile cu bălți înroșite de urina de vacă și a plecat, unde altundeva , dacă nu în Italia? Guido nu a avut nici un amestec în toată afacerea asta, s-a ținut departe de frica Esterei care îl urmărea la

modul mussolinian. Sora "Fetiței comunale" a apucat prin orașele Italiei, și-a lăsat băiatul de doi ani în seama mamei sale, și-a lăsat bărbatul să se preumbe pe la unii, alții în căutare de munci prost plătite, i-a lăsat în plata Domnului și a apucat să lucreze prin bucătăria unui bistrou, de acolo a ajuns la bordel și, după nici cîteva luni de prestări serviciu, a ajuns gravidă.

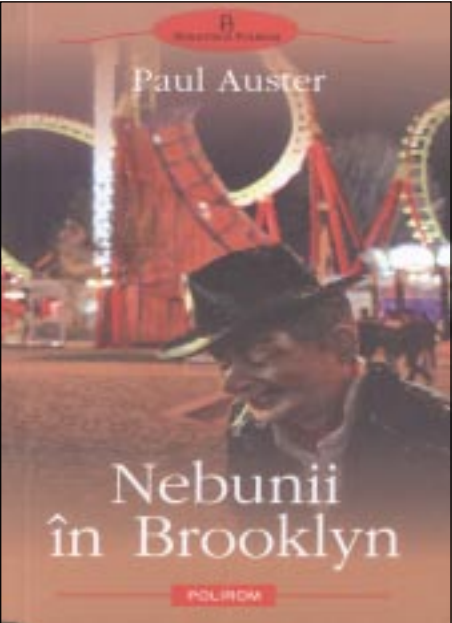
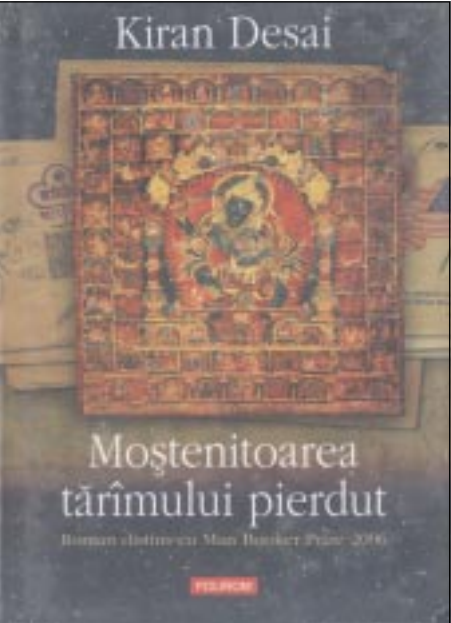
Fragment din trilogia *Un veac pe corso* - Robinson Crusoe, soldatul Svejik și Ana Magnani, vol. II

"DACĂ BOUL ĂLA NU RADEA: ACUM AVEAM REVOLUȚIE LA REȘITA!" VIOREL MARINEASA

Scriam în numărul trecut că **Matei Mircioane** a consacrat Reșiței și *Eisenwerk*-ului, adică "fabricii de fier", combinatului siderurgic, un roman conceput pe tiparul eroicomic, intitulat *Epopoea lui Ghimeș*. De fapt, prozatorul demonstrează virtuozități ieșite din comun, punând în corelație o diversitate de limbaje și de idiomuri: biblic, cronicăresc, de lemn, al mentalității și al productelor folclorice, politicesc, al poncifelor livrești; bănățenesc, oltenesc, nemțeasca oficială și cea colocvială, româneasca stricată a beamtărilor imperiali etc. Pentru a prinde într-o formulă credibilă lumea amestecată a cetății industriale spre mijlocul secolului al XIX-lea, o asemenea mobilizare de resurse nu e deloc gratuită. Venit de la sat, tânărul Ghimeș aspiră să devină *reșițean adevărat*, cu contract împănat de semnături și de ștampile. Duhul lui Eftimie Murgu plutește deasupra zonei, dar fiecare înțelege din personalitatea lui ceea ce vrea și își recită propriul discurs. Moșul de la Țerova așteaptă ca marele bărbat să fie eliberat din închisoarea de la Pesta și să dea comandă bănățenilor pentru a purcede la refacerea Dacoromaniei. Pentru carașoveanul Vlasici, adept al revoluției mondiale, Murgu ar putea fi unul dintre promotorii acesteia. Țărovanul obiectează: "Cine se luptă pentru toate neamurile n-are grijă de neamul lui"; românul nu se va înțelege nicicând cu ungurul, nici turcul cu neamțul, nici mîța cu câinele. Din tată român și din mamă unguroaică, Ghimeș socotește că "eu trebuie să împac câinele cu pisica... măcar cu forța!"

Dar autorul se pricepe să demonteze solemnitatea unor asemenea dezbateri. Atunci când Vlasici îi mobilizează pe oamenii din uzină ținând un discurs cu "lucruri scoase din cărți", starea de revoltă se dezumflă în ultima clipă, deoarece cineva pufnește în rîs: "Dacă boul ăla nu radea, acum la Reșița aveam revoluție!" Mai mult, tentativa de a trimite o delegație reșițeană la adunarea de la Lugoj, avându-i ca străjeri pe bravii Ghimeș și Ienchidu, se cufundă fără pic de glorie într-o tramă ce amintește de tipicul snoavelor rostite în serile de clacă. Conducerea fabricii se arătase generoasă, dând bani pentru trăsura și pentru hotel și chiar 10% bacșiș. Ceasul rău face ca atelajul să poposească sub Cula Arenișului, pentru ca onorata delegație să se ușureze. Acolo, la poala pădurii, cei doi preoți au fost prădați și bătuți de lotri; își aduceau aminte că au văzut unul – o lumină galbenă, altul – una verde atunci când au fost izbiți în cap, ceea ce denotă că, din motive de credință, s-a produs această departajare. Până la urmă, cu toții au fost nevoiți să se întoarcă la Reșița. Din această tevatură, Ghimeș și Ienchidu s-au ales cu niște bani pierduți și au încercat să protesteze, dar s-au potolit când au căpătat un bilet scris și cu litere chirilice, și cu litere latine: "Dați în noi?! Dați în voi! Dați în viața de apoi!" Text ce prefigurează o lozincă-avertisment ce va prinde contur peste 100 de ani: "Dai în mine?! Dai în tine! Dai în fabrici și uzine/ În combine și tractoare/ Dai în clasa muncitoare!"

NOU la POLIROM

KEMÉNY ISTVÁN

SUMARĂ AUTOBIOGRAFIE

M-am născut la Budapesta, pe data de 28 octombrie 1961. Mama este institutoare, iar tata (decedat în 1999) a fost sculptor. Sora mea mai mică este pictor restaurator. Sunt căsătorit și tată a trei copii. Mi-am luat bacalaureatul la Budaörs. Sunt licențiat în maghiară-istorie al Universității ELTE (1990). Am scris, până azi, versuri, proze, eseuri, critică literară, o jumătate de dramă, texte publicitare pe clapele unor cărți, dialoguri de filme de televiziune, iar sub pseudonim, două sferturi de roman de "trei parale". Am tradus versuri din diverse limbi prin intermediar. Am fost redactorul mai multor cărți. Câteva idei și paragrafe bune proprii se regăsesc în operele altora. Și eu am învățat destule de la alții. Mulți mi-au cerut părerea asupra unor scrieri de-ale lor. Am câteva sute de lecturi publice la activ. Am avut onoarea să dau mâna cu mari artiști și să pășesc pe patru continente. Sunt apreciat ca, mai ales, poet.

CAZUL ZERO

(TRADUCERE: ILDIKÓ GABOS & ȘERBAN FOARȚĂ)

Unu, Doi, Trei și Āilalți toți,
Numai Zeroul, bietul, nu;
Au să se care, mâine, toți,
Unu, Doi, Trei și Āilalți toți,
Iar înapoi, n-ai să-i mai poți
Vede-a, – nici tu, nici tu, nici tu.
Unu, Doi, Trei și Āilalți toți
Numai Zeroul, bietul, nu.

Zerou-așteaptă, demn de plâns,
Să se întoarne-acasă toate
Acele numere, – la prânz;
Zerou-așteaptă, demn de plâns,
Vrând să priceapă ce nu poate:
"De ce-s eu nula, între toate
Astea, – ce-și dau, când mă văd, coate?!"
Zerou-așteaptă, demn de plâns,
Ca să se-ntoarne-acasă toate.

"E greu să fii un Zero singur,
Și chiar mai mult decât atât:
Îs mai-nimicul ce mă-nsingur,
E greu să fii un Zero singur,
Neîntrebat de nimeni cât
Ai prețui, de n-ai fi singur...
"E greu să fii un Zero singur,
Și chiar mai mult decât atât!"

Zeroul fierbe, pentru cină,
O supă fiartă din nimic:
Ol gol și nicio rădăcină.
Zeroul fierbe, pentru cină, –
Doar c-o să intre-n patu-i mic,
De nu vin āilalți pân' la cină.
Zeroul fierbe, pentru cină,
O supă fiartă din nimic.

Zerou,-apoi, în pat se vâără,
Un pat de forma unui punct
Făr' de volum, – nici chiar o țără;
Zerou,-apoi, în pat se vâără
Precum, în raclă, un defunct,
Numai că doarme-abia o țără;
Zerou,-apoi, în pat se vâără,
Un pat de forma unui punct.

"Io îs nimicul, îs eroul
Nimicniciei mele proprii;
Neînțeleș e,-n veci, Zeroul!
Io îs nimicu,-antieroul, –
Ce, oare,-ar putea fi Zeroul
Decât orfanul gintei proprii?
Io îs nimicul, îs eroul
Nimicniciei mele proprii."

Și-Unu, Doi, Trei, plus Āilalți, – hăt
Depart-ajuns-au, între timp,
Când unul cată îndărăt...
Și-Unu, Doi, Trei, plus Āilalți, – hăt
Ajunși, l-aud pe-āl dindărăt
Că "Am în inimă un ghimp!"
Și-Unu, Doi, Trei, plus Āilalți, – hăt
Depart-ajuns-au, între timp.

"Așa e, zice peste umăr
Un altul, nici eu pace n-am, –
E unul mai puțin la număr;
Așa e, zice peste umăr,
Și, trebuind să știm nu *cam*,
Ci *fix* câți ni-s, – am să vă număr.
Așa e, zice peste umăr
Un altul, nici eu pace n-am."

"Unu! Doi! Trei și Celelalte,
Noi, cifrele, suntem prea multe!
Io-i spun cui vrea să mă asculte:
Unu, Doi, Trei și Celelalte,
Nici n-ați ajuns la mie,-ncalte,
Și s-au golit clepsidre multe.
Unu, doi, trei și Celelalte,
Noi, cifrele, suntem prea multe!"

De numărat, însă, nu poți
Să scapi, după ce-așa vrea votul,
Și nu știi încă dacă-s toți...
Unu, Doi, Trei, – și crește potul;
Te-ncurci la trilion, dar poți
Să spui că-i cam tot āla potul, –
De numărat, însă, nu poți
Să scapi, după ce-așa vrea votul.

"Să lăsăm baltă toate astea,
Să socotim că,-ntr-adevăr,
Suntem de față toată oastea;
Să lăsăm baltă toate astea,
De ce n-am fi cu toții-n păr?
Să n-o luăm iarăși de la zero!
Să lăsăm baltă, toate astea...
Ci, vai, rămas-am fără Zero!"

Pe Zero-l cunoșteau cu toții,
Cum se cunoaște banul rău;
Acum, însă, le da emoții.
Pe Zero-l cunoșteau cu toții,
Dar se-ntrebau cam ce duh rău
Se oploșise-n trupul său?
Pe Zero-l cunoșteau cu toții,
Cum se cunoaște banul rău.

"După modesta mea opinie,
Cred că s-a supărat pe noi,
Fi'ndcă trăgând, mai ieri, o linie,
După modesta mea opinie,
Nu-l vom fi pus în rând cu noi,
Ci *dedesubt*, nu *peste* linie.
După modesta mea opinie,
Cred că s-a supărat pe noi."

"Gâlceava asta-i o otravă,
Pe când Zeroul e defunct,
După ce, laș, a luat otravă.
Gâlceava asta-i o otravă, –
Pe când, în patu-i ca un punct,
El zace ca un pui la tavă!
Gâlceava asta-i o otravă,
Pe când Zeroul e defunct."

"Atunci, ne-ntoarcem după el,
Sau stăm aici, ascunși ca hoții?
E doar nimicnicie-n el!
Atunci, ne-ntoarcem după el?
Fiindu-i superiori cu toții,
E lesne a-l primi-n cartel.
Atunci, ne-ntoarcem după el,
După un *nimenea*, cu toții?"

"Eu nu mă-ntorc: nu-i āsta omul
Demn de-o iubire-așa adâncă;
Al lui e bălciul, iar nu domul!
Eu nu mă-ntorc: nu-i āsta omul
Ce ar avea măcar sindromul
Nimicului, – încă-n *neîncă*!
Eu nu mă-ntorc: nu-i āsta omul
Demn de-o iubire-așa adâncă."

"Să-l dăm uitării, va să zică,
Să-l mărunțim ca pe-un grăunț
Sub talpa grea, la o adică.
Să-l dăm uitării, va să zică?
S-o luăm spre infinit, adică?
Am să renunț să mă pronunț.
Să-l dăm uitării, va să zică?
Da, eu renunț să mă pronunț."

"Referitor la acest Zero,
Mai știu și eu câte ceva,
Și știți și voi că n-aș avea,
Referitor la acest Zero,
Nicio nevoie să vă cer o
Părere, – fie și de-ați vrea.
Referitor la acest Zero,
Mai știu și eu câte ceva."

"Aceasta-i și a mea părere,
Și, chit că n-am nimic cu el,
Cred că sămânța rea nu piere.
Aceasta-i și a mea părere:
Că nu-i de mers (o spun cu zel
Și-activitate) după el!
Aceasta-i și a mea părere,
Chit că eu n-am nimic cu el."

"Pe mine mă scârbește crunt,
Că l-aș scuipa, – o spun din nou!
Și-n mare, și în amănunt, –
Pe mine mă scârbește crunt
Cu trupu-i aducând a ou;
Lăsați-l naibii în cavou!
Pe mine mă scârbește crunt,
Că l-aș scuipa, – o spun din nou!"

"Zeroul e bolnav – s-o spunem
Fățiș. Noi, tot fugind de el,
N-am știut bine ce să-i spunem.
Zeroul e bolnav – s-o spunem;
Ne supără, – dar să ne punem
Cu scuipătorile pe el?!
Zeroul e bolnav – s-o spunem
Fățiș, noi toți fugind de el."

"Numai să nu vă umfle plânsul,
Compătimindu-l până mâine:
Dacă n-ai sfanți, nu-ți cumperi pâine.
Numai să nu vă umfle plânsul!
Ne fierbe terciul, – dar, de mâine,
Să-l fiarbă numai pentru dânsul!
Numai să nu vă umfle plânsul,
Compătimindu-l până mâine."

"Lăsați-mă s-o spun și eu,
Ceva-ul trebui' ocrotit, –
Dacă n-o spun, mi-e tot mai greu;
Lăsați-mă s-o spun și eu:
Zerou-i *vidul* și, mereu,
Acesta e de ocolit.
Lăsați-mă s-o spun și eu,
Ceva-ul trebui' ocrotit."

"Eu mai că l-aș iubi pe Zero,
Nimicul nu-i atât de rău,
El e-Amphión, nu numai Nero!
Eu, mai că l-aș iubi pe Zero,
E *altfel*; însă,-n felul său,
Drăguț, – când stă la locul său!"

Eu mai că l-aș iubi pe Zero,
Nimicul nu-i atât de rău."

"Aici, e vorba de nimic,
Nimicul însuși e eroul
Litigiului despre nimic.
Aici, e vorba de nimic;
Ei cred că-i de prisos Zeroul,
Dar nu pricep, nici ei, ce zic.
Aici, e vorba de nimic,
Nimicul însuși e eroul."

"Unu! Doi! Trei & Compania,
Să trecem mintenaș la vot!
Să nu ne pierdem omenia!
Unu, Doi, Trei & Compania, –
Am o-ntrebare ce, socot,
Va readuce armonia...
Unu! Doi! Trei & Compania,
Să trecem mintenaș la vot!"

"E vrutul care n-are plângeri
De-adus Zeroului amic, –
Câtiva,-ntre voi, pot fi și îngeri!
E vrutul care n-are plângeri
De-adus acestui mai-nimic?
Ci, neavând un suflet mic,
E vrutul care n-are plângeri
De-adus Zeroului amic?"

Unu, Doi, Trei și câți mai numeri,
Pe goarnă, n-au nimic a da;
Ridică, încurcați, din umeri,
Unu, Doi, Trei și câți mai numeri,
Fără a spune unul *da*,
Nici, cel puțin, în sinea sa.
Unu, Doi, Trei și câți mai numeri,
Pe goarnă, n-au nimic a da."

"Rămâne, deci, bătut în cuie
Ce,-aici și-acum, s-a hotărât.
Prea veselă, decizia nu e.
Rămâne, deci, bătut în cuie
Verdictul nostru: *cel pârât*,
Pe placul, vai, al nimănui e!
Rămâne, deci, bătut în cuie
Ce,-aici și-acum, s-a hotărât."

Iar cifrele făcut-au "Uuuf,
O rezolvarăm și pe asta, –
De-acum vorbim fără năduf..."
Iar cifrele făcut-au "Uuuf!",
Slobode,-n fine, de năpasta
De-a fi nesincere, – și basta!
Iar cifrele făcut-au "Uuuf,
O rezolvarăm și pe asta!"

(Întorsu-s-au, până la urmă,
La Zero, – dar nu știu de ce.
Confuză le e-ntreaga turmă:
Întorsu-s-au, până la urmă.
Ba soare-i, ba-ntunerice e, –
Iar taina asta nu se curmă.
De-aia, la Zero, pân' la urmă,
S-au fost întors, – nești'nd de ce.)

ÎN TRE LITERATURĂ ȘI FILM

LUCIAN IONICĂ

– Acum, la început de 2008, se mai pot face oarece bilanțuri, dragă Lucian Ionică? Eu zic că da... Dă-mi voie să te întreb: care sunt, pentru directorul Studioului TVR Timișoara, dar și pentru omul Lucian Ionică, pur și simplu, trei sau... patru realizări deosebite din anul care tocmai s-a încheiat?...

– Bilanțuri se pot face oricând, important e scopul lor, să te lauzi sau să analizezi... Din a doua perspectivă, 2007 a fost un an obinuit, în care s-au realizat multe emisiuni, reportaje, filme documentare și anchete interesante. Aș spune, totodată, că a fost și un an pregătitor pentru ceea ce urmează. Din luna mai am lucrat cu câțiva oameni minunați de la Centrul Cultural Francez și Centrul Cultural German la un proiect ce se va desfășura anul acesta în noiembrie: prima ediție a **Festivalului Internațional de Film Documentar - DocumFest - 2008**. Timișoara are nevoie de un asemenea festival, de ținută, care să aducă cele mai bune filme, precum și realizatori de certă valoare. Va fi o excelentă ocazie pentru specialiști și pentru publicul din această parte a țării să ia contact cu ultimele tendințe ale documentarului european și mondial.

– Jurnalistica, sub diversele ei modalități de expresie, este pentru tine - cred că nu plusez - un mod de existență... Care a fost momentul sau întâmplarea, sau împrejurarea, anume, care ți-a(u) determinat această opțiune?

– Fără îndoială, acest moment a fost decembrie '89. Până atunci lucrurile evoluaseră treptat: în clasa a VI-a îmi apărea un text de ficțiune într-o revistă de copii, reluat după un an într-o culegere colectivă. Fusesse o idee a lui Mircea Sîntimbreanu: se publica începutul unei povestiri și copiii trebuiau să o continue, iar el alegea propunerea cea mai interesantă. Apoi am câștigat o mențiune la un concurs literar organizat de Teatrul de Păpuși din Timișoara. Fiind la liceu, am publicat o povestire într-o revistă SF din București și tot atunci am realizat primul meu film (pe peliculă de 16 mm). După aceea lucrurile au decurs în mod previzibil, împărțindu-mi timpul între literatură și film. Revoluția a fost momentul când mi-am îndreptat atenția spre cotidian și spre jurnalism: trebuia să comunic imediat despre acele lucruri extraordinare care se petreceau în jurul meu. Am fost redactor șef adj la un ziar sindical, am fost și în prima echipă de la *Agenda*. Din 1992 am început să predau la nou creată Secție de Jurnalism, iar în 1994 s-a înființat TVR Timișoara.

– Ai publicat în diferite periodice, ca *Paradox*, *Helion*, *Echinox*, *Orizont*, *Forum Studențesc*, articole și studii despre literatura S.F., dar și lucrări originale, de aceeași factură.

De ce crezi că, în percepția scriitorului și a lectorului de la noi, literatura S.F. e considerată un fel de soră vitregă a beletristicii proprii-zise? Să fie vorba doar de o prejudecată?

– Cel puțin la unii există această impresie și ea pleacă, după părerea mea, de la o judecată pripită, superficială, nu în sensul că opusul acestei afirmații ar fi adevărat, ci în sensul că lucrurile trebuie privite în alt mod. Dincolo de diversitatea de genuri și stiluri, literatura SF are lucrări bune și lucrări slabe. Ce este valoros în SF, este valoros nu pentru că este SF, ci pentru că este literatură. La fel și în literatura "tradițională", există capodopere, dar și lucrări lipsite de orice valoare. Cred că este inadecvat să judecăm doar prin prisma

genului, iar nu opera în sine. Percepția SF-ului a început să se schimbe în ultimii ani: e văzut ca un gen onorabil. Mă întreb dacă nu cumva doar din pricini comerciale...

– Ai debutat în 1983 cu un volum de proză scurtă, *Ziua confuză*, la Editura Albatros din București. Cărei șanse s-a datorat publicarea cărții tale într-un context de-a dreptul vitreg, obtuz, ostil debutanților, în special celor din provincie, lipsiți, bunăoară, de susținerea unui critic literar cu prestația și autoritatea lui Nicolae Manolescu?

– Au fost ceva dificultăți. Cred că am predat manuscrisul prin 1980 și am fost inclus în planul pe 1982, dar nu știu din ce pricină m-au amînat pe anul următor. SF-ul forma o lume aparte, oarecum închisă în sine, dar cu un foarte mare număr de cititori. Acel volum s-a tipărit în 30.000 de exemplare. Azi, pare neverosimil. Existau câțiva scriitori cunoscuți, Ion Hobana, Vladimir Colin, Mircea Opriță, Voicu Bugariu, Florin Manolescu ș.a., care dădeau o anume credibilitate, pe de o parte politică, și anume că nu se vor depăși anumite limite, pe de alta, estetică. Autoritățile vremii nu se opuneau acestui gen literar, pentru că în el vedau mai degrabă gadgeturile.

– Țarcu, roman publicat la Editura Facla din Timișoara, în 1989, pleacă - așa cum "avertizezi" cititorul într-o scurtă "deslușire" - de la un fapt real: dispariția tragică a unui tânăr meteorolog de la stația meteo de pe muntele cu același nume... Eu, personal, m-am întrebat, citind cartea, și acum te întreb pe tine, dacă nu vei fi avut "probleme" cu cenzura epocii? Mă gândesc că un subiect axat pe o asemenea întâmplare nefericită, confundabilă cu un accident profesional nu putea fi, în chiar anul 1989, decât un subiect interpretabil...

– În mod semnificativ, nu tragedia umană a fost cea care a ridicat probleme, ci lucruri de detaliu, de exemplu: n-am putut spune "la crucea din mijlocul satului", ci a trebuit să schimb în "la monumentul din mijlocul satului", ori mi s-a cerut să arăt că un personaj este membru de partid etc. În schimb, a trecut, probabil neobservat, faptul că, la un moment dat, vorbesc, desigur nu foarte explicit, despre un episod al rezistenței anticomuniste din munți, subiect tabu la vremea aceea.

– Ești autorul mai multor filme documentare și reportaje de televiziune, nu puține dintre ele bucurându-se de aprecieri și premii prestigioase obținute la festivaluri naționale și internaționale de film. Ucenicia ți-ai făcut-o, în mare parte, la Universitatea din Timișoara în anii '80, pe lângă regretatul folclorist și etnolog Vasile Tudor Crețu. Nu crezi că unele filme realizate în acel context ar merita să fie revalorizate într-un ciclu de emisiuni tematice ale Studioului TVR Timișoara? Tot aici, te-ai ruga să-ți amintești ceva anume, din tot acel răstimp, care ți-a marcat traseul profesional și existențial...

– În Timișoara există două arhive importante cu filme pe peliculă, una dintre ele este cea de la Universitate. Fără îndoială că acele producții, în special cele despre tradițiile zonei noastre, ar trebui repuse în circuitul cultural. Este o datorie morală urgentă. Sper ca noua conducere a Universității, ce va fi aleasă în curînd, să-și propună să sporească prestigiul instituției, asta nu doar în vorbe, ci și în fapte. Atunci, acest proiect, precum și altele, vor deveni realizabile.

A doua arhivă este cea a fostului *Cineclub CFR Timișoara*, care a aparținut

sindicatelor feroviare. Acum, filmele se află în custodia *Regionalei CFR Timișoara*. Este de apreciat că ele au fost păstrate, deși, unul dintre foștii directori, după cite se spune, ar fi semnat în mod iresponsabil aprobarea de casare a lor. TVR Timișoara speră să i se permită să efectueze operațiunea de transpunere pe suport digital a ambelor arhive, numai astfel filmele vor putea ajunge la publicul larg. Mulți vor avea o revelație văzând calitatea artistică și limbajul cinematografic novator practicat la Timișoara în anii '70.

În ceea ce mă privește, îi datorez foarte mult lui Sandu Dragoș, cel care a contribuit esențial la constituirea celor două arhive. De la el am început să învăț ce înseamnă filmul și ce înseamnă să lucrezi în echipă. În urmă cu 50 de ani el a înființat primul cineclub de producție film din România, pornind totul de la zero. Pe Vasile Tudor Crețu l-am cunoscut mai întâi la cineclub. Eu am crescut la oraș, fără rude la țară. Despre sat aveam reprezentări false, îmbibate de superioritatea celui care s-a jucat pe asfalt. După ce am trecut la Universitate, cu ajutorul lui Vasile Tudor Crețu m-am apropiat de etnologie, am participat la culegerile de folclor, am realizat împreună filmele despre obiceiuri și îndeletniciri tradiționale. Astfel, mi s-a dezvăluit o lume nebanuită, complexă, fascinantă. De asemenea, îi sunt îndatorat profesorului Constantin Grecu, pe care îl cunosc din vremea studenției, pentru încredere și sprijinul oferit în studiul filosofic.

– Anul trecut, s-a renunțat, probabil din motive financiare, la câteva emisiuni culturale, care își dobândiseră o anume audiență... Care este, în momentul de față, ponderea emisiunilor culturale în grila de programe a Studioului TVR Timișoara și care sunt, după părerea ta, ca director, emisiunile de succes, de acest tip?

– Nu e un secret pentru nimeni: cultura costă, și e normal să fie așa. Nefiresc este ca un creator să nu fie plătit pentru munca sa. Rămâne de discutat cât anume, cum se cuantifică valoarea în bani, cum se stabilește "cota" unui autor etc, dar aici intrăm într-o zonă oarecum tehnică. Una din misiunile importante ale TVR Timișoara, ca post public, este să promoveze cultura și pe creatorii din partea de vest a țării, ceea ce facem cu bucurie. Ne preocupă să asigurăm un echilibru firesc, fără a ignora valoarea, între județe, între cei afirmați și cei ce bat la porțile consacării, între diferitele domenii ale culturii și artei, între cultura înaltă și

cea mai accesibilă ș.a.m.d. Dorința noastră este să atragem publicul spre cultură, nu să ridicăm bariere, tocmai de aceea ne interesează accesibilitatea și atractivitatea emisiunilor. Nu este suficient să ai multe emisiuni de cultură, contează și cum le faci, sunt sau nu plictisitoare? Aduc ele ceva nou sau sunt banale? Care este calitatea de om de televiziune a moderatorului, "trece el de sticlă", are credibilitate? Pentru unii, emisiune de cultură înseamnă doar doi sau trei oameni care stau de vorbă în platou, dar televiziunea este și altceva, nu numai orgoliul de a te vedea pe ecran. Înseamnă și reportaj, și documentar, și anchetă etc. Daniel Vighi a renunțat la o emisiune de platou și a optat pentru un format ce presupune filmări pe teren. Nu pot decât să apreciez această decizie a lui. În momentul de față, TVR Timișoara are următoarele emisiuni de cultură, respectiv realizatori: "Dialog spiritual" (Claudiu Arieșeanu), "Universul culturii" (Vasile Bogdan), "Spații subiective" (Ilinca Ilian), "Acum despre atunci" (Veronica Mihoc), "Amintiri necesare" (Daniel Vighi). Știri și reportaje culturale realizează Tania Țunaș. Teme culturale sunt abordate ocazional și în alte emisiuni, după cum din când în când oferim și înregistrarea unor concerte sau spectacole de dans, teatru și operă. E mult, e puțin, la trei ore de program zilnic?

– De-a lungul anilor, ai practicat diverse profesii și ai schimbat mai multe locuri de muncă: mecanic ajutor de locomotivă, tehnician instructaje audiovizuale, realizator de filme, sociolog, profesor de liceu, regizor de montaj și redactor șef la TVR Timișoara, cadru didactic universitar și, iată, acum, de mai mulți ani, ești director al TVR Timișoara. O biografie demnă de a fi invidiată de orice prozator și realizator sau regizor de filme... Nu-mi rămâne decât să te întreb: pe când un nou roman semnat de Lucian Ionică?

– La această enumerare aș mai adăuga ceva: într-o vară, elev fiind, am lucrat cinci săptămîni, în trei schimburi, la o uzină timișoreană, într-un atelier de strungărie - de neuitat. Faptul de a fi cunoscut direct mai multe medii reprezintă, după cum spuneai, o experiență importantă pentru mine ca prozator. Totodată, mă ajută și în munca de acum de la televiziune. Îmi doresc să mai fac film documentar și să mai scriu, pentru că simt că am ceva de spus.

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU

O FLORĂ DE SONURI
CARMEN D. BLAGA

În urmă cu vreo zece ani mi-a vorbit despre un roman la care lucra cu o anumită viteză – era un roman "teoretic" în care – așa înțelegeam eu – personajele treceau printre oglinzile paralele ale întrebărilor: "cum se scrie un roman?", "ce înseamnă să fii cititor de roman?", "cum trăiește și cum moare o carte?" Erau întrebările profesorului de literatură comparată care voia să tragă concluziile, într-o istorie personală, asupra unor lecturi îndelungi. Nu se putea rosti repede despre toate. Sau nu le putea divulga "profanului vulg". Dar într-un roman putea vorbi despre ele aleșilor culturii. Mi s-a părut că e prea mult, i-am spus că e prea mult. Fiindcă voia să facă mereu prea mult, am avut o oarecare ezitare când Robert Șerban mi-a spus că are între cărțile de poezie ale edituri Brumar una semnată de Carmen. I-am citit poeziile care apar în această pagină. Sunt admirabile prin felul în care experiența intelectuală devine vehicolul unei înțelepciuni suave, așa cum se întâmplă să fie în poezia unor cărturari de anvergura lui Noica, Petru Creția, Sorin Mărculescu, Corneliu Mircea. Ființa gânditoare înlătură leștul de cuvinte înțepenite – trăiește o purificare sub semnul acestei religii condensate în marea poezie. Sau, cu alte cuvinte, în Cărțile sacralizate de iubirea cititorului unic. (Cornel Ungureanu)

1. THRENOS

Lăștri
Cu plânsul înnodat în cerul gurii
Capetele vibrând la întâmplare
Îmi zgândără somnul

Lăștri
Sub bolți
Sub colți
Sub porți
Sub morți

O dără mieroare acoperă-ncet
Punțile de calciu și sare
Ca o ceață de ochi de-abia deschiși

O, fărâmare-a stâncilor în mături,
a apelor în cețuri,
a verdeții în putrelele gălbejite sucuri
ce, poate, vor hrăni vreodată o roadă
de cărnuri moi dospind în așternuturi,
a flăcării în umbre pe-un perete,
a lamei de aramă în atomi!

O, despărțire-a sinelui de sine,
O, despletire-a propriului de propriu –
Nenumărate straturi ogindire
Și totuși orbitoare-n oglindire –
De unde izvorăște cataracta
Ce zămislește-a ochiului orbire,
Împetritată lacom cu imagini?

„Să te lași să îngheți în crevasa
Dintre lucruri și numele lor –
E vreo minciună mai dulce, mai devastatoare?

2. PARTHENEIOS

Să fii casă luminii împletite din umbre,
Să primești razele știind:
Nici oasele trupului,
Nici volutele minții
Nu le pot împăcli vreodată

(nedesăvârșirea, miracol al ființării
ce mă face să te primesc fără să te posed
să te adăpostesc în plasa de jerbe din miezul
memoriei ce ne îndoaie genunchii).

Neîndurător e zeul, fecioarelor,
Dar numai astfel poate el fi și al nostru.
Bucurați-vă întru durere,
Cu tâmpile năucite de vijelia
Sângelui zeiesc.

3. EPITHALAMION

Numele tău
mi s-a întipărit în palmă
nici nu știu de când a apărut
printre stelele, grilele și crucile parcelor,
agățat de o ramură
a liniei inimii

nu știu dacă mâine va mai fi acolo,
dacă nu se va prelinge în vreo stea,
ori nu se va frânge de vreo cruce

Dumnezeu mă privește amuzat
cu ochii tăi
și tace mai departe

Față în față
măinile – spun
măine – spui
și, într-adevăr, mâna mea dreaptă
nu acoperă mâna ta dreaptă
și doar o margine a inimii mele
bate în dreptul unei margini a inimii tale
vino – spun
vină – spui
ochii mei privesc cerul peste umărul tău
ochii tăi privesc cerul peste umărul meu
și gândurile noastre – poduri întinse spre-același liman
ne duc spre un alt țărm pe fiecare
te-ntorci cu spatele
mă-ntorc cu spatele

și mâna mea dreaptă acoperă
mâna ta stângă
inima mea bate exact
în dreptul inimii tale
iar ochii noștri cuprind
cerul întreg

spate la spate
purtați la vale de-un plaur
dedesubt – fluviul
între noi – aer încins

4. BOUKOLIASMOS

(Intră EFEBII)

PĂSTORII: Pășește-ncet, copile, peste plai
De tină, tihnă, zvâcnet și-ncolțire,
Ca talpa să-ți cuprindă, se prefire
Prin firea-ți al Demetrei duh bălai.

Pășește-ncet, copile, peste râu,
Căci toate sufletele ard ca torțe-ntre-însul
Și nu e drept să pedepsești cu plânsul
Acel popor care-i destinul tău.

Pășește-ncet, copile, peste hău,
Pășește-ncet, copile, peste hău...

EFEBII: Pan! Pan! Pan!

ASKLEPIOS: Văz mărgelat, ciobește-te în praguri!
Auz rotit de ouroboros și păuni!

EFEBII: Pan! Pan! Pan!

ASKLEPIOS: Străvezii citherele, necuprins cântul!
Fărâma-te văz mărgelat, urmează cântarea!
Jerbe de tonuri adastă în palma lui Pan,
Gata să rodească pajiști, să stâmpere arșiți...
Arate-se Pan, de-i e voia, iar noi voi lui ne-om supune.

5. PASTORALĂ

Să-mi fi fost dată noima celor ce-s
legate dincolo de firea firii
plutind în plasma orbitoare dintre
mine și chipul meu
tine și chipul tău
când fluidul se-aprinde
și chipurile cad
măști de sticlă subțire

doar lamura a ochiului orbire
în fața dărei de-aer ce-au descris
între ce nu se vede și ce nu e
mă-mpinge din chilia cărnii mele
dar zvâcnetu-n afară-i fără urmă

Cu mielul la piept
Urci și cobori praguri
Prin văile abrupte mirositoare

Te desfaci între scoarțe de arbori
Te fereci în neprețuită făptură a pietrei
Te dai și te regăsești în clopotele umbrei
Mereu mai mult o floră de sonuri
Din apele ce-s date să le-ncepi.

Temători, ochii se-adăpostesc în retine.

6. EPINIKE

PAN (*ținând la piept mielul*): Cu mâini de aer m-alintă
mumele

Văd rădăcina ierbii de mâine.
Capetele nu știu încotro se-ndreaptă:
Hyle se preface, matca rămâne.
Palma și limba și ochiul, urechea
Pietre-s la marginea râului mare.
Din comisura internă-a făpturii
Fulgerul-aripă ne desfășoare!
Poteci de aer brăzdează stâncile –
Darul de viață al zeului viu –
Ne-nrouează hărțile frunților
Cu nimburi de haruri peste pustiu.

Ceva ca o piatră moale, ca un clăbuc
Te arde pe șira spinării înăsprit
Știi: coșul pieptului sau lira din țeasta de broască – tot
una

Praguri de piatră respiră cu tine în șuierul ierbii
Inima – boare de lujeri din sfârcuri cu lapte
Ousia! Ousia!

MÂTUL, CANCELARUL ȘI PARLAMENTARIIL DANA CHETRINESCU

Citind că nepotul lui Bismark este cel mai leneș parlamentar german, lipsind de la ședințe și ațipind în plen, nu putem fi încercați decât de un sentiment specific românesc: privim, cu bucurie sadică, cum o biată și nevinovată capră nemțească își dă obștescul sfârșit pe altarul sacrificial al competiției neloiale dintre vecini. Într-un volum de imagologie bănățeană, sta scris, pe vremea când germanii din Banat erau încă la fel de numeroși ca românii, că cei din urmă privesc cu mirare peste gard la ograda neamțului, care este mai mare, mai măturată, mai bogată, la neamțul care pleacă mai devreme dimineța la arat, la prăjiturile mai bune din cuina nemțoaicei și, nu în ultimul rând, la mâțul neamțului. Acesta este gras, cu blana lucioasă de la atâtea pașeturi, răsfățat de întreaga familie, tronând în soba mare, ca o adevărată mascotă a bunăstării șvăbești, în timp ce mâțul românului, slab și jigărit, se ascunde prin toate cotloanele de frica piciorului nemilos al proprietarului mai puțin simțitor la cheștiunea protecției animalelor.

Norocul mâțului românesc din acele timpuri a fost că stăpânului său îi plăcea să se ia după gospodarul din vecini și să-și îmbunătățească traiul după modelul pozitiv zărit peste gard, așa că, prin contaminare, felina autohtonă s-a putut bucura și ea în voie de gustul smântâniei și de moliciunea pernelor din patul mare. La șaizeci de ani de atunci, însă, lucrurile nu mai stau așa. Nemții au plecat, iar românii ar fi trebuit să-și lungească gâtul cam mult pentru a-i mai zări pe aceștia peste gardul de sârmă ghimpată. Așa că practica trasului cu ochiul și a folosirii exemplelor pozitive s-a stins încetul cu încetul, ca zimbrii din rezervație. Ea a fost înlocuită de un sentiment mult mai firesc pentru aceste meleaguri, atât de plenar ilustrat de proverbul mai sus evocat. Acum, gospodarul local (și, de ce nu, chiar mâțul cel jigărit) ar face tot posibilul să aducă și jivina vecinului în aceeași stare de jalnic abandon, privind apoi mulțumit la roadele acestui mod de-a înțelege competiția.

Și iată cum cititorul articolului despre urmașii cancelarului trușă, care a băgat în sperietă toată Europa cu celebra sa politică *ferro et igni*, "prin fier și sânge", prusacul pur sânge care a sacrificat totul în numele unei Germanii unite în jurul legendarei Prusii, lasă mulțumit să-i cadă în poală ziarul care l-a informat că nepotul acestuia face de răs nu doar memoria înaintașului, baron Otto, ci și reputația de Ordnung und Disziplin (über alles) a statului german. Noi, în pielea cititorului cu pricina, zâmbim apoi, privind în zare, cu plăcere și melancolie, spre o nălucă ce ne-a inspirat cu adevărat: unii membri ai Bundestag-ului chiulesc de la datorie, moțăie în fotolii, sunt dezinteresați de dezbateri, își văd netulburați de afacerile personale, sunt poate incoerenți când sunt întrebați de ce fac aceste lucruri sau de ce nu se pot exprima fluent într-o limbă străină de circulație. Ei, mă rog, poate am exagerat puțin. Poate că nu fac toate aceste lucruri, dar măcar unele dintre ele sunt trecute în ziarul cu pricina, negru pe alb și în compania ilustra a numelui unuia dintre nemții cei mai cunoscuți din lume.

Nepotul lui Bismark se face, așadar, de răs și strică și rămășița de imagine de care se mai bucură marele soldat al secolului trecut. O imagine atât de influentă încât, până la cel de-al doilea război mondial inclusiv, multe dintre marile succese ger-

mane îi purtau numele. Ultima asemenea realizare a fost puternicul crucișător al marinei lui Hitler, care a îngenucheat toate flotele Europei, fiind cât pe ce s-o dea gata chiar și pe cea a lui Churchill. După multe victorii uimitoare, culminând cu celebrul *Rheinübung* din zona Peninsulei Scandinave, în urma căruia invincibila navă germană își adjudecase supremația pe mare, le-au trebuit marinei și aviației britanice săptămâni întregi pentru a-l reduce pe Bismark la tăcere. Când acest lucru s-a întâmplat în fine, în mai 1941, catastrofa a atins cote cel puțin similare cu povestea Titanicului, dacă nu și mai și: din 2.200 de marinari aflați pe vas, doar 115 au scăpat cu viață, cei mai mulți dintre aceștia fiind oricum făcuți prizonieri de aliați cât ai clipi. De la această oră astrală a omenirii încoace, nimeni nu a mai îndrăznit să se joace cu destinul și să dea unui lucru, oricât de neînsemnat sau, din contră, de faimos, numele fatidic de Bismark.

Cu oamenii, firește, lucrurile stau altfel: urmașii cancelarului de fier ar putea cere ca acest nume să le fie șters fără urmă din actul de identitate, dar aceasta numai dacă ar fi extrem de superstițioși din fire. Și cum această meteahnă nu cred să-l fi caracterizat nici pe strămoșul arhetipal Otto, implicat, se spune, doar în timpul studenției în nu mai puțin de douăzeci și șapte de dueluri, nu văd de ce urmașul său din Bundestag ar suferi de pe urma ei. Așa că parlamentarul nostru leneș se numește Bismark, făcând să se ducă pe apa sâmbetei o jumătate de secol de istorie demnă și plină de vitalism a Germaniei.

Noi, cititorii, zâmbim satisfăcuți, după cum spuneam, doar pentru că suntem români. Dacă nu am fi, probabil am plescăi din buze a dispreț, păstrându-ne zâmbetele pentru știri mai constructive, cum ar fi, de exemplu, cele despre membrii propriului nostru parlament sau guvern care: sunt condamnați penal dacă au călcat pe cineva cu mașina conducând în stare de ebrietate, sunt dați afară dacă se joacă cu nepoții de-a votul secret, li se taie din leafă dacă nu sunt prezenți la serviciu pentru a vota legi importante pentru copii, bătrâni și prea multe alte categorii la fel de defavorizate, li se retrage imunitatea parlamentară dacă lansează calomnii asupra oricui le stă în drum, li se face mustrare dacă citesc ziarul fără nicio rezervă și în văzul tuturor în timp ce li se adresează Președintele sau Primul Ministru, în fine, sunt sancționați în orice fel dacă dau dovadă de indolență, insolență și multe alte afecțiuni cronice ale politichiei mioritice. Dar, pentru că suntem români, râdem mai bine dacă vecinul nostru a pățit așa o rușine chiar și o singură dată, în mod excepțional, iar acest vecin s-a acoperit de ridicol pentru că, spre deosebire de mai îndepărtații cumetrii niponi, care își iau viața fără să stea pe gânduri pentru mult mai puțin, a ales să treacă – mai puțin exigent decât prusacii de acum 150 de ani – cu vederea această excepție. După ce că lăsăm cornuta de vizavi să piară în chinuri groaznice, mai și manevrăm cu dexteritate binoclul de operă pentru a zări paiul din ochiul celui care se produce în comedie, spre a ne face lectura ziarului mai puțin lipsită de cap și coadă.

¹ Virgil Nemoianu, "Scrisori și schițe bănățene", în Smaranda Vultur (coord.), *Germanii din Banat*, Paideia, București, 2000.

NEPOTUL LUI BISMARCK CIPRIAN VÂLCAN

Contele Carl-Eduard von Bismarck, 46 de ani, nepotul marelui Otto von Bismarck, a primit de curînd din partea presei titlul de "Cel mai leneș parlamentar al Germaniei" din pricina dezinteresului său manifest față de mandatul dobîndit în urma alegerilor din 2005. Nu știm exact dacă longilinel aristocrat preferă să-și petreacă timpul la partide de vînătoare, dacă oferă lecții de echitație unor tinere intelectuale din țările baltice interesate de glorioasa istorie a familiei sale ori dacă își omoară vremea tăind, în semn de sfidare, la propriu, frunză la cîini în diverse parcuri de pe teritoriul landului Bavaria, folosind o foarfecă de aur de producție germană. N-am reușit să aflăm nici dacă a citit *Le droit à la paresse* a lui Fargue, nici dacă e un discipol al leneșului Rivarol, nici dacă tehnicile de relaxare pe care le practică presupun și un dram de mizantropie. Știm doar că pare dezgustat de culoarele Parlamentului, de fețele de șobolani politicoși ale colegilor săi, de costumele lor mereu ireproșabile, precum și de discursurile interminabile în care se pomenește la nesfîrșit despre competență și onestitate. În plus, s-a declarat încă de la început un adversar înverșunat al muncii fără măsură, al stahanovismului bezmetic, al obsesiei activismului fără sens. Singurul proiect de lege la care a contribuit alături de un deputat de orientare anarhistă din Partidul Verzilor se referă la constituirea unui fond european de 87 de miliarde de euro pentru cumpărarea a 25 000 de km pătrați în vestul Portugaliei sau în centrul Tunisiei, spațiu care ar trebui utilizat pentru crearea unui Mare Ducat al Leneșilor. Acest stat atipic, plănuie inițial să ia ființă pe teritoriul Principatului San Marino, ar trebui să-i primească pe toți acei oameni care pot invoca suficiente rațiuni de ordin metafizic sau teologic ce îi împiedică să împărtășească valorile contemporanilor și înclinația inexplicabilă a acestora pentru muncă. Marele Duce va fi ales prin tragere la sorți, iar titlul astfel dobîndit va fi ereditar, fiind transmis pe linie masculină. Supușii Marelui Duce vor fi selectați în urma unor proceduri riguroase propuse de agenți ai MI5 și Mossad, trebuind să-și dovedească inapetența înăscută pentru orice activitate cu scop utilitar, refuzînd, chiar cu riscul de a-și pierde viața, să se conformeze dictaturii celor care muncesc și îi îndeamnă la muncă. Iubind tihna, dezordinea ludică, actele gratuite, creativitatea discontinuă, contemplația dezinteresată, ei vor trăi fără armată, impozite ori servicii poștale, bucurîndu-se că nu trebuie să dovedească nimic, nu trebuie să concureze cu nimeni, nu trebuie să mulțumească pe nimeni. Anarhiști, atipici, ateii, vor trăi de pe o zi pe alta, fericiți că sînt lăsați în pace, că liniștea nu le e tulburată de cutremurele de la bursă, că seninătatea nu le e umbrită de morbul agonistic al contemporanilor înghesuți sub flamura Marelui Imperiu al Precipitării și Efortului Continuu. Cînd ceilalți vor începe să moară de extenuare ori cînd vor fi transportați de urgență în proporție de masă la diversele clinici de psihiatrie devenite neîncăpătoare, leneșii vor privi cu uimire soarta vecinilor acestora importanți și puternici, însă nu vor catadicsi să-și întrerupă reveria și să se urnească din pat...

Există unele voci care vorbesc despre șansele importante ale lui Carl-Eduard von Bismarck de a obține titlul de Mare Duce al Leneșilor fie prin derogare de la regulile propuse, fie prin înțeleapta falsificare a tragerii la sorți cu încuviințarea Comisiei Europene. Cu toate acestea, leneșii latino-americieni fac un lobby intens pentru a-l convinge să accepte o altă funcție, aceea de director al Muzeului Lenei, inaugurat acum două săptămîni la Bogota.

TEATRU CU "T" MARE

ATTILA BALÁZS

DIRECTOR AL TEATRULUI MAGHIAR DE STAT "CSIKY GERGELY" DIN TIMIȘOARA

Alina Mazilu: Ai preluat de curând direcțiunea Teatrului Maghiar de Stat "Csiky Gergely" din Timișoara, teatru al cărui actor ai fost o perioadă lungă de timp. Având în vedere faptul că provii din interiorul teatrului, te consideri avantajat în actuala funcție din acest punct de vedere?

Attila Balázs: Provin din interior, deci cunosc problema din punctul meu de vedere, anume acela de actor, iar ceea ce m-a privit până în acest moment, mă privește și de acum înainte. Cred că e în avantajul meu faptul că mă cunosc colegii, că știu cui se adresează și cu cine au de a face. Lumea știe că mi se poate adresa, iar eu sunt aici pentru a lua cunoștință de orice probleme apărute și pentru a încerca să găsesc soluții.

Daniela Boboiciov Magiaru: Care este specificul Teatrului Maghiar din Timișoara?

- Teatrul Maghiar este un teatru de repertoriu. Astfel, noi ne propunem să jucăm pentru publicul din Timișoara și să avem o paletă variată de oferte: piese clasice din literatura universală, piese din literatura maghiară – pentru că suntem un teatru de expresie maghiară – piese muzicale și, ca o noutate pe care aș vrea să o introduc, teatru de mișcare, teatru dans. Vreau să punem accentul pe actorii tineri ai teatrului, care vor să se afirme, care sunt dornici să se exprime. Cred că trebuie să li se acorde această șansă și să li se creeze condiții adecvate de muncă. Limba maghiară ține de specificul Teatrului Maghiar, însă noi vrem să jucăm teatru cu "t" mare.

D.B.M.: Ai eticheta Teatrul Maghiar drept "teatru minoritar"?

- Nu, noi jucăm teatru. Vrem să creăm spectacole bune la care să vină și spectatori timișoreni de alte etnii decât cea maghiară și să ajungem la un standard calitativ la care să fim invitați și în centre culturale importante din țară și din străinătate și în festivaluri.

D.B.M.: Care ar fi atuurile Teatrului Maghiar la această oră?

- Marele avantaj este acela că dispunem de o trupă tânără, care este dornică să joace. Eu mă bazez mult pe această trupă, care consider că e formată din oameni extrem de talentați. Mulți dintre ei au și voci foarte bune, cântă bine, se mișcă bine, acestea fiind șanse mari. În contextul acesta urmează să facem un spectacol muzical, ce va constitui următoarea noastră premieră. Colectivul tehnic funcționează, ceea ce este, de asemenea, foarte important. Este adevărat că lucrurile se mai pot îmbunătăți și din partea conducerii pentru asigurarea unor condiții de muncă mai bune.

De asemenea, trupa este destul de stabilă și așteptăm ca în cursul anului să o completăm cu noi absolvenți ai facultăților de actorie. Vor fi în jur de 40 de absolvenți anul acesta – un număr foarte mare, pe care îi așteptăm. Dintre ei vrem, de fapt, să îi alegem pe cei mai buni.

A.M.: Ai întâmpinat dificultăți în decursul ultimelor săptămâni, dificultăți la care nu te-ai fi așteptat?

- În fiecare zi se ivește câte o nouă dificultate; în fiecare zi ai parte de surprize la care nu te-ai fi așteptat; te trezești bine dispus, intri zâmbind în teatru, dar în fiecare colț e câte o bombă. Dacă aș privi lucrurile pesimist, nu aș rezista nici o săptămână. Eu însă am încredere în oameni, în faptul că ei vor să rezolve problemele apărute, că vin la mine nu numai cu problema respectivă, ci și cu sugestii și cu soluții.

A.M.: Care consideri că sunt problemele majore cu care se confruntă Teatrul Maghiar în momentul de față?

- Cea mai gravă problemă este legată de sala de spectacol, care se află într-o stare deplorabilă – din fericire nu trebuie clădită de la zero, dar ea trebuie renovată temeinic, nu doar modernizată sau redecorată. Din fericire, primarul Timișoarei ne-a promis că anul acesta se vor face reparațiile necesare.

A.M.: Având în vedere aceste promisiuni, va trebui să ții seama de ele atunci când se stabilește repertoriul. Cum vei proceda?

- Dacă sala intră în renovare, punem în aplicare planul B – adică vom juca în Sala Studio, respectiv în spații alternative. Dacă se încep lucrările de reamenajare, vom realiza spectacole în alte spații, spații care, din fericire există în Timișoara, iar publicul va trebui să înțeleagă acest fapt.

A.M.: Are Teatrul Maghiar un public tradițional?

- Da, avem un public tradițional, dar există și un așa-numit public alternativ.

A.M.: Care este grupul țintă cel mai numeros? E format din elevi, din studenți?

- Plaja e destul de largă, în publicul nostru se regăsesc reprezentanți ai tuturor păturilor sociale și ai tuturor categoriilor de vârstă. Spectatorii noștri au background-uri culturale și ocupații diferite – ei nu sunt foarte numeroși în acest moment, dar eu cred că dacă vom juca spectacole bune, publicul va veni. Sperăm să revigorăm acest teatru. Nu am făcut încă un studiu cu privire la public, dar intenționez să fac unul la finalul stagiunii sau la sfârșitul anului, pentru că mă interesează ce strategie de marketing

este cazul să adoptăm și cui trebuie să ne adresăm.

D.B.M.: Apropo de această chestiune, care ar fi planul de atac pentru ca Teatrul Maghiar să devină vizibil la nivel mare? Ai menționat deja teatrul dans, care ar fi o noutate...

- Da, însă tactica cea mai eficientă cred că ține de factorul surpriză. Vrem să surprindem de fiecare dată. Pentru următoarea premieră pregătim deja câteva astfel de surprize pentru a vinde mai bine spectacolul. Ne gândim la ceva la care nu te-ai aștepta, la ceva neobișnuit. Metodele tradiționale de promovare – afișul, caietul-program, fluturașul – trebuie păstrate în continuare, însă ele trebuie piperate cu ceva special.

A.M.: Pot fi divulgate următoarele titluri ale stagiunii și numele regizorilor cu care veți lucra?

- Acum lucrăm cu un regizor cu care Teatrul Maghiar colaborează de vreo zece ani. Este vorba despre Vas Zoltán Iván, din Ungaria, care a regizat la noi "Cartea Jung-lei", "Omul din La Mancha" ori "Scripcarul pe acoperiș". Acum realizează musicalul "Little shop of horrors", al cărui titlu nu l-am tradus încă în limba română. Va fi o producție mare, care va oferi mai multe surprize. Vă pot spune că se pregătește o bombă în teatru. Ceasul a început deja să ticăie, iar la final bomba va bubui cu răsunet...

A.M.: Ești, după câte observ, un adept al metodelor de promovare alternative... ieșiri în stradă, nebunii...

- Da, e adevărat, însă în mod civilizat, nu la modul indiscret, nu prin a asalta în stil direct, dur, agresiv. Orice promoție trebuie să fie agresivă, însă modalitatea de a ajunge la public trebuie să fie una mai... rafinată.

A.M.: Vei continua să joci?

- E greu, pentru că în noua funcție, eu

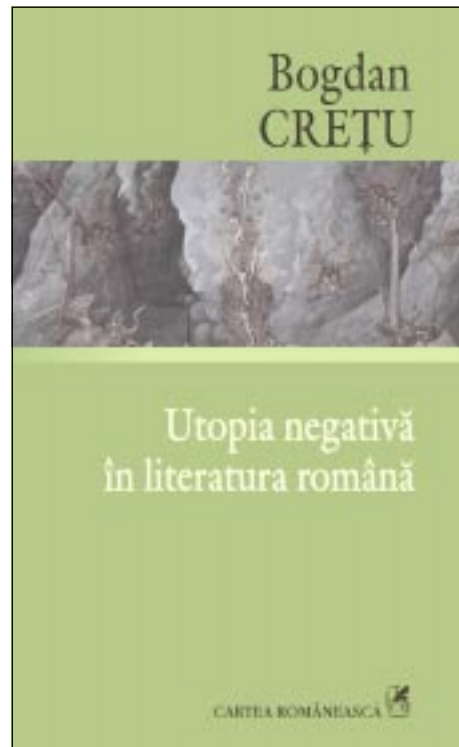

sunt cel care duce tratativele cu regizorii. Aș fi preferat ca, la început, să nu fiu distribuit deloc, însă regizorul cu care lucrăm acum a insistat să mă aibă în distribuție. Nu vreau să afixez o falsă modestie, să fac pe smeritul – sigur că vreau să joc, dar acum, la început, e greu, ritmul e nebun. Pe viitor voi căuta să joc un rol, două pe stagiune, pentru a nu pierde legătura cu scena. Direcțiunea ține de o perioadă limitată, or eu sunt actor la bază. Dacă uit acest lucru, lumea, la rândul ei, mă va uita, căci ochii care nu se văd, se uită... Nu vreau însă să abuzez de puterea mea ca director și nu cred că dacă sunt director înseamnă că pot să fac ce vreau. Cred că trebuie să existe un respect față de teatru, față de trupă și față de munca mea, pe de-o parte ca actor, pe de altă parte, ca manager. Cred că e nevoie de echilibru.

Interviu realizat de
ALINA MAZILU și
DANIELA BOBOICIOV
MAGIARU

Timișoara, 11.01.2008

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

NU VOI REINVENTA ROATA

LUCIAN VĂRȘĂNDAN

DIRECTORUL TEATRULUI GERMAN DE STAT DIN TIMIȘOARA

Alina Mazilu: Ești director al Teatrului German de Stat Timișoara de la 1 noiembrie 2007. Îndeplinește această funcție așteptările tale?

— E prematur să mă pronunț. Am luat decizia de a mă prezenta la concurs pentru că mi-am propus ceva pentru această instituție. Cunoșteam în mare parte ceea ce mă așteaptă pentru că lucrez din 1999 în acest teatru și pentru că în ultimii ani am preluat din ce în ce mai multe atribuții în calitate de șef al biroului Secretariat artistic, iar unele dintre aceste atribuții se referă și la coordonarea de proiecte, răspunderea pentru tot ce înseamnă marketing, imagine, implicare directă în elaborarea strategiilor teatrului, consultanță în ce privește proiectele artistice, activitatea de turneu și festivalieră. Ceea ce fac astăzi ține, într-un fel, de același domeniu, dar amplificat și completat cu atribuții administrative.

A.M.: Care consideri că sunt cele mai grave probleme cu care se confruntă teatrul la ora actuală?

— La nivel administrativ, problemele majore sunt cele legate de starea în care se află sala de spectacole, o suferință pe care o împărtășim frățește cu Teatrul Maghiar. O altă problemă este absența unui mijloc de transport care să faciliteze deplasarea trupei pentru activitatea de turneu și festivalieră. Ultimul nostru autocar și-a dat duhul în urmă cu trei-patru ani. Acestea sunt principalele griji în domeniul logistic. Aș îndrăzni să spun că în domeniul artistic acest teatru are un profil un pic mai special în comparație cu alte teatre din România. Este vorba despre numărul limitat de persoane care alcătuiesc targetul teatrului.

— Daniela Boboiciov Magiaru: Acesta ar fi specificul teatrului?

— Aceasta este șansa teatrului. În ce privește teatrele minoritare, în peisajul teatral românesc există situația teatrelor de expresie maghiară, care, cu o strategie repertorială coerentă, nu au probleme acute de public, întrucât comunitatea este suficient de numeroasă pentru a asigura o viață teatrală normală. În cazul Teatrului Evreiesc ne aflăm în situația unei minorități care a fost foarte mult restrânsă numeric.

Peisajul teatral de expresie germană din România se află undeva între acestea două. Minoritatea germană s-a restrâns foarte mult în ultimii treizeci de ani, dar, din fericire, limba în care noi jucăm nu este doar limba unei minorități, astfel că avem pretenția și certitudinea că se poate asigura un teatru de bună calitate.

Din cauza îngrădirii numerice a membrilor care alcătuiesc o comunitate, fie ea etnică sau lingvistică, posibilitățile noastre de a angaja personal de specialitate sunt mult mai mici. În cazul vieții teatrale de expresie germană (care cuprinde la nivelul întregii României circa treizeci de actori cu studii de specialitate), lucrul acesta se răsfrânge asupra spiritului de concurență sau asupra unei ambiții profesionale mai atenuate. O situație concurențială va exista însă datorită noilor generații de absolvenți de actorie, și pe măsură ce se prefigurează un nou sistem de remunerare a angajaților din instituțiile de spectacole. De câteva săptămâni există

noua lege a teatrelor, cu o nouă grilă de salarizare, care va intra în vigoare eșalonat de la 1 septembrie 2008 și care va conține elemente de atractivitate și pentru actori. În acest context, sper că se va crea cadrul legal propice pentru ca un actor de la un teatru mai mic, din Austria sau din Germania, sau un actor liber profesionist să vină pentru o stagiune sau două la Timișoara. Astfel, eu cred că Teatrul German va fi unul din primii angajatori care va contribui la schimbul de forță de muncă nu înspre vest, ci dinspre vest înspre România.

D.B.M.: Care ar fi în acest moment avantajele Teatrului German?

— Principalul avantaj este tocmai acela că el se reclamă dintr-o tradiție dublă. Face parte din peisajul teatrului românesc de astăzi, dar se află în relație și cu spațiul de expresie germană. Ceea ce face ca, atunci când aceste două elemente se întâlnesc, această întâlnire să genereze foarte interesante, uneori chiar nebănuite de stimulare universuri creatoare.

Cel mai la îndemână exemplu este cel al producției "Regele Cymbelin", din deschiderea primei stagiuni gândite de predecesorul meu, Ida Gaza. Spectacolul, montat în septembrie 2004 de Alexander Hausvater, regizor cu o experiență bogată, propunea spectatorilor Timișoarei un text de Shakespeare într-o montare eminamente contemporană, actuală, atrăgătoare pentru omul secolului XXI. Actorul din rolul principal a fost ales în urma unor audiții pentru care au candidat peste cincizeci de actori din spațiul de expresie germană. El a jucat alături de un actor de la Teatrul Maghiar, o actriță de la Teatrul Național din Timișoara precum și alături de trupa Teatrului German. În aceasta constă șansa acestui teatru: în a crea legături, a le fructifica și a aduce cele mai năstrușnice întâlniri în fața publicului.

Aș menționa și relațiile cu un spațiu cultural foarte vast, accesul la literatură dramatică, poate mai lesne decât un teatru de limba română. Un alt avantaj este acela că atât echipa, cât și publicul nostru sunt preponderent tineri, adică suntem pe aceeași lungime de undă.

A.M.: Care este strategia managerială pe care ți-ai propus-o pentru următoarele stagiuni?

— Strategia managerială este legată de ceea ce a făcut Ida Gaza. Din păcate, în România se consideră adesea de către conducătorii de instituții că, odată cu venirea lor într-o funcție, trebuie "reinventată roata". Eu îmi asum faptul de a nu fi foarte "modern" și de a continua în mare parte ceea ce a început să construiască Ida Gaza în urmă cu patru ani. Acest lucru este greu pentru că eu cred că Ida Gaza a avut un directorat care poate fi privit drept unul de succes, cu spectacole care au lăsat în mod cert urme.

Astfel că strategia mea se bazează în principal pe continuarea pregătirii unei oferte specifice pentru fiecare din grupurile noastre țintă. Sunt în continuare de părere că acest teatru trebuie să deservească toată paleta de grupuri țintă pe care o are la dispoziție.

A.M.: Paletă care este foarte vastă...

— Da, dar fiecare target, cu excepția celui

care este compus din publicul tânăr, este destul de restrâns numeric. Vom avea oferte pentru minoritatea de limbă germană, dar și pentru publicul care gustă texte din dramaturgia germană clasică.

Ceea ce poate voi face altfel decât Ida Gaza este accentuarea mai puternică a tot ceea ce înseamnă teatru pentru copii și tineret, pentru că acesta este principalul segment din categoriile noastre de public și cred că este cel care asigură pe termen mediu și lung existența Teatrului German, justificarea sa.

Bineînțeles că Teatrul German va dori să ofere în continuare și spectacole de anvergură, spectacole-eveniment care să atragă atenția. Îmi doresc, de asemenea, o mai puternică promovare a producțiilor teatrului, atât în Timișoara, cât și pe plan național.

A.M.: Cum?

— Nu văd de ce să nu poată fi îmbunătățită interfața teatrului cu publicul său prin tot ceea ce privește mijloacele de promovare, spațiile de afișaj și așa mai departe. Cred că s-au făcut deja unele lucruri în această privință. La nivel național, îmi doresc prezența teatrului nostru în deplasări și turnee în spațiile culturale unde există o cerere vizibilă pentru teatru de expresie germană. Avem în acest sens sprijinul unor instituții importante din Germania (Institutul pentru Relații Externe Stuttgart și Fundația Landului Baden-Württemberg pentru Cultura Șvabilor Dunăreni) pentru deservirea acestor comunități, întrucât publicul nostru nu se află numai în Timișoara.

Îmi doresc să existe o prezență constantă a Teatrului German de Stat în București, prezență bazată pe întâlnirea între oferta acestui teatru și profilurile festivalurilor din România. De fapt, trebuie să recunosc că lucrurile au funcționat la acest nivel foarte bine și până acum; aceste demersuri trebuie doar continuate.

A.M.: Poți să ne spui ceva despre următoarele premiere din stagiune?

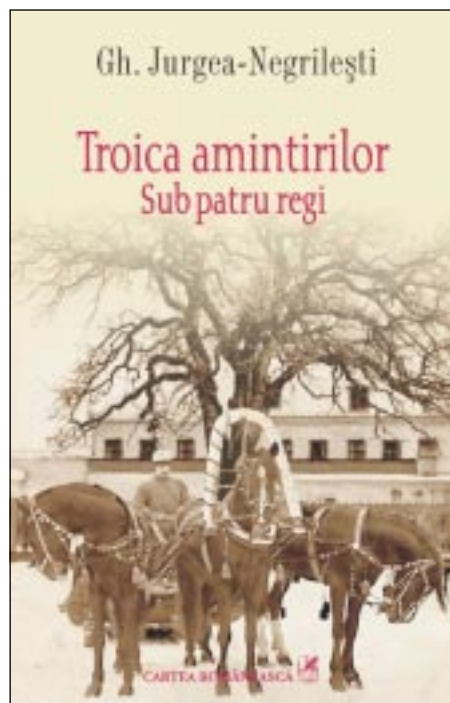

— Prima producție din acest an este o colaborare cu secția germană din cadrul catedrei de actorie de la Facultatea de Muzică a Universității de Vest. Este un spectacol-examen al mai tinerilor noștri colegi: "Un prânz cu pește" de Wolfgang Kohlhaase și Rita Zimmer, în regia lui Ildikó Jarcsek-Zamfirescu, profesor asociat la această catedră; premiera are loc la sfârșitul lunii ianuarie. Următoarea producție a teatrului va fi un spectacol pentru copii, în sprijinul ideii enunțate anterior, aceea că un rol important îl joacă în repertoriu spectacolele pentru copii și tineret; este vorba despre "Albă ca zăpada și cei șapte pitici", un spectacol creat de Simona Vintilă, cu muzica lui Ilie Stepan, scenografia Getei Medinski și coregrafia lui Helen Ganser. Este un spectacol care își dorește să se întoarcă la poveste, la farmecul copilăriei — un spectacol cu multă muzică și culoare.

Interviu realizat de
DANIELA BOBOICIOV
MAGIARU și ALINA MAZILU

Timișoara, 11.01.2008

la CARTEA ROMÂNEASCĂ

DANCING WITH THE BOSS

ADRIANA CÂRCU

Cîndva, în septembrie, prind cu coada ochiului din mersul mașinii un colț de afiș, o frîntură de nume. Mă întreb dacă am văzut bine, apoi uit o vreme de toată întîmplarea. Cîteva zile mai tîrziu intru pe web și aflu că nu mă înșelasem: concertul este deja vîndut, bilete se mai găsesc doar la licitație. Licitez imediat la un preț pe care nu vreau să mi-l amintesc. Jubilez. Anticipiez. Pe doi decembrie am bilet la concertul lui Bruce Springsteen în Mannheim. Comand pe Amazon ultimul album, MAGIC. Cînd îl primesc, răsfoiesc broșura cu portrete în sepia, apoi îl ascult cu senzația că l-am mai auzit. După cum îmi stă în obicei, fac a doua audiere cu broșura în mînă, urmărind textul. Sentimentul inițial se confirmă: albumul are o notă gravă, este scris sub semnul războiului american și sub semnul trecerii timpului.

In lunile care vin, care trec, îmi amintesc din cînd în cînd de concert cu o mică tresărire de bucurie. The Boss este una dintre puținele persoane pe care mai vreau să le văd din apropiere și tocmai din acest motiv: pentru că este o persoană reală. De-a lungul timpului, Bruce Springsteen a devenit parte din universul meu muzical. Urmărindu-l în concerte și în interviuri filmate am senzația că-l cunosc dintotdeauna, așa cum cunoști o rudă apropiată sau un prieten vechi. Muzica are darul minunat de a fixa în timp și de a readuce în memorie momente din viață, de cele mai multe ori plăcute. Știu și azi cu exactitate ce făceam cînd am auzit *Born in the USA*, sau *I'm on Fire* sau *The Streets of Philadelphia*, știu cît era de cald afară și cu ce eram îmbrăcată.

Văd din nou pe DVD concertul legendar din Barcelona și sunt, din nou, uluită de felul în care energizează publicul pînă la frenezie și de felul în care tot el îl aduce la liniște totală (într-un concert rock!) cu gesturi domoale, de parcă ar culca un copil. Îl auzi plîngîndu-se în glumă că propriii lui copii nu prea sunt impresionați de muzica pe care o face și cumva îți vine să-l compătimesti. Aud că unul dintre președinți, cred că Reagan, i-a oferit o grămadă de bani pentru dreptul de a folosi *Born in the USA* ca imn în campania electorală și The Boss a spus doar, "No, Mister, thanks." The Boss face concerte de binefacere pentru Amnesty International, The Boss protestează împotriva energiei atomice, The Boss se angajează pentru copiii înfometați ai lumii. Cu timpul începi să-l iubești pe acest individ. Și apoi, vocea. Forța, onestitatea, căldura, asprimea și energia electrizantă te transpun de fiecare dată într-o stare de transă conștientă. Pare contradictoriu, dar este exact ceea ce se întîmplă: te lași dus, dar ești aici, îl urmezi și totuși rămîi locului, treaz și alert. Vocea lui Bruce Springsteen are puterea să te apropie și apoi să-ți impună o distanță care-ți mărește receptivitatea.

Ajung la sala de spectacol după o oră de stat în mașină, la o coadă care se sfîrșește pe Autobahn, timp în care citesc plăcuțele de înmatriculare ale mașinilor din jur cu un fel de bucurie solidară; unii vin de la Berlin, alții de la Amsterdam, unii din Elveția, unii de la Praga. E frig și plouă tăios. După controlul de rigoare intru în arenă cu un sentiment plăcut de apartenență pe care îl încerc de fiecare dată cînd merg la un concert; sentimentul de a împărtăși o afinitate cu zeci de mii de oameni, acum, aici. Ca de obicei sînt curioasă să văd cărei categorii

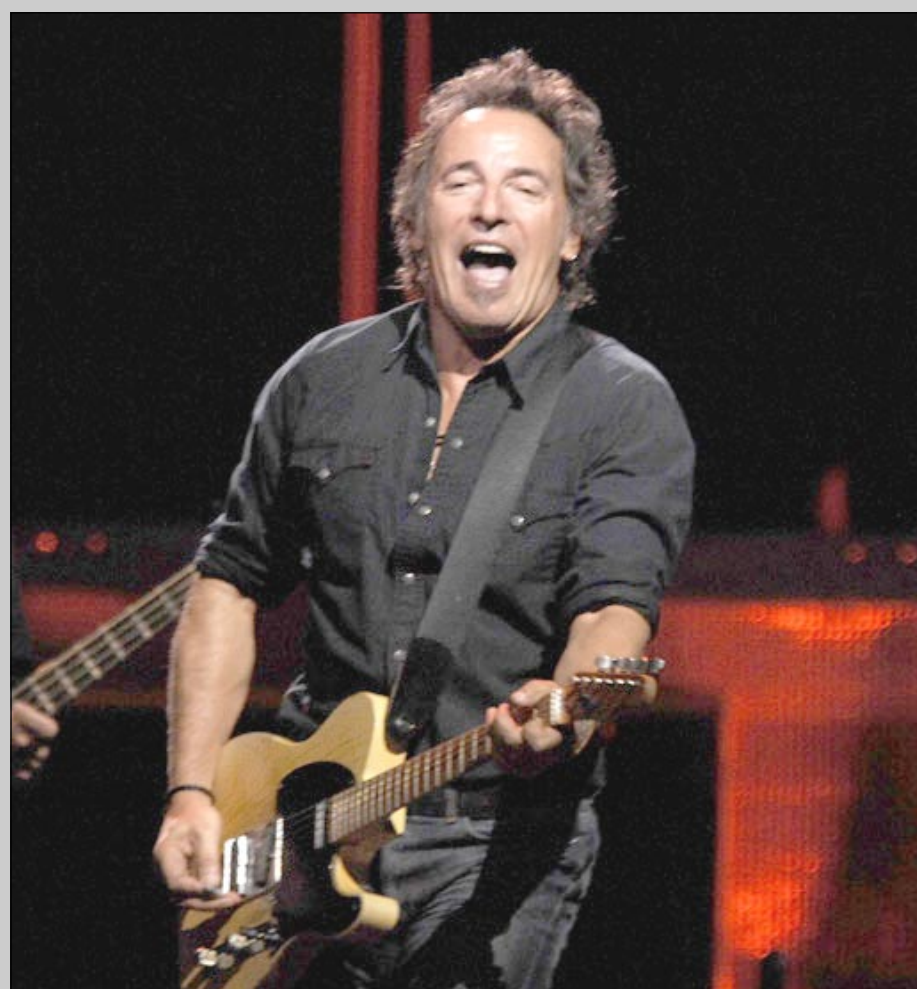
de public îi aparțin. Greu de spus. Deși balanța înclină ușor spre vechea generație hippie, toate generațiile sunt bine reprezentate (cîteodată chiar și din aceeași familie), toate straturile, toate orientările. Lumea vorbește, bea bere, așteaptă. O așteptare plăcută, fraternă. Mulți poartă tricouri cumpărate cu ocazia altor turnee, pe multe pancarte sunt desenate inimi. În fața scenei se înghesuie în grup compact cei care au înnoptat în frig sub copertina arenei. Conform principiului democratic aplicat la fiecare concert cu Bruce Springsteen, ei și-au cîștigat dreptul de a-l vedea cu ochiul liber, de a-l atinge, poate.

Se face întuneric și pe scena strălucitoare începe să se învîrtă un carusel. Muzică de flașnetă. Joc de lumini. Reflectoarele caută. *The E-Street Band*, intră pe scenă printr-o ușă aflată în fundal. Ca de obicei nu văd bine și-mi forțez ochii ca să fixez pe retină fiecare amănunt. Caut cu febrilitate. După o scurtă confuzie deslușesc silueta inconfundabilă puțin spre dreapta scenei. În același moment pe plasmă imense apare într-un flash chipul lui Bruce Springsteen. Îl privesc și mă gîndesc că este unul dintre norocoșii căruia trecerea timpului i-a înnobilit trăsăturile și i-a amplificat aura de energie. Bruce vorbește în germană, iar eu, ca altă dată, demult, cînd pe scena unui teatru din Praga urca Pavarotti, mă trezesc cu obrăzii uzi. Cel puțin de data asta nu stă lîngă mine nici o americană gata să strige în gura mare "But, you're crying!"

Concertul începe cu prima piesă de pe MAGIC, *Radio Nowhere*, care expodează electrizant. Urmează două ore și jumătate de rock solid, direct, cîstît; balade vibrante, imnuri cîntate pe douăzeci de mii de voci. Muzica, fără a forța nivelul decibelilor, primește o intensitate materială, se desface ca o urzeală translucidă de ritm și armonie, care cuprinde muzicieni și public deopotrivă. În ea e rigurozitate și romantism, abandon și control, forță și nostalgie. Bruce Springsteen, cu picioarele bine înfipte în mijlocul scenei, patriarh și rebel, boss și clown, te face să percepi emanația magnetică a personalității sale; acel sentiment ameitör al dăruirii complete. The magic is happening. Sunt convinsă că privirea lui m-a identificat în public și că acum cîntă doar pentru mine. La *Rising* sar în picioare și dansez, cînt, ridic și cobor mîinile la comandă, aplaud pînă mă dor mîinile și mă domolesc cînd The Boss duce degetul la buze și, cu gestul acela atît de caracteristic, îmi face semn să tac pentru că urmează să cînte o baladă.

După ultimul acord văd cum toți lasă instrumentele și părăsesc scena; am nevoie de cîteva secunde ca să mă dumiresc că este semnalul de încheiere, dar îmi amintesc cu bucurie că bis-urile la Bruce Springsteen sunt lungi, la fel cum, după același ritual vechi, el scrie titlurile pe o foaie înainte de fiecare concert. Trupa se întoarce pe scenă; după încă o jumătate de oră Bruce ne liniștește cu *Santa Claus is Coming to Town* și ne trimite acasă pe *American Land*. Concertul s-a sfîrșit. Ies fără tragere de inimă din sală și prin ploaia deasă, cu gîndul dus. În loc de Heidelberg o iau spre Mannheim Zentrum. Nu contează, am timp, mă gîndesc, în timp ce privesc de pe Autobahn clădirea circulară încă luminată. Ceea ce contează este că de acum înainte voi putea spune: I danced with The Boss.

Mannheim, 2 decembrie, 2007

APOCALIPSA...

Urmare din pagina 31

Cu *Girls In Their Summer Clothes* se produce o primă străpungere a atmosferei compact-negative. Exuberanța indusă de chitara rece, linearitatea melodică, vocea dispusă să celebreze nu trebuie, totuși, să ne deruteze: mesajul nu depășește granițele disperării, ale neputinței de a atinge aspirațiile omului de rînd. Piesa debutează la turație maximă, în stilul cântecelor din faza "rock-ului narativ", cu obișnuita descriere a decorului și înfățișarea sumară, dar pregnantă, a dramei trăite de cântăreț: restaurantul de la marginea orașului, lumina ireală a neonului, disperarea existenței terne duc la concluzia că "iubirea e dansul prostului". Drama se proiectează pe ecranul îndepărtat în care fetele îmbrăcate în haine de vară trec fără să observe frustrarea celui pe care iubirea neîmpărtășită pentru Shaniqua "îl taie ca o lamă."

Sonoritatea expansivă, dispunerea liniară a instrumentelor — pianul, chitara și saxul domină secția ritmică, rămasă undeva în planul al doilea, sau îndulcită de sunetul cinelului — fac din *I'll Work For Your Love* un rock clasic, plin de pasiune și energie. Declarația de dragoste e învăluită în aura mistică a referințelor la Cruce, Apocalipsă, dar și la un "templu de oase" în care iubita se află prizonieră. Drama se dezvoltă pe un scenariu ambiguu, în care iubirea și moartea se substituie într-un joc infinit: "The late afternoon sun fills the room/ With the mist of the/ garden before the fall/ I watch your hands smooth the front/ of your blouse/ and seven drops of blood fall".

Nota intimă, orchestrația discretă și monotonia hipnotică a melodiei au toate șansele să inducă în eroare ascultătorul neatenat al piesei *Magic*. Iluzionistul care ni se adresează e, de fapt, mesagerul infernului, pretextul construirii unei viziuni apocaliptice, în care gesturile aparent nevinovate ale scamatorului pregătesc, într-un crescendo amenințător, scena unui veritabil holocaust: "Now there's fire below/ But it's comin' up here/ So leave everything you know/ And carry only what you fear/ On the road the sun is sinkin' in the trees/ This is what will be, this is what will be." Ultimul vers, repetat după fiecare strofă, reprezintă de fapt vocea destinului neiertător, a demiurgului rău, mascat pentru o clipă într-un seducător artist de circ.

Last To Die, *Long Walk Home*, *Devil's Arcane* sunt, fără îndoială, piese cîntate excepțional, de-o stranie muzicalitate, ce continuă direct experiențele din *The Rising* și *Devils and Dust*. Admirabil secondat de membrii formației, Bruce Springsteen nuanțează scenariul extincției, al viziunii de sfîrșit de lume, de utopie neagră. Iubirea, viața, dorința, prietenia, credința s-au surpat pentru totdeauna, dispărute dincolo de o Arcadă a Diavolului. Tristețea atotcuprinzătoare, disperarea, tragedia sunt privite cu un ochi neputincios, ca niște fatalități ce nu pot fi împiedicate în vreun fel. Întîmplarea a făcut ca piesa de final a albumului, *Terry's Song* (nemenționată ca atare în lista titlurilor), dedicată memoriei bunului prieten al lui Bruce Springsteen, Terry Magowern, să fie un ultim omagiu care întregește această veritabilă dizertație despre Răul și Disperarea lumii în care trăim.

Admirabila calitate a vocii, perfectă orchestrare muzicală, expresivitatea textelor, strălucirea sunetului și seducția melodiilor, ușurința migrării dintr-o formulă muzicală în alta fac din *Magic* o "dramaturgie muzicală" de pus în raftul de sus al discurilor unuia din marii artiști de azi. Contrastul dintre exuberanța melodică și duritatea textelor conferă o notă de originalitate pe care puțini dintre "manufacturierii de iluzii" ai muzicii rock s-au dovedit capabili s-o creeze.

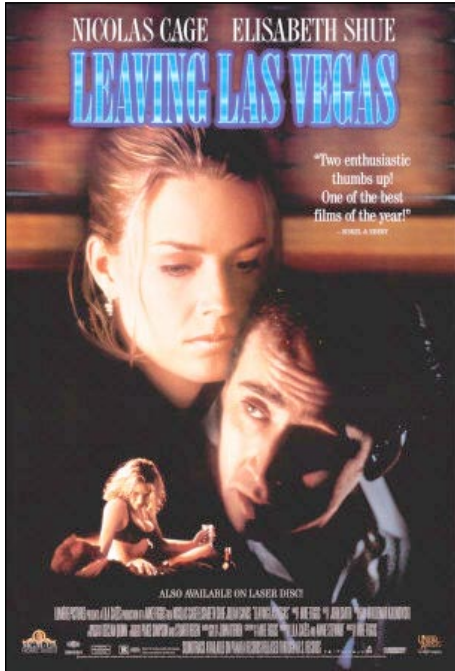
NOPTI TÂRZII SI STICLE DE WHISKY ÎN LAS VEGAS

ADINA BAYA

Atașată indisolubil de imaginea stereotipizată a vieții boeme, sticla cu alcool apare ca un recipient de carieră în biografia multor artiști. Dacă ar fi să ne oprim doar la literatură și doar la Statele Unite, lista împătimitilor ce și-au găsit sfârșitul în urma unei relații prea strânse și îndelungate cu licorile bahice s-ar dovedi destul de consistentă. Printre rânduri, ne-am putea aminti de Edgar Allan Poe sau Truman Capote, de F. Scott Fitzgerald sau Jack Kerouac – cu toții autori străluciți ce răspândesc nori de aburi etilici în istoria literaturii. Fapt care nu le afectează câtuși de puțin aura de mari creatori. Dimpotrivă, escapadele dionisiace nu fac decât să confirme așteptările publicului și să sporească fascinația în fața tumultului genialoid al creației.

Personajul principal din filmul *Părăsind Las Vegas-ul* (*Leaving Las Vegas*), regizat de Mike Figgis după cartea omonimă a lui John O'Brien, e însă departe de galeria celebrităților literare cu înclinații alcoolice. În cazul lui Ben (Nicholas Cage), sticla nu mai reprezintă un accesoriu al fascinantului proces de mare creație artistică, iar asta pentru că el e doar un biet scriitor ratat. Mai mult chiar, concediat pentru a nu știu câta oară din postul de scenarist la Hollywood. Iar lista de apanaje narative nespectaculoase, ba chiar banale și tocite de atâta folosire în nșpe alte povești, continuă: Ben a fost părăsit de nevastă și de copil, iar acum consumă cantități nemăsurate de whisky, gin sau orice altă poșircă îi cade în mână, frecventează femei ce oferă servicii sexuale contra cost și împrumută bani pentru a-și susține viciile. Vă așteptați la altceva din partea unui alcoolice? Deși scufundat în balastul inform al anonimatului și al realității comune, destinul său lovit de alcoolism stârnește, în interpretarea lui Nicholas Cage, aceeași fascinație ca cel al oricărui nume celebru într-o situație similară. Sau cel puțin asta sugerează vrafal de premii câștigate de film, printre care un Oscar și un Glob de Aur pentru rolul principal.

Concluzia nu poate fi decât una singură. Story-ul în sine nu e important în film. Practic, el poate fi redus la doar câteva cuvinte. Concediat de la ultimul său job și posesor al unui ultim cec generos, Ben hotărăște să își lichideze toate lucrurile care, puse la un loc, formau viața lui în Los

Angeles, și se îndreaptă spre Las Vegas. Iar aici planul lui e simplu: să bea până la moarte. Ambiția autodistructivă și hotărârea de a merge drept, cu piciorul apăsător continuu pe accelerație, spre autoanihilare nu sunt clintite nici de întâlnirea cu Sera (Elisabeth Shue), o prostituată ce își face o misiune proprie din a deveni "îngerul" lui. "Dacă putem spune că există două roluri de nejuțat în repertoriul de duzină, acelea sunt cel de bețiv și cel de prostituată cu inima de aur", spune cunoscutul critic de film Roger Ebert. "Dar Cage și Shue transformă aceste clișee în personaje absolut memorabile", continuă el¹.

Cheia filmului stă în interpretare, nu în narațiune. Cadrele create de regizorul Mike Figgis adăncesc audiența într-un Las Vegas foarte diferit de glamour-ul cazinourilor și de jocurile de lumini cu care ne-a obișnuit mass-media de larg consum. Figgis ne introduce în subteranele nocturne ale vieții urbane, în împărăția trotuarelor murdare și pline de femei vulgare machiate strident, a camerelor mizere de motel ieftin, unde între cearșafuri îmbăcșite dorm bețivi cu șlițul deschis, iar prostituatele urlă cuvinte obscene; camere ticsite cu sticle de alcool, ai căror locuitori depravați trec brusc de la veselii exagerate la lamentări bolborosite. Un Las Vegas al nopților târzii și al nesfârșitelor sticle de whisky servește drept fondul pe care alcoolicul Ben și prostituata Sera consumă ceea ce în alt film s-ar putea numi o poveste de dragoste. În *Părăsind Las Vegas-ul* e doar o formă dureroasă de dependență reciprocă, o decizie luată în vârtoarea delirului alcoolic pentru Ben și o soluție paliativă la singurătatea cronică a Serei. Și totuși, evoluția celor doi către ineluctabilul final te atinge într-un mod în care puține alte filme reușesc. Nuanțele profund umane ce se ascund în spatele măștilor stereotipizate, dezvăluite pe acordurile de bas ale jazz-ului cântat de Sting, fac din film o experiență atât de apropiată, încât moartea de la final o simți aproape ca pe o pierdere personală.

¹ Traducerea mea după Roger Ebert, 1995. *Leaving Las Vegas*. Text disponibil online la <http://rogerebert.suntimes.com/apps/pbcs.dll/article?AID=19951110/REVIEWS/511100303/1023> (accesat în 8 ianuarie 2008)

IESIRE DE URGENTĂ

CRISTINA CHEVEREȘAN ,

Multă lume își amintește de *Leaving Las Vegas* drept un film de referință al anilor '90. Nicholas Cage și Elisabeth Shue au făcut roluri nu doar îndelung aplaudate și generos premiate, ci și adânc întipărite în memoria iubitorilor de cinematografie. La baza succesului lor, pe lângă scenografia inspirată și emoționantele interpretări în cheie decadentă, stă un roman cu destin bizar. Publicată în 1990, cartea cu tentă autobiografică purta cu sine în egală măsură germenii gloriei și pe cei ai distrugerii. Menită a deveni, împreună cu ecranizarea, obiect de cult al sfârșitului de secol XX, a supraviețuit autorului său, dispărut în mod aproape inexplicabil. La fatidica vârstă de numai 33 ani, două săptămâni după ce primise vestea că *Leaving Las Vegas* va fi adaptat pentru marele ecran, John O'Brien se împușca.

Nu departe de un asemenea gest este însuși protagonistul lui, Ben. Mai puțin exploziv, mai puțin demonstrativ poate, sfârșitul său lent, chinuitor, nu este mai puțin dramatic. După eșecul personal și profesional, Ben se târăște din bar în bar, existând pentru a bea și bând pentru a (mai) exista – de pe o zi pe alta. Viața îi e un lung șir de bodegi și moteluri insalubre, o suprapunere de imagini încețoșate cu femei ușor abordabile în schimbul unei sume oarecare. Ca un picaro postmodern sau măcar ca un Beatnik rătăcit de generația lui, își petrece zilele semi-lucide pe drum. Rătăcirea sa pe autostrăzile coastei de vest nu are însă destinație. Călătorului însuși îi lipsesc motivația, concentrarea, voința. Se minte cu rămășițe ale unui existențialism îmbibat în whisky.

"Ben se uită în oglindă și nu-i pasă că e alcoolic. Pentru el problema e absolut irelevantă. Face toate lucrurile amintite în mod deliberat, cu un scop anume. Da, bineînțeles că sînt alcoolic, se gîndește el. Și ce dacă? Nu despre asta e vorba în propoziție. Există un milion de metode de a da colțul. El nu face altceva decît să stoarcă tot ce poate de la viață". Intuiția unui scriitor familiarizat cu stările extreme se manifestă în construirea plauzibilă a ratatului inteligent, care pozează în rebel programatic pentru a-și masca neputința. În realitate, singurul obiect al răzvrătirii este chiar el, supus îndârjit, meticulos, masochist unei torturi înjositoare. Dacă mizeria poate crea frumusețe, atunci O'Brien este un maestru al oximoronului. *Leaving Las Vegas* pune suflet în spatele nimicului și umanizează figuri clișeizate de etichete: alcoolicul și prostituata.

Sera, componenta feminină a straniului cuplu din centrul romanului, se zbate în aceeași mocirlă, în același lumpen fără speranțe. Este umilită și folosită ca sac de box sau păpușă gonflabilă de brute ce-și imaginează că banii sau clasa socială ajung pentru a le afirma superioritatea. Isteață, agilă, descurcăreată, este urmărită de un proxenet arab ce o consideră proprietate. Teroarea, durerea, chinul psihic și fizic o abrutizează. La fel ca Ben, se auto-iluzionează cu gândul imunizării la agresiunile și traumele cotidiene: "Poate să-i facă orice vrea – și o va face -, dar n-o mai poate răni. Oricine ar putea să-i facă orice și femeii tot nu i-ar păsa câtuși de

JOHN O'BRIEN

Leaving Las Vegas

Editura Polirom, Iași, 2007

(traducere din engleză și note de Radu Pavel Gheo)

puțin". În momentul în care îl întâlnește pe alcoolicul rătăcitor, refuză să se mai complacă într-o relație care o rănește. Începe viața pe cont propriu alături de Ben, devenindu-i colac de salvare din marea de băutură.

În mod previzibil, coabitarea celor două personaje este sortită eșecului. Amestec de disperare, dependență, amicitie, instincte materne și neajutorare, este o iubire pe cât de bolnavă pe atât de autentică. John O'Brien este cameramanul perfect al unui Las Vegas lipsit de strălucirea ce l-a făcut celebru. Din ilustrata multicoloră rămâne doar poleiala sub care colcăie chipuri tumefiate și trupuri contorsionate. Fără trucuri și menajamente, un univers damnat își asurzește cititorul cu stridente, cu limbajul jos al străzii, cu urlatul după ajutor ce răsună neîncetat în fundalul unor dialoguri mai degrabă resemnate. O'Brien își conturează atent protagoniștii, dându-le substanță separat înaintea marii întâlniri. Mediul sordid nu ține de butaforie asamblată de dragul efectului. Obscuritatea, fatalitatea pulsează în pagină, învăluind trotuare, teighele, taxiuri, camere întunecoase, localuri cu jocuri de noroc.

Percepută drept profundă poveste de dragoste, *Leaving Las Vegas* este mai degrabă o carte despre subzistarea capacității de a simți în condiții prea puțin propice. Înfriparea unei legături stabile între Ben și Sera constituie punctul luminos și oarecum surprinzător al unei istorii altfel sumbre, iar moartea alcoolicului – elementul ce conferă credibilitate și coerență unei scrieri ușor categorisibilă drept 'mizerabilism'. Luptând împotriva aparenței și chiar esenței unor indivizi lipsiți de perspectivă, O'Brien reușește să activeze coarda sensibilă, să demonteze stereotipul, să impresioneze. Pentru viețile irosite nu există scuze. Doar regrete.

TUR DE ORIZONT

Revista **Arca** (nr. 10, 11, 12) se deschide cu "cărțile momentului": "Arca", de Mihai Ursachi, "Bulevardul Eroilor", de Andrei Bodiu, și "Despre idei & blocaje", de Horia-Roman Patapievici ● Topul este justificat de cronici la cele trei apariții, semnate de Romulus Bucur, Gheorghe Mocuța și Vasile Dan ● Voluminoasă și interesantă "Teză de doctorat" a lui Caius Dobrescu se bucură de atenția recenzentului Petru M. Haș, care, impresionat de canitatea și calitatea romanului, îl consideră pe autor, "în contextul prozei române contemporane, Gulliver în țărișoara piticilor" ● Ovidiu Pecican scrie despre Constantin Brâncoveanu, Hergyan Tibor despre Hortensia Papadat-Bengescu ● Ghe. Mocuța a ajuns la episodul XV din tulburătorul său "Jurnal și contrajurnal parizian" ● Ciprian Vălcan "traduce" "Vocalizele ventrilocilor" (redăm trei dintre ele: "Nebunul e un franciscan al spiritului"; "A fi, înseamnă a repeta. Ființa e un carusel"; "A filosofa înseamnă a trăi într-o burtă, adăpostit de pântecul zeului tău") ● Onisim Colta transcrie în cuvinte imaginile din albumul de artă al lui Marin Gherasim, iar Caius Dobrescu pledează pentru "Bănățenizarea României", adică pentru concluzia pe care universitarul brașovean o extrage în urma lecturii volumului "Onoarea și onorariul", de Daniel Vighi ● Nu lipsesc cronici de teatru, de film, poezie, proză, recenzii, informații variate din lumea culturală națională și internațională ● Și o serie de reproduceri color după câteva dintre exponatele primei ediții a Bienalei Internaționale de Pictură, Sculptură și Grafică de la Arad.

CÂTEVA PONTURI DIN PONTO

Trimestrialul constănțean EX PONTO (nr.4) și-a atras semnături importante, de la Angelo Mitchievici ("Decadentismul – inițieri ironice – Ion Vineanu – Lunaticii"), Paul Cernat ("Enigmele unui roman retro"), până la Antonio Patraș ("Arta de a muri cu condeiul în mână") și Doris Mironescu ("M. Blecher: de la mitul suferinței la luciditatea scriitorului") ● Excelente poemele lui Radu

Vancu, interesant articolul lui Marian Zidaru "Percepții britanice referitoare la relațiile româno-sovietice în anul 1964") ● Anglofilii și francofilii vor avea și ei câteva surprize plăcute între coperte

REMUNERAȚIE MARE. ÎN TEXTE!

Peste 300 de pagini are numărul dublu (11-12) din ultima **Familia** apărută în 2007 ● La locul lor sunt "Asterisc"-ul lui Gheorghe Grigurcu și "Sertarele exiliului", de Norman Manea ● Claudiu Komartin, Vasile Dan, Gheorghe Mocuța, Ștefan Manasia, Simona-Grazia Dima, Vasile Leac, Ioan Mătiuț și Nicolae Bârna "istorisesc" despre Zilele Revistei "Familia" la care au participat ● Marius Miheț îl consideră "Un critic echilibrat" pe Antonio Patraș, iar Liana Cozea crede că prin cele două cărți ale sale, "Poezia carcerală" și "Antologia poeziei carcerale", Ioana Cistelean reușește "să redeștepte memoria celor care au știut, au cunoscut și au uitat sau au vrut să uite; iar celor nenăscuți pe atunci sau neștiutori de timpurile grele, să le risipească neștiința și să le inculce sentimentul refuzului acomodării cu inacceptabilul și inacceptabilul" ● Mircea Morariu recenzează cărțile de publicistică ale Ruxandrei Cesereanu, lui Mircea Vasilescu și Eugen Istodor, apărute la Polirom ● Două eseuri docte – "Orizontul ideatic al hermeneuticii lui F.D.E. Schleiermacher" și "Filosofia social-politică a generației 27: M. Vulcănescu, M. Eliade, C. Noica și E. Cioran" –, ce par încheiate la toți nasturii argumentației, îi au ca autori pe Vlad Moldovan și, respectiv, pe Mugur Voșo ● Despre "Arta portretului la Petre Pandrea" scrie Toma Grigore, iar despre "Dimensiunea religioasă a poeziei lui Pituț" scrie Maria Vaida ● "Caietul cu proze" îi are ca semnatori pe Leo Butnaru, Ștefan Jurcă, Anna O. Perena, Viorica Răduță, Adrian Suci, Susan Geroe Simpson, iar cel cu poezii pe Daniel Mureșan, Andreas Saurer, Mihai Vieru, Darie Duncan, Mihaela Albu, Emanuel Guraliv și... Adrian Suci ● Revista conține un anunț

bombă – "Apocalipsa vine pe... computer" – dar și parodii de Lucian Perța ● Așa că sunt toate datele ca să deveniți familiști!

TOT PE MALUL CRIȘULUI

Caietele Oradiei a apărut pentru a doua oară. Și nu în zadar ● Conținutul e împărțit pe capitole (căci formatul, de carte, îi permite): "Dincoace și dincolo de izmele culturale", "In memoriam Alexandru Condeescu", "Istorie culturală", "Monograme literare" (poezie, proză, teatru), "Biopsii culturale", "Oamenii cetății și nopțile lor albe" ● În prima secvență "povestesc", despre Generația 2000, Mihai Vieru, C. Komartin, George Vasilevici (într-un dialog), Ioana Cistelean ("Generația 2000 – Closure!") și Bogdan

Crețu ("Însemnări răzlețe despre tinerii scriitori") ● Orlando Balaș traduce, în premieră, "Declarația comună a Papei Ioan Paul al II-lea și a Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I", semnată în iunie 2002 ● Corneliu Crăciun scrie despre "Reclamă și economie în Oradea interbelică", Mircea Popa Papiu reamintește de existența revistei umoristice "Vulturul", Ștefan Herchi pune față în față "Avocații și societatea" ● Mai semnează Ioan Moldovan, Gheorghe Vidican, Alexandru Sfârlea, Ion Davideanu, Lucian Alexa, Paulina Popa, Lucian Scurtu, Octavian Blaga, Eugen Curta, Mircea Pora, Călin Șușu, Pașcu Balaci, Dimitrie Bălan ș.a. ● Bună mișcarea pe malurile Crișului...

ROȘIORII DE VEDE

TURNUL DE HÂRTIE (II) PETRU UMANSCHI

Contrar sensibilității emoționale care o caracteriza, Janis a știut, dozându-și eforturile, să și le direcționeze spre ceea ce simțea că o reprezintă: muzica. Pe cât de haotică îi e existența, pe atât de disciplinate par preocupările îndreptate către perfecționare profesională, către atingerea celui țel obsesiv – pregătirea sa. Nu-i vorba, în această direcție nimic nu pare greu pentru ea, lucrurile curgând parcă de la sine. Conform unor surse mai puțin vehiculate de biografii artistice, aceasta începe să cânte din 1961 alături de formația de *bluegrass* Waller Creek Boys. Prima ei compoziție poartă un titlu total nepotrivit cu vârsta unei fete de douăzeci de ani: "What Good Can Drinkin' Do?" ("La ce e bună băutura?")

După absolvirea Colegiului din Beamont, Janis urmează cursurile Universității din Texas. Dincolo de atâtea alte amărăciuni, aici o rănește afirmația unor colegi care, vorbind despre ea, ajung s-o jignească astfel: "Janis – cel mai nasol bărbat (!) din campus". Dacă până atunci cântăreața încerca să-și ascundă complexele "tratate" cu alcool, de acum încolo se pare că nu-i mai pasă de impresia pe care o au alții despre ea. Sigur, asta o vreme, cam până în 1963, când, deși atrasă de scena seratelor studentești, decide să părăsească viața universitară. Se petrecea "desprinderea", într-un ianuarie cenușiu care nu prevestea nimic bun pentru zilele ce vor veni.

Ajunge, făcând autostopul, pe Coasta de Vest, la San Francisco. Nu are puterea de a se disciplina, căzând pradă tuturor experimentelor caracteristice vieții tinerilor hippie debusolați: sex, droguri, alcool. Se întreține prestând diverse servicii ocazionale ca om de serviciu în mici localuri sau – în cel mai fericit caz – chelneriță la McDonald's. Partea cea mai bună a lucrurilor rămâne faptul că o perioadă activează ca solistă vocală într-un bar, când imprimă două piese cu titlu sugestiv pentru starea sa de spirit din acel moment: "Trouble In Mind" ("Gânduri negre") și "Hesitation Blues" ("Bluesul nesiguranței"). Aceste piese sunt realizate cu chitaristul Jorma Kaukonen, viitor component al formațiilor Jefferson Airplane și Hot Tuna (există un disc rar care, din câte știu eu, n-a fost difuzat în comerț).

Ca în viața fiecărui muritor, există clipe de regăsire ce depășesc experiențele triste ale existenței. Un asemenea moment apare și în viața lui Janis în anul 1965, când se decide să se întoarcă acasă, la Port Arthur, spre a-și afla normalitatea într-o viață mai mult decât agitată. Depresiile survenite din cauza dependenței de droguri și complexele acumulate în timp îi transformau existența într-un calvar. Din dorința de a se debarasa de toate acestea, se înscrie la un curs de sociologie din Lamar, doar-doar va reuși să se rupă de un trecut chinuitor. Dorea să facă doar *good things* și – fiind un om al extremelor – reușește, schimbându-și comportamentul. Începe chiar cu înfățișarea, simpla schimbare a rochiilor dându-i un *look* mai feminin, mai casnic. Rebelă fără cauză începe chiar să viseze la o posibilă căsătorie care să o situeze în universul prietenelor din anii copilăriei ei curate. Cunoscută și un om care-i dăduse speranțe, un tip din New York ce s-a dovedit apoi superficial, plecând Dumnezeu știe unde și adâncind suferința lui Janis.

Salvarea, pe moment, avea să vină tot de la muzică. Moralul i-a crescut după ce, în Austin, s-a alăturat formației Thirteen Floor Elevators. Un bun prieten, Chet Helms, care se ocupa de impresariat, o sfătuiește să revină la San Francisco, unde lucrurile în management luaseră o întorsătură favorabilă. Chet îi găsisese și locul potrivit, astfel că Janis va pleca din nou de acasă, de data aceasta definitiv, zburând spre Frisco plină de speranțe. Era 30 mai, anul de grație 1966...

Cu un an înainte de revenirea lui Janis în capitala mișcării mondiale *Flower Power*, San Francisco, devenit și un centru important al muzicii pop/rock americane, printre nenumăratele formații s-a născut și cea în care neliniștita față din Port Arthur își va găsi un loc potrivit. Din punct de vedere psihic, dar și muzical. Mă refer la Big Brother & The Holding Company, trupă californiană care cânta pe placul miilor de adepți ai unei țări ce părea să renască. În vara anului 1966, componența grupului amintit era următoarea: Sam Andrews, Peter Albin, James Curley, David Getz și Janis Joplin. Ce spune însă Janis despre noua sa experiență? "Impactul cu muzica rock pentru o cântăreață de *blues* nu e floare la ureche. Eu cântam uneori *whispering* (șoptit), așa cum învățasem de la Bessie Smith, dar băieții trăgeau tare, ca un tun. Chiar dacă puteam și eu ataca în registru acut, paream, ca să zic așa, un tun de hârtie. Nu se puneau problema *feeling*-ului de care dispuneam, ci efectiv de cântatul în forță, la propriu, cu toate că vocea îmi era amplificată." Și-a dat seama că trebuia să procedeze ca Otis Redding, adică să împingă cântecul, nu să-l lase să... alunece. Primul album al lui Janis va apărea la Mainstream Rec. din Chicago în 1967. Piese ca "Bye, Bye, Baby", prezente aici, îl determină pe un critic să exclame: "Janis este o exorcizare a durerii prin cântec, contopindu-se cu acesta".

(Va urma)

NOU la HUMANITAS

CIORAN...

Urmare din pagina 10

Paradoxal, atât de nemulțumit de toate, răzvrătit sau numai retras în peștera scepticismului cinic, Cioran trăiește uneori cu sentimentul că se află în Paradis. O spune explicit la un moment dat: "Paradisul e totul, iar uneori cunosc acest tot" (I, 25). Cum am văzut, muzica îi dă sentimentul paradisului; și nu e aceasta singura cale, nici singurul "antidot" – toate vor face obiectul unor explorări ulterioare – care îl scoate pe Cioran din Infernul prezenței pentru a-l proiecta în trăirea extazului. Căci Paradisul, crede și el, este posibil. Altfel, cum ar putea să simtă "dorul de Paradis. Și poate – ca să ne reamintim că Cioran trăiește în plin umor – de Spania" (I, 57)? Doar că, deseori, se simte exilat din spațiul acesta original; exil metafizic. Își începe *Caietele* notînd: "Nu sînt de aici; condiție de exilat în sine; nicăieri nu sînt acasă – totală neapartenență la orice. / Paradisul pierdut – obsesia mea de fiecă clipă" (I, 16). De altfel, am discutat deja despre incapacitatea lui Cioran de a se angaja.

Sentimentul *neapartenenței* are chiar această cauză, a înstrăinării nu de Paradis, ci de lume. Dar drama lui, proiectată parcă în social și psihologic, e, în realitate, religioasă. Cu o mirare dezgustată, exclamă Cioran: "Să discuți *afaceri* cînd ești de nicăieri, să te agiți în cotidian cînd trăiești o dramă religioasă!". Anterior, se întrebese: "Izgonit din paradis, unde să-mi găsesc locul, unde să găsesc un *acasă*?". Așadar, paradisul ar fi putut fi chiar și societatea, din moment ce Cioran nu se poate înscrie în formele ei. Concluzia e firească: doar propria-i neputință generează sentimentul exilului – și-atunci nu-i rămîne decît șansa de a-l purta, peste tot, cu sine. Exilul e mai mult decît o idee, e chiar propriul corp. Firesc, deci, ca paradisul să fie și propria-i patrie: "Nu pot trăi decît acolo unde sînt – și unde mi se spune *străin*. O patrie – patria mea? – îmi pare la fel de îndepărtată și de inaccesibilă ca vechiul Paradis" (I, 56). Oricum, nimic pare să nu existe în afara "dorului de Paradis": "Nostalgia – balsam și otrăvă a zilelor mele. Literalmente mă dizolv în alte orizonturi. Dumnezeu știe după ce paradis tînjesc. Există în mine melodia, ritmul celui *Exclus*, și îmi petrec timpul fredonîndu-mi deruta și exilul în această lume" (III, 91). Iar sentimentul excluderii e trăit la intensitatea modelului original: "Izgonirea din Paradis, eu o trăiesc în fiecare zi, cu aceeași pasiune și cu același regret ca primul surghiunit" (III, 33). Ciudat cum, asemenea romanticilor, în fond, Paradisul e chiar non-manifestarea, în vreme ce "conștiința este un exil" (III, 196). Prototipului original cu care se identifică, Cioran îi adaugă ipostaza omului, în general: umanitatea însăși trăiește în exil atîta vreme cît se supune conștiinței. Cioran este exponentul ei cel mai lucid. Cît despre modernitate, ea este timpul prin excelență al exilului. Și totuși, atunci cînd îl trăiește, sentimentul că ar fi în Paradis nu e întotdeauna liniștitor. Iată: "Sînt cu un picior în Paradis; cum alții sînt cu un picior în groapă" (I, 9). Dar ce va fi înțeles Cioran aici prin Paradis? El nu mai este aici nici muzica, nici munca fizică, nici natura. Poate să fi înțeles Cioran prin Paradis societatea inconștientă, care își trăiește inertial condiția? Ori poate că Paradisul e văzut aici în latura sa odihnitor-alienantă? Căci Cioran face uneori figură de bogomil și pune în balanță, pentru a-l investi pe cel dintîi cu sens constructiv, Răul și Binele. De aceea crede că "Răul, ca și Binele, este o forță creatoare. Dintre cele două, Răul e totuși cel mai activ. Căci prea adesea Binele trîndăvește" (I, 34). Oricum, preferă angelicului demoniul. De ce, atunci, n-ar prefera Paradisului Infernul, din moment ce, mărturisește, "în primele veacuri ale erei creștine aș fi fost maniheist" (I, 35)?! Undeva, cu referire la sine însuși, precizează: "Un bogomil al secolului XX" (III, 69). Recitindu-și *Demiurgul cel rău*, spune același lucru: "Sînt bogomil și budist" (III, 34). Oricum, în momentele de disperare, deși, cum vom vedea, uneori caută rugăciunea sau are nostalgia ei, Cioran face apologia infernului. Îndoiala, mai mult decît credința, l-ar salva: "Îndoiala are rădăcini tot atît de adînci ca rugăciunea. // În infern, se mai poate încă spera; în paradis însă, nu mai e loc pentru speranță, nu mai e loc pentru nimic. Iată de ce nimic nu e mai demoralizant ca idealul realizat" (II, 344). Or, profund modern, Cioran se îndoiește, iar spiritul său se hrănește cu neliniște. Deși are nostalgia Paradisului, Infernul îl ajută să supraviețuiască.

Dar Cioran se hrănește cu rugăciuni, sau, mai exact, cu nevoia de rugăciuni. Vorbind indirect despre sine, scrie: "Sînt de plîns numai aceia care, avînd un fond religios, nu se pot opri la nici o religie și se poticnesc (exces de luciditate sau neputință?) în pragul absolutului. Cît îl admiră ei pe cel care *știe* să se roage!" (I, 156). Cazul lui Cioran însuși, care se simte alungat din Paradis și pentru că nu poate să se roage. De-ar fi știut, ar fi dispărut chiar conștiința care instituie ruptura, hăul dintre sine și rugăciune. E dezamăgit la un moment dat că trece pe lîngă o biserică fără să fie tentat să intre și comentează: "Totuși, ar trebui să găsesc o formulă ca să mă pot ruga" (I, 168). Neputința de a se ruga, un leit-motiv cioranian.

* Folosim ediția *Caiete I, 1957-1965, Caiete II, 1966-1968, Caiete III, 1969-1972*, Cuvînt înainte de Simone Boué, Traducere din franceză Emanoil Marcu și Vlad Russo, Ediția a II-a, Editura Humanitas, București, f.a. [2005].

ALI, LALEH, MEHDI...

Urmare din pagina 18

Aflu că decorațiile din ghips ale tavanelor din apartamentele regale închipuie instrumente muzicale și că, în zilele vîntoase, cu adevărat cîntă. De pe terasă coborîm din nou în piață, pe scările abrupte, de-a lungul unor pereți care poartă la tot pasul, scrijelit în persană, tipicul: "Gigel + Maricica = Love", în versiune locală desigur. Globalizarea e un fapt. Trecem de partea cealaltă a pieței, în ceea ce Mehdi numește "Moscheea femeilor". Îmi spune că a fost construită pentru doamnele din Palat. Înainte de a intra, găsesc baterii. Moscheea e de o frumusețe aiuritoare. Persanii, precum natura, au oroare de vid: decorațiunile florale, caligrafice, umplu întregul spațiu și dau o senzație finală de vertij. În moschee sîntem aproape singuri, fotografiez în voie.

Ieșim spre moscheea cea mare, văzută și ieri, pe întuneric. Ca și ieri, la intrare, un ipochimen vrea să ne vîndă baterii, filme, mici albume pentru fotografii. Îl refuz din nou. În spatele intrării monumentale, o primă curte interioară, cu un imens bazin în mijloc. Credincioși, puțini, în jurul bazinului, se spală pregătindu-se de rugăciune. Dacă nu ne vom ruga, nu e cazul să trecem prin abluțiune. Nu ne vom ruga, fiecare, probabil, din motive diferite. În ceea ce mă privește, constat, sînt destul de condiționat de ambianța ortodoxă. Nici ecumenic nu prea sînt. În mijlocul incintei principale, o placă de piatră distinctă în paviment. Mi se spune că e locul de unde vocea muftiului care conduce rugăciunea reverberează optim în întreaga moschee. Pînă să ne dăm seama, un grup animat de bărbați, la fel de pioși ca și noi, se pune să verifice amuzați sonoritatea moscheii. Unul dintre ei se așază deasupra plăcii de piatră, își dă capul pe spate, și începe să cînte, îngînat discret de cei cu care care venise. Îl urmărim zîmbind. Cîntă cu o pasiune reținută, o voce plină de resurse și nuanțe. Melodia e insesizabilă pentru urechea mea europeană, sau pur și simplu mediocră. Pare o invocare, o rugăciune cîntată, în ciuda veseliei ambiante manifeste. Laleh îmi traduce versurile: e o romanță de amor, fără nimic pios. Încerc să transfer scena într-o biserică, mi-e imposibil. Încerc să o asociez cu universal denunțatul "fundamentalism islamic", mi-e din nou foarte greu.

După moschee, în bazar, avem întîlnire cu un negustor de antichități. Zărisem ieri

un ceas de buzunar, elvețian, vechi de măcar 70 de ani. Vreau să i-l cumpăr lui Vladimir. Convenisem cu negustorul să tragă ceasul din vitrină ca să-i verificăm, după o zi, exactitatea. Ajunși la magazin, zăresc ceasul ales, merge încă, iar ora e destul de exactă. Decid să îl cumpăr. În același loc, sub grămezi de obiecte, multe splendide, identific și cadourile celorlalți. Pentru Mirela, o cutie din *papier-mâché* cu o frumoasă miniatură persană pe capac. La final, mișcat de amabilitatea modestă a negustorului, ne facem o fotografie, aproape îmbrățișați în prăvălia strîmtă.

E aproape prînzul, ne decidem să mergem la hotel, să recuperăm bagajele și să ne pregătim de plecare. Am mai avea de văzut biserica armenească. Și de prînzit. La biserică ajungem înainte de două, e încă închis. Profităm pentru a merge să mîncăm, la un restaurant din vecinătatea bisericii. Identificăm o masă, spre care, de altfel, ne și îndeamnă unul dintre chelneri. Nu apucăm să ne așezăm că un alt chelner ne spune că rezervase masa pentru un grup de alți clienți, intrați în restaurant concomitent cu noi. Îi spunem că nu ne-am așezat din proprie inițiativă, ci îndemnați de unul dintre colegii săi. Cînd aude, se scuza mult, înclinîndu-se adînc. Pînă la sfîrșitul mesei s-a mai scuzat de cîteva ori. Am mîncat, din nou, chebab. Eu: de creveți, bucăți enorme, neverosimile, cărnोase. După restaurant, biserica armenească. Plătăm biletul și aflăm că, în prețul de intrare e inclus doar fotografiatul în curte. Dacă vrei să fotografiezi în biserică, te costă suplimentar și mult mai mult. Biserica, de secol XVII, nu are nimic deosebit, decît poate o frescă mai curînd naturalistă despre Judecata de apoi. Nuduri aproape renascentiste. În curte, un muzeu al civilizației armenе. Imagini cutremurătoare despre genocidul din Anatolia.

Pornim destul de tîrziu spre Teheran. Sînt obosit, cer să călătoresc pe bancheta din spate, sperînd să pot ațipi. Am moțăit bătrînește tot drumul, aproape cinci ore. În tot răstimpul, Laleh și Mehdi au gîngurit în voie. Ajunși la Teheran, ne despărțim în holul hotelului, în fața receptionerului. Sînt ușor stînjenit, ca la toate despărțirile. Îi invit la Roma, acceptă zîmbind ironic. Mehdi îmi strînge mîna, Laleh, curajoasă din nou, mă îmbrățișează. Mă întreb dacă îi voi revedea vreodată iar îndoiala mă emoționează ușor.

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).
www.revistaorizont.ro e-mail: orizont@regionalnet.org

REDACTIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOAIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

APOCALIPSA DE NEON

MIRCEA MIHĂIEȘ

BRUCE SPRINGSTEEN MAGIC

Radio Nowhere/ You'll Be Comin' Down/ Livin' In The Future/ Your Own Worst Enemy/ Gypsy Biker/ Girls In Their Summer Clothes/ I'll Work For Your Love/ Magic/ Last To Die/ Long Walk Home/ Devil's Arcane/ [Terry's Song]

SONY BMG MUSIC ENTERTAINMENT, 2007

"Lucrul cel mare este că Bruce e exact așa cum pare: un om mare." Un astfel de compliment venit din partea unei alte celebrități e fie o exagerare, fie pură linguşeală, fie chiar adevărul. În cazul lui Sting, autorul cuvintelor de mai sus, n-avem nici un motiv să-l suspectăm de nesinceritate. Cei patruzeci de ani de carieră ai lui Bruce Springsteen au sedimentat imaginea unui om care a jucat mereu după regulile proprii. N-a acceptat să fie anexat vreunei direcții politice sau financiare, preferând să compună, să înregistreze și să concerteze când și cum dorea. Autoritar în mod natural, s-a retras atunci când nu era convins că va deține controlul absolut al situației.

Nimic paranoic în această atitudine: e doar o formă a libertății din care primii americani și-au confectionat un inexpugnabil set de reguli. Individualismul accentuat, independența de gândire și acțiune, simțul proprietății dublat de-un pronunțat simț al echității sunt valori care au rezistat în multe enclave ale continentului nord-american. Chiar dacă, în declarațiile recente, Bruce Springsteen a migrat în tabăra contestatarilor virulenți ai lui George W. Bush, valorile sale continuă să rămână mai apropiate de conservatorismul provincial decât de postmodernismul dezaxat al corectitudinii politice. Cântărețul a renunțat și la masiva cruce care-i dovedea apartenența catolică, în favoarea unor însemne ce trimit spre un fel de multiculturalism anarhic, transreligios și transetnic. Vechiul rocker n-a renunțat, însă, la nici unul din atuurile stilistice care l-au individualizat în tot acest interval.

Modificările de mesaj ale ultimilor ani s-au petrecut sub enormul șoc emoțional reprezentat de tragedia de la 11 septembrie 2001. Albumul *The Rising*, apărut la câteva luni după funesta dată, marchează o izbitoare reorientare civico-politică. Americano-centrismul lui Bruce Springsteen, materializat în seria de "rockuri narrative" care l-au făcut celebru, lasă locul unui multiculturalism foarte bine primit în mediile de stânga occidentale. Piesa "Worlds Apart" a constituit, din acest punct de vedere, un fel de manifest. Varianta de ultimă oră a conflictului — cea între rase și credințe — poate fi oprită doar prin înțelepciune și toleranță. Logica "tribului" trebuie să fie înlocuită de "logica dialogului".

O vorbă care circulă printre fanii lui Springsteen spune că atunci când dorește să-i admirăm grandoarea, The Boss cântă singur, iar atunci când dorește să aibă succes îi adună pe membrii formației *E Street*. Cariera sa e alcătuită din astfel de alternanțe: unul, două, trei discuri împreună cu străvechii săi companioni, apoi o pauză de câțiva ani în care fie că înregistrează discuri și

concertează de unul singur, fie se asociază cu muzicieni întâlniți mai mult sau mai puțin întâmplător. La începutul anilor '90, a cântat în diverse formule de studiu sau de spectacol, iar în 2006 a înregistrat, împreună cu o vastă echipă de muzicieni country-folk discul *We Shall Overcome: The Seeger Sessions*.

În toamna lui 2007, în plin și glorios turneu cu piesele folk-protestatate cântate cândva sau compuse de Pete Seegers, piața e zguduită de-un nou disc în ipostaza "clasică", Bruce Springsteen & the E Street Band. Reclama e imensă, aseasonată cu invențiile de ultimă oră ale marketingului: oferirea gratuită, pe internet, a două piese (*Radio Nowhere* și *Magic*) ce sugerează stilurile extreme ale discului (rock-ul agresiv, în nota obișnuită E Street, și balada melancolic-nostalgică), apariția surpriză, în cadrul faimosului program matinal "Today Show" de pe NBC, în Rockefeller Plaza Center, precum și o vastă producție de tricouri, afișe, fulare și alte memorabilia.

Mai mult decât reclama discului ce avea să apară peste patru zile, pe 2 octombrie, concertul marchează implicarea agresivă a cântărețului în corul protestelor contra politicii lui Bush. Intro-ul piesei de deschidere a mini-concertului e dominat de retorica activistului social, care nu pierde prilejul de a transmite un violent mesaj antirăzboinic. "Știi că e devreme, dar e deja târziu" — rostește, pe-un ton voit profetic, Bruce Springsteen, înainte de-a se aventura în derularea micii ucronii — cântecul *Livin' in the Future* — din care vrea să scoată un sens existențial mai larg.

Discul *Magic* trebuie ascultat ca parte a unei trilogii începută în 2002 alături de E Street Band, cu *The Rising*, și continuată (fără membrii formației), în 2005, cu *Devils and Dust*. Nu e vorba doar de-un aer comun — ce i-a făcut pe unii comentatori să vorbească de "autopastișă", de pierderea originalității, de revenirea la teme deja știute din discurile mai vechi —, ci de aprofundarea unei direcții la care compozitorul-cântăreț a aderat. Fără preeminența elementului autobiografic, coerența impresionantă a mesajelor transmise de Bruce Springsteen n-ar avea impactul cunoscut. Intrat în zodia politicului, rocker-ul încearcă să subsumeze mesajul stării de exasperare care-l domină. Chiar cântecele de dragoste stau sub semnul pierderii, al disperării, al diminuării fibrei umane.

Albumul debutează în forță, cu o piesă — *Radio Nowhere* — în cel mai pur stil "E Street". Secția ritmică domină de la un capăt la altul, imprimând un tempo plin de dinamism. Chitara solo e integrată mișcării în continuă expansiune și, în afara unui scurt intermezzo în care clarinetul lui Clarence Clemens trece în prim-plan, piesa dezvoltă, minimalist, o singură temă, alienant-obsesivă. Textul sugerează atmosfera unui univers devastat, ce-și epuizează energia în încercarea de a stabili contactul cu o umanitate pulverizată în neant. Rătăcit într-un spațiu vidat de semnificații, cântărețul încearcă să recupereze lumea absorbită, parcă, de găurile negre ale unui coșmar intergalactic.

Singura realitate palpabilă este aceea a sateliților și a avioanelor teleghidate, ființa

umană fiind redusă, în acest hău vibrând demonic, la consistența precară a unui număr dintr-un dosar. Proiectată într-un decor nepământean, vocea cântărețului încearcă să redea, prin ritm, consistență și formă haosul în care precaritatea ființei umane pare să fi fost pulverizată. Sunetele pe care le auzim sunt ele însele transumane — o simplă lungime de undă prin care modulația sonoră venită de nicăieri se adresează unui destinatar inexistent: "This is radio nowhere/ is there anybody alive out there?" Încercările de a comunica sunt, desigur, sortite eșecului. "Miile de voci", "tobe răsunătoare" și "gurile vorbind în graiuri" aparțin unei alte lumi, a cărei singură probă c-a existat cândva supraviețuiește în pulsul / ritmul unei iubiri apuse.

Răspunsul posibil la apelul disperat al cântecului invocat poate fi găsit în a doua piesă, *You'll Be Comin' Down*: chiar dacă, prin absurd, lumea dispărută se va reîntropa, ea e sortită eșecului. E o lume a falsurilor, a strălucirilor de-o clipă, a superficialității ridicate la rang de teorie existențială: aici, totul se cumpără și se vinde cu o rapiditate amețitoare — pentru a se destrăma în nimicenia unei existențe risipite. Paradisul iluzoriu (alcătuit, suprarrealist, dintr-o combinație de "white roses and misty blue eyes", "red mornings", "easy street, a quick buck", "a silver plate of pearls", "cinamon sky") nu durează mai mult decât iluzia care l-a creat. Dar n-a mai rămas nimeni pentru a auzi vorbele înțelepciunii ("What goes around, it comes around"), iar profețiile în deșert au soarta oricăror cuvinte de acest fel.

Cu al treilea cântec, *Living In The Future*, plonjăm în plină distopie — un fel de audio-dramă alcătuită din sunete ascuțite, violente. Saxofonul lui Clemens joacă rolul trâmbiței apocaliptice; țipetele lui sunt preluate și întinse la nivelul universului de sunetele tânguitoare ale orgii electrice, manevrate cu binecunoscuta dexteritate de către Roy Bittan. Cântecul pare a fi mai degrabă un avertisment decât o consemnare a tragediei. Există, totuși, o șansă ca totul să se fi petrecut doar în imaginația unor personaje

propulsate undeva în viitor, "unde nimic din toate acestea nu s-a întâmplat". Să fie evadarea din prezentul insuportabil soluția propusă de cântăreț? Nu neapărat. Imaginile infernului terestru sunt prea puternice pentru a putea fi anulate de simplul act al evadării. Rănilor civilizației noastre nu pot fi vindecate de fuga într-un timp al amăgirilor: "The earth it gave away/ the sea rose toward the sun/ I opened my heart to you/ it got all damaged and undone/ My ship Liberty sail away on/ a bloody red horizon/ The groundkeeper opened/ the gates and let the wild dogs on/ I'm rollin' through town/ a lost cowboy at sundown/ Got my monkey on a leash/ got my ear tuned to the ground/ My faith's been torn asunder, / tell me is that rollin' thunder/ Or just the sinkin' sound/ of somethin' righteous goin' under?"

Dimensiunea coșmarescă a existenței dobândește o pregnanță copleșitoare în *Your Own Worst Enemy*.

De la nivelul abstracțiunii și-al generalului, cântărețul coboară în zona neliniștită a eului propriu. Pierderea somnului, neputința de a visa, implozia identității, nefericirea adusă de idealurile prea înalte, ce nu vor fi atinse vreodată ("Your flag it flew so high/ It drifted into the sky") sunt secvențe coșmariste dintr-o dramă a autocunoașterii. Dislocat din universul familiar de confruntarea cu propria imagine, artistul caută soluții pe cât de radicale, pe atât de inutile: "... you removed all the mirrors/ Once the family felt secure/ Now no one's very sure".

Încă un pas în concret, în realitatea respingătoare, se produce în *Gypsy Biker*. Victima simbolică a tuturor nedreptăților, "the gypsy" devine obiectul afecțiunii neascunse a cântărețului. Jefuit, nedreptățit, alungat, trimis la război, personajul eșuează în interstițiile unei vaste operațiuni de a elimina răul, într-o lume indiferentă, în care singurile voci audibile aparțin morților, iar compasiunea e o marfă de schimb ca oricare alta. Chitara solo preia inițiativa, urmată de celelalte instrumente într-o aventură sonoră în care simți nota amenințătoare a răzbunătorului.

Continuare în pagina 28